

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΖΩΗΣ
Τμήμα Νοσηλευτικής

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΡΙΣΕΩΝ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Οικονομική κρίση και Ν. 3869/2010. Σκιαγράφηση οικονομικοκοινωνικού προφίλ και διερεύνηση της ύπαρξης προβλημάτων υγείας στα φυσικά πρόσωπα που έχουν υπαχθεί στο Ν. 3869/2010 στο Νομό Λακωνίας»

Μαρία Νικολούδη
Απόφοιτη τμήματος Δημόσιας Διοίκησης του Παντείου Πανεπιστημίου

ΜΑΡΤΙΟΣ 2018
ΣΠΑΡΤΗ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ

ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΖΩΗΣ

Τμήμα Νοσηλευτικής

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΡΙΣΕΩΝ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Οικονομική κρίση και Ν. 3869/2010. Σκιαγράφηση οικονομικοκοινωνικού προφίλ και διερεύνηση της ύπαρξης προβλημάτων υγείας στα φυσικά πρόσωπα που έχουν υπαχθεί στο Ν. 3869/2010 στο Νομό Λακωνίας»

Μαρία Νικολούδη

Απόφοιτη τμήματος Δημόσιας Διοίκησης του Παντείου Πανεπιστημίου

Μέλη Εξεταστικής Επιτροπής

Επιβλέπουσα: Φωτεινή Τζαβέλλα, Επίκουρος Καθηγήτρια

Μέλος: Μαρία Τσιρώνη, Καθηγήτρια

Μέλος: Παναγιώτης Ανδριόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής

Μάρτιος, 2018

ΣΠΑΡΤΗ

Copyright © Μαρία Νικολούδη, 2018

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των απαιτήσεων του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Ειδίκευσης «Διοίκηση Υπηρεσιών Υγείας και Διαχείριση Κρίσεων» του Τμήματος Νοσηλευτικής. Η έγκρισή της δεν υποδηλώνει απαραίτητως και την αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

Βεβαιώνω ότι η παρούσα διπλωματική εργασία είναι αποτέλεσμα δικής μου δουλειάς και δεν αποτελεί προϊόν αντιγραφής. Στις δημοσιευμένες ή μη δημοσιευμένες πηγές που αναφέρω έχω χρησιμοποιήσει εισαγωγικά και όπου απαιτείται έχω παραθέσει τις πηγές τους στο τμήμα της βιβλιογραφίας.

Υπογραφή: Μαρία Νικολούδη

Η Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

Φωτεινή Τζαβέλλα, Επίκουρος Καθηγήτρια

Μαρία Τσιρώνη, Καθηγήτρια

Παναγιώτης Ανδριόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	8
Περίληψη.....	9
Abstract	10
Εισαγωγή.....	11
ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ.....	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΥΠΕΡΧΡΕΩΣΗ - ΑΙΤΙΕΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ	14
1.1. Η έννοια της υπερχρέωσης.....	14
1.2. Αιτίες που συνέβαλαν στην εξέλιξη του φαινομένου της υπερχρέωσης.....	16
1.3. Προσδιοριστικοί παράγοντες υπερχρέωσης.....	18
1.3.1 Οι τραπεζικοί παράγοντες.....	18
1.3.2 Οι μακροοικονομικοί παράγοντες	19
1.4. Η εξέλιξη του φαινομένου της υπερχρέωσης στη χώρα μας.....	21
1.5. Χαρακτηριστικά υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων.	24
1.5.1. Ηλικία	24
1.5.2. Φύλο.....	24
1.5.3. Κατάσταση απασχόλησης.....	25
1.5.4. Εκπαίδευση	25
1.5.5. Κατοικία.....	26
1.5.6. Εισόδημα.....	26
1.5.7. Τύπος οικογένειας και αριθμός παιδιών	26
1.5.8. Μέγεθος νοικοκυριού	27
1.6. Συνέπειες υπερχρέωσης.....	27
1.7. Επίδραση της υπερχρέωσης στην υγεία του υπερχρεωμένου προσώπου.....	28
1.7.1. Επίδραση του χρέους στη σωματική υγεία και στη συμπεριφορά των οφειλετών που σχετίζεται με την υγεία τους.....	28

1.7.2 Επίδραση της υπερχρέωσης στην ψυχική υγεία	29
1.7.3. Υπερχρέωση και Κατάθλιψη	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Ο ΝΟΜΟΣ 3869/2010 ΓΙΑ ΤΑ ΥΠΕΡΧΡΕΩΜΕΝΑ ΦΥΣΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ	33
2.1. Η εθνική πολιτική για την αντιμετώπιση του φαινομένου της υπερχρέωσης	33
2. 2. Ποιοι υπάγονται στις διατάξεις του Ν.3869/2010	34
2.2.1. Φυσικά πρόσωπα	34
2.2.2. Η περιέλευση του οφειλέτη σε μόνιμη αδυναμία πληρωμής.....	35
2.2.2.1. Μόνιμη αδυναμία πληρωμών	35
2.2.2.2. Γενική αδυναμία πληρωμών.	36
2.2.2.3. Έλλειψη ικανοποίησης χρηματικών χρεών.....	36
2.2.2.4. Μη εκπλήρωση ληξιπρόθεσμων οφειλών.	36
2.2.2.5. Απόδειξη της μόνιμης αδυναμίας.....	37
2.2.3.Χωρίς δόλο περιέλευση σε αδυναμία πληρωμών.	37
2.3. Εξαιρούμενες οφειλές.....	39
2.4. Άπαξ εφαρμογή της απαλλαγής	40
2.5 Η απαιτούμενη διαδικασία μέχρι τη δικαστική ρύθμιση	41
2.6. Προσπάθεια δικαστικού συμβιβασμού.....	42
2.7. Αναστολή καταδιωκτικών μέτρων	43
2.8. Δικαστική ρύθμιση χρεών	43
2.9. Τροποποιήσεις του Ν.3869/2010	45
2.9.1. Ο Νόμος 4161/2013	45
2.8.2. Ο Νόμος 4336/2015	46
2.8.2.1 Οφειλές.....	46
2.8.2.2. Ζητήματα επί της διαδικασίας.....	47
2.8.2.3. Εύλογες δαπάνες διαβίωσης.....	47
3. ΥΛΙΚΟ & ΜΕΘΟΔΟΣ	50

4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ.....	52
5. ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	70
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	75
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	84

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Για την συμβολή της στην παρούσα εργασία θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την καθηγήτριά μου κ. Φωτεινή Τζαβέλλα, για τη διακριτική της καθοδήγηση και γιατί κάθε φορά που τη χρειάστηκα έβρισκα άμεση ανταπόκριση.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω από καρδιάς τους γονείς μου, την οικογένειά μου και τους φίλους μου.

Περίληψη

Εισαγωγή: Οι δυσμενείς οικονομικές εξελίξεις στο παγκόσμιο στερέωμα, είχαν ως συνέπεια εκατομμύρια νοικοκυριά να βρεθούν στη δυσχερή θέση, να μην μπορούν να ανταποκριθούν στις δανειακές τους υποχρεώσεις. Το χρέος των νοικοκυριών είναι ένας σημαντικός κοινωνικοοικονομικός καθοριστικός παράγοντας της σωματικής και ψυχικής υγείας.

Σκοπός: Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν η σκιαγράφηση του οικονομικοκοινωνικού προφίλ και η διερεύνηση της ύπαρξης προβλημάτων υγείας στα φυσικά πρόσωπα που έχουν υπαχθεί στο Ν. 3869/2010 στο Νομό Λακωνίας.

Μεθοδολογία: Πρόκειται για μια αναδρομική μελέτη περιγραφικής επιδημιολογίας, η οποία διεξήχθη στα αρχεία των Ειρηνοδικείων του Νομού Λακωνίας. Για τη συλλογή των στοιχείων χρησιμοποιήθηκε ειδικά διαμορφωμένο έντυπο όπου καταγράφηκαν τα ατομικά, δημογραφικά, οικονομικά στοιχεία και πληροφορίες σχετικές με τα προβλήματα υγείας των υπαχθέντων στο Ν.3869/2010.

Αποτελέσματα: Τον πληθυσμό της μελέτης αποτέλεσαν 240 υπερχρεωμένα φυσικά πρόσωπα, εκ των οποίων το 56,3% ήταν άνδρες και το 43,8% γυναίκες. Η ηλικία τους κυμαίνονταν από 28 έως 85 ετών με μέση τιμή τα 49,34 έτη (SD=11,61) και διάμεσο τιμή τα 47,50 έτη. Το μηνιαίο οικογενειακό τους εισόδημα κυμαίνονταν από 0,00 έως 8.870,00 ευρώ με μέση τιμή τα 972,49 ευρώ (SD=785,35) και διάμεσο τιμή τα 895,00 ευρώ. Σχετικά με την κατάσταση υγείας, προέκυψε ότι, στο 41,3% των αιτούντων υπήρχε κάποιο πρόβλημα υγείας των ιδίων ή/και άλλου μέλους της οικογένειάς τους ενώ στο 58,8% δεν υπήρχε πρόβλημα υγείας. Αναφορικά με τη σχέση της ύπαρξης προβλήματος - διαταραχής υγείας και των χαρακτηριστικών τους, προέκυψε ότι η ηλικία, η επαγγελματική κατάσταση, ο αριθμός των δανειακών συμβάσεων και το συνολικό ποσό οφειλών σχετίζονταν στατιστικά σημαντικά με την παρουσία ή μη προβλήματος υγείας στους υπαχθέντες στο Ν. 3869/2010.

Συμπεράσματα: Η υπερχρέωση είναι ένα φαινόμενο έχει αποκτήσει απειλητικές διαστάσεις και έχει αρνητική επίδραση στην σωματική και ψυχική υγεία των υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων. Η εφαρμογή του Ν. 3869/2010 έχει συμβάλει καθοριστικά στην επανένταξη των υπερχρεωμένων προσώπων και στη συμμετοχή τους στον κοινωνικό και οικονομικό ιστό.

Λέξεις κλειδιά: "υπερχρέωση", "κόκκινα δάνεια", "ψυχική υγεία", "Κατάθλιψη", "σωματική υγεία».

Abstract

Introduction: The adverse economic conditions in the world have resulted in millions of households being in a difficult position to meet their debt obligations. Household debt is an important socio-economic determinant of physical and mental health.

Aim: : The purpose of the present study was to outline the economic and social profile and to investigate the existence of health problems in the individuals persons who have been classified under Law 3869/2010 in the Prefecture of Laconia.

Methodology: This is a retrospective study of descriptive epidemiology, which was held in the archives of the County Courts of Laconia. For the collection of the data a specially formulated form was used, in which the individual, demographic, financial data and information related to the health problems of the persons included in L.3869 / 2010 were recorded.

Results: The survey population consisted of 240 highly indebted individuals, 56.3% of whom were men and 43.8% were women. Their age ranged from 28 to 85 years with an average of 49.34 years (SD = 11.61) and a median of 47.50 years. Their monthly family income ranged from € 0.00 to € 8,870.00 with an average of € 972.49 (SD = 785.35) and a median of € 895.00. Regarding the state of health, 41.3% of the applicants had a health problem of their own and / or another family member, and 58.8% had no health problem. Regarding the relationship between the existence of a problem and a health disorder and its characteristics, it turned out that the age, occupational status, the number of loan contracts and the total amount of debts were statistically significant with the presence or not of a health problem among the persons under Law 3869 / 2010.

Conclusions: Over-indebtedness is a phenomenon that has become threatening and has a negative impact on the physical and mental health of over-indebted individuals. The implementation of Law 3869/2010 has contributed decisively to the reintegration of HLs and the socio-economic contribution.

Key words: "over-indebtedness", "red loans", "mental health", "depression", "physical health".

Εισαγωγή

Στον απόηχο της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, εκατομμύρια νοικοκυριά στο δυτικό κόσμο έχουν μείνει με χρέη που δεν είναι σε θέση να διαχειριστούν (Krugman, 2009, Karanikolos et al., 2013). Το 2008 η ξαφνική διακοπή των εισροών κεφαλαίων στις χώρες της περιφέρειας, προκάλεσε κρίση δημόσιου χρέους στην Ελλάδα. Οι επιπτώσεις ήταν σοβαρές – μείωση του ΑΕΠ άνω του 25% και μεγάλη αύξηση της ανεργίας, (Στουρνάρας, 2016). Οι δυσμενείς μακροοικονομικές εξελίξεις συνδέονται με την αύξηση των κόκκινων δανείων (Nkusu, 2011).

Το φαινόμενο της υπερχρέωσης των φυσικών προσώπων που δεν ασκούν εμπορική δραστηριότητα συνιστά πλέον μian ευρέως διαδεδομένη πραγματικότητα τόσο στις ανεπτυγμένες όσο και στις αναπτυσσόμενες οικονομίες (Βενιέρης και Κατσάς, 2013). Το ζήτημα της αντιμετώπισης της υπερχρέωσης των καταναλωτών αποτέλεσε βασική νομοθετική επιλογή από τις αρχές της δεκαετίας του '80 σε χώρες της Ευρωπαϊκής ένωσης και νωρίτερα στις Η.Π.Α.

Στην ελληνική έννομη τάξη το δίκαιο της αστικής αφερεγγυότητας απέκτησε εν τέλει χαρακτηριστικά εξειδικευμένης ρυθμίσεως μόλις εν έτει 2010 με την εισαγωγή του Ν. 3869/2010 σε μια προσπάθεια αντιμετώπισεως της κρίσεως που διέρχεται η ελληνική οικονομία και των κοινωνικών της επιπτώσεων (Κρητικός, 2014). Με στόχο την επανένταξη του υπερχρεωμένου πολίτη στην οικονομική και κοινωνική ζωή με την επανάκτηση της οικονομικής ελευθερίας που συνεπάγεται η εξάλειψη των χρεών που αδυνατεί να αποπληρώσει (Αιτιολογική έκθεση του Ν. 3869/2010).

Οι οικονομικές κρίσεις μπορεί να έχουν καταστροφικές συνέπειες για την υγεία. Το χρέος αφορά στην οικονομική ασφάλεια των πληγέντων από αυτό. Υψηλά χρέη μπορεί να προκαλέσουν άγχος και το βάρος του χρέους μπορεί να εμποδίσει τον οφειλέτη από τις καλύτερες επιλογές για την υγεία του και να ωθήσει τα άτομα να εργαστούν σκληρότερα για να διατηρήσουν την εξυπηρέτηση του χρέους τους, παράγοντας έτσι επιπλέον άγχους (Jacoby, 2002).

Το χρέος των νοικοκυριών είναι ένας σημαντικός κοινωνικοοικονομικός καθοριστικός παράγοντας της σωματικής και ψυχικής υγείας. Πληθώρα μελετών έχουν δείξει ότι η υπερχρέωση μπορεί να οδηγήσει σε οικονομική δυσχέρεια, και να προβλέψει το άγχος και την κατάθλιψη (Gathergood, 2012, Sweet et al., 2013, Keese and Schmitz, 2014). Η αποπληρωμή του χρέους μπορεί να έχει άμεσες επιπτώσεις στην υγεία από την αύξηση του στρες, δημιουργώντας άγχος (Sweet et al., 2013)

Οι σκληρές οικονομικές συνθήκες των τελευταίων ετών στη χώρα μας οδηγούν στη διαπίστωση ότι ήταν απολύτως αναγκαία η θέσπιση του Ν. 3869/2010 για τη ρύθμιση των οφειλών των υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων (Κρητικός, 2014). Τον Ιούνιο του 2016, το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων στην Ελλάδα ανήλθε σε 45,1% (από 4,5% το 2007), περίπου οκταπλάσιο του ευρωπαϊκού μέσου όρου (5,7% το Μάρτιο του 2016), (Μητράκος, 2016).

Η παρούσα μελέτη επιδιώκει να προσεγγίσει το θέμα της υπερχρέωσης των φυσικών προσώπων που έχουν υπαχθεί στις ευεργετικές διατάξεις Ν. 3869/2010, στο Νομό Λακωνίας, αφενός σκιαγραφώντας το οικονομικοκοινωνικό προφίλ τους, αφετέρου εντοπίζοντας και αναδεικνύοντας πιθανές συσχετίσεις της ύπαρξης ή μη προβλήματος υγείας με τα χαρακτηριστικά τους. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην έννοια της υπερχρέωσης, στις αιτίες που συνέβαλλαν στην εξέλιξη του φαινομένου στην χώρα μας και με αναφορές σε μελέτες, εντοπίζονται τα χαρακτηριστικά των υπερχρεωμένων προσώπων καθώς και η επίδραση του χρέους στην σωματική και ψυχική υγεία αυτών. Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στο νομικό πλαίσιο όπως αυτό έχει διαμορφωθεί στη χώρα μας, στις προϋποθέσεις, αλλά και στη διαδικασία υπαγωγής, μέχρι την τελική έκβαση της υπόθεσης. Στο ειδικό μέρος της εργασίας αναφέρεται ο σκοπός της έρευνας η μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθήθηκε, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα, η στατιστική επεξεργασία με τη χρήση πινάκων και διαγραμμάτων και η ανάλυση των δεδομένων της έρευνας. Ακολουθεί η παρουσίαση των συμπερασμάτων της μελέτης, και σύγκριση αυτών με αποτελέσματα προγενέστερων μελετών.

ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΥΠΕΡΧΡΕΩΣΗ - ΑΙΤΙΕΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

1.1. Η έννοια της υπερχρέωσης

Όλο και πιο συχνά ο όρος της υπερχρέωσης εμφανίζεται στην καθημερινότητά μας, επηρεάζοντας τη ζωή εκατομμυρίων ανθρώπων παγκοσμίως. Παρά τις διαστάσεις του προβλήματος της υπερχρέωσης και τις διαρκείς προσπάθειες αντιμετώπισης του προβλήματος από το σύνολο των κρατών, μέχρι σήμερα δεν υπάρχει ένας συγκεκριμένος ορισμός που να οριοθετεί εννοιολογικά την έννοια της υπερχρέωσης. Οι έννοιες ποικίλλουν από χώρα σε χώρα και αυτό ίσως αντικατοπτρίζει την πολυπλοκότητα του ίδιου του θέματος. Η διαφορετική προσέγγιση του θέματος καταδεικνύει ότι κάθε κράτος ανάλογα με τις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές του ιδιαιτερότητες δίνει διαφοροποιημένη έμφαση στις επιμέρους διαστάσεις του φαινομένου.

Στη συνέχεια, δίνεται μια συνοπτική επισκόπηση ορισμών για την υπερχρέωση σε επίπεδο μεμονωμένων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και του ορισμού που δίδεται από το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Πιστωτικής Έρευνας (korczak, 2004b).

Ιρλανδία-Η υπερχρέωση είναι η ανισορροπία που εμφανίζεται μεταξύ εσόδων και δαπανών και παρατηρείται όταν οι δαπάνες υπερβαίνουν τα έσοδα και το έλλειμμα δεν μπορεί να καλυφθεί.

Ηνωμένο Βασίλειο-Είναι η περίπτωση που ο δανειολήπτης είναι πιθανό να αντιμετωπίσει αυξανόμενα (και πολλαπλά) χρέη που είναι όλο και πιο δύσκολο να αντιμετωπιστούν, οδηγώντας τον τελικά σε χρεοκοπία.

Βέλγιο- Υπερχρεωμένα είναι τα άτομα με ληξιπρόθεσμες οφειλές που προέρχονται από καταναλωτικές πιστώσεις και στεγαστικά δάνεια.

Γαλλία- Η υπερχρέωση παρατηρείται όταν η μηνιαία εξυπηρέτηση των χρεών υπερβαίνει το 30% του διαθέσιμου καθαρού εισοδήματος των νοικοκυριών.

Γερμανία- Η υπερχρέωση είναι η μη τήρηση των υποχρεώσεων πληρωμής, γεγονός που οδηγεί σε οικονομική και ψυχοκοινωνική αποσταθεροποίηση των οφειλετών.

Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Πιστωτικής Έρευνας -Η υπερχρέωση είναι κατάσταση στην οποία ένα άτομο ή μια οικογένεια δεν έχει πλέον τη δυνατότητα να ανταποκριθεί στην αποπληρωμή

του ανεξόφλητου χρέους του και έχει εκ των πραγμάτων αθετήσει τουλάχιστον μία από τις πιστώσεις του.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2008 σε κείμενο εργασίας για την υπερχρέωση, επανεξετάζοντας το σύνολο των ορισμών διαπίστωσε ότι στο σύνολό τους περιείχαν ορισμένα κοινά βασικά στοιχεία τα οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν σαν μια κοινή ευρωπαϊκή βάση. Τα κοινά στοιχεία που εντοπίστηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρατίθενται συνολικά καθώς και οι επεξηγήσεις τους:

Νοικοκυριό: Τα νοικοκυριά είναι μικρές ομάδες ατόμων (ή ενός ατόμου) που μοιράζονται την ίδια στέγη καθώς και μέρος ή το σύνολο των εσόδων και του πλούτου τους.

Συμβατικές οικονομικές υποχρεώσεις: Το σύνολο των οικονομικών υποχρεώσεων που έχουν αναληφθεί. Σε αυτές περιλαμβάνονται τα ενυπόθηκα δάνεια και τα δάνεια καταναλωτικής πίστης, οι λογαριασμοί κοινής ωφελείας καθώς και τα ενοίκια (επαναλαμβανόμενα έξοδα).

Ικανότητα αποπληρωμής: Η ικανότητα κάλυψης του συνόλου των συμβατικών οικονομικών υποχρεώσεων.

Δομική βάση: Αυτή είναι η χρονική διάσταση, η οποία θεωρεί ότι ένας ορισμός πρέπει να αναφέρεται σε συνεχιζόμενα, διαρκή οικονομικά προβλήματα και να αποκλείει τα έκτακτα περιστατικά.

Επίπεδο ζωής: Το νοικοκυριό πρέπει να αδυνατεί να ανταποκριθεί στις αναληφθείσες οικονομικές του υποχρεώσεις, χωρίς να μειώσει το επίπεδο διαβίωσής του.

Έλλειψη ρευστότητας: Το νοικοκυριό δεν μπορεί να αντιμετωπίσει την κατάσταση προσφεύγοντας σε ρευστοποίηση περιουσιακών στοιχείων ή αντλώντας πόρους από άλλες χρηματοοικονομικές πηγές, όπως η πίστωση.

Στο ίδιο κείμενο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επισημαίνει τον πολυδιάστατο χαρακτήρα της υπερχρέωσης. Συγκεκριμένα, προσδιορίζει την οικονομική διάσταση, που αφορά το σύνολο του χρέους που πρέπει να αποπληρωθεί, τη χρονική διάσταση, αν πρόκειται δηλαδή για βραχυχρόνια ή μακροχρόνια κατάσταση ενός νοικοκυριού, την κοινωνική διάσταση, που αφορά πρωταρχικά την κάλυψη των βασικών εξόδων πριν την αποπληρωμή των χρεών και τέλος την ψυχολογική διάσταση που αφορά στο σύνολο των επιπτώσεων της υπερχρέωσης στην ψυχολογία των οφειλετών.

Σε μεταγενέστερη μελέτη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 2010 προκειμένου να αναπτυχθεί ένας ενιαίος ορισμός στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης τέθηκαν μια σειρά από κριτήρια. Σύμφωνα με αυτά τα κριτήρια, ένα νοικοκυριό είναι υπερχρεωμένο όταν οι διαθέσιμοι πόροι του και αυτοί που αναμένονται δεν επαρκούν για να ανταποκριθεί στις οικονομικές του δεσμεύσεις, χωρίς να μειώσει το επίπεδο ζωής του (ως όριο νοείται το ελάχιστο αποδεκτό βιοτικό επίπεδο στη συγκεκριμένη χώρα), η μείωση δε αυτή θα μπορούσε να έχει τόσο κοινωνικές όσο και πολιτικές επιπτώσεις.

1.2. Αιτίες που συνέβαλαν στην εξέλιξη του φαινομένου της υπερχρέωσης

Παραδοσιακά το φαινόμενο της υπερχρέωσης ιδιωτών αποδιδόταν σε έκτακτα περιστατικά όπως η ανεργία, η αδυναμία εργασίας λόγω ασθένειας και οι μεταβολές στην προσωπική κατάσταση του οφειλέτη. Τα απρόβλεπτα γεγονότα τροποποιούν τις αρχικές συνθήκες κατά τις οποίες είχε συναφθεί μια σύμβαση, με πιθανό ενδεχόμενο να προκύψει υπερχρέωση (Keese, 2009). Η ικανότητα αποπληρωμής του χρέους επηρεάζεται από ξαφνικές μεταβολές στην οικογενειακή δομή, μια γέννηση, ένας θάνατος ή ένα διαζύγιο είναι ικανά να επηρεάσουν σημαντικά και αρνητικά την ικανότητα αυτή. Ίδια επίπτωση στην ικανότητα αποπληρωμής του χρέους πιθανώς θα έχει η απώλεια της εργασίας αλλά και η αύξηση των εξόδων λόγω ιατρικής περίθαλψης.

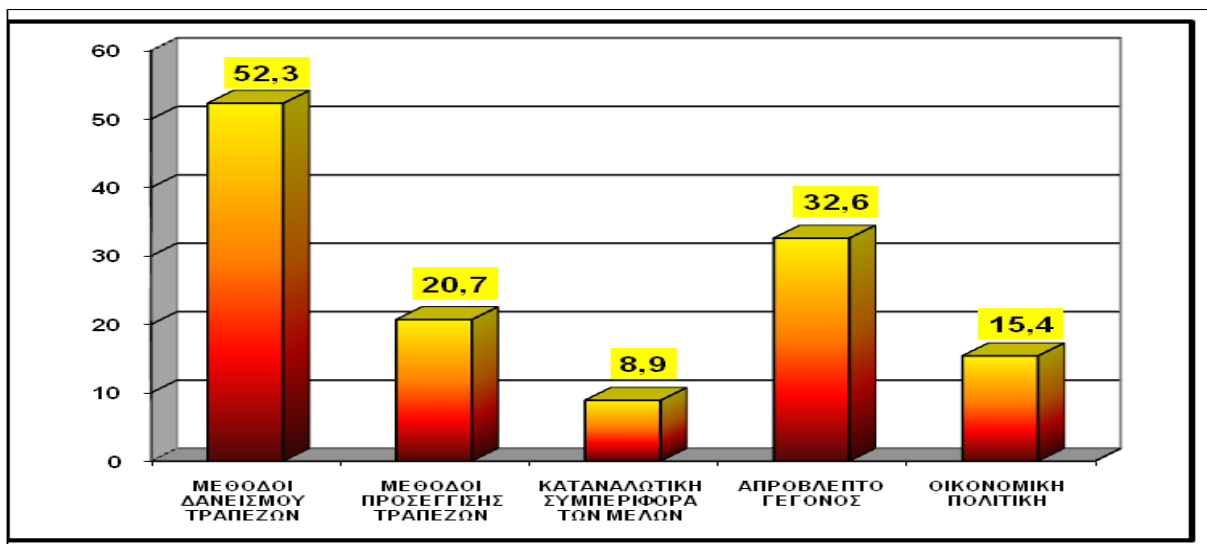
Η θεωρία του κύκλου ζωής, μπορεί να δώσει αρκετές φορές εξηγήσεις για την εξέλιξη του φαινομένου της υπερχρέωσης. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή τα νοικοκυριά για να κρατήσουν σταθερές τις συνθήκες διαβίωσης τους προβαίνουν σε δανεισμό λαμβάνοντας υπόψη ότι το εισόδημα έχει την τάση να αυξάνεται από την αρχή της παραγωγικής ζωής και στη συνέχεια να μειώνεται κατά τη συνταξιοδότηση. Επειδή οι νέες οικογένειες αναμένουν να αυξηθεί το εισόδημά τους μελλοντικά τείνουν να ξοδεύουν περισσότερο από όσα κερδίζουν προσδοκώντας να αποπληρώσουν τα χρέη που συσσωρεύονται μεταγενέστερα σε μια πιο ώριμη φάση της ζωής τους. (D' Alessio & Iezzi, 2013).

Στους παράγοντες αυτούς προστέθηκε προοδευτικά η αλόγιστη πρόσβαση των ιδιωτών σε κεφάλαιο δανεισμού. Η παρορμητική συναλλακτική συμπεριφορά των ιδιωτών και η

οικονομική απρονοησία (Disney et al., 2008) είναι σημαντικοί λόγοι υπερχρέωσης. Η μη κατανόηση του πραγματικού κόστους ενός δανείου οδηγεί στην ανάληψη οικονομικών υποχρεώσεων που βασίζονται σε λάθος οικονομικές αποφάσεις και που θα οδηγήσουν σε υπερχρέωση. Αυτή η ανεπαρκής κατανόηση μπορεί να οφείλεται στις μειωμένες ικανότητες των δανειοληπτών να διαχειρίζονται τα οικονομικά τους αλλά και να σχετίζεται με τη διαφάνεια των όρων και των προϋποθέσεων των δανείων που χορηγούνται από τις τράπεζες. (Lusardi & Tufano, 2009).

Ένας ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας και με ιδιαίτερη βαρύτητα που επηρέασε καθοριστικά την εξέλιξη του φαινομένου στη χώρα μας είναι η τακτική των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων να προχωρούν σε ανεύθυνο δανεισμό, δηλαδή να παροτρύνουν τους καταναλωτές να αναλάβουν επίπεδα πίστωσης που θα είναι μη βιώσιμα. Τα χαμηλά επιτόκια υποδηλώνουν ότι οι τράπεζες ενθαρρύνουν ενεργά τους καταναλωτές να δανείζονται και να κερδοσκοπούν στην αγορά κατοικίας (Kelly, 2009). Επιπλέον σε μια ανταγωνιστική αγορά οι πιο επικερδείς πελάτες είναι και αυτοί που εγκυμονούν τον μεγαλύτερο κίνδυνο για τους δανειστές τους (Kempson, 2002).

Έρευνα της ΕΚΠΟΙΖΩ την περίοδο Μαρτίου- Ιουνίου 2011, με 263 ερωτηματολόγια που δόθηκαν σε αντίστοιχα υπερχρεωμένα νοικοκυριά, αντικατοπτρίζει τις απόψεις τους σχετικά με τα αίτια που τους οδήγησαν στην υπερχρέωση και ανέδειξε τα εξής στοιχεία:

Διάγραμμα 1.1. Αίτια για την κατάσταση της υπερχρέωσης

Πηγή: Έρευνα της ΕΚΠΟΙΖΩ "Κοινωνικές διαστάσεις της υπερχρέωσης" 2012.

1.3. Προσδιοριστικοί παράγοντες υπερχρέωσης

Η υπερχρέωση επηρεάζεται αλλά και εξαρτάται από πολλούς παράγοντες οι οποίοι στη διεθνή βιβλιογραφία ταξινομούνται σε δύο μεγάλες κατηγορίες: τους τραπεζικούς παράγοντες και τους μακροοικονομικούς.

1.3.1 Οι τραπεζικοί παράγοντες

Η εξέλιξη και το ύψος των μη εξυπηρετούμενων δανείων επηρεάζονται από την πολιτική που ασκούν οι τράπεζες στην προσπάθειά τους για μέγιστη απόδοση και διαχείριση των κινδύνων τους (Louzis et al., 2010). Το μέγεθος, το ιδιοκτησιακό καθεστώς, η κερδοφορία, η αποτελεσματικότητα, η πολιτική σχηματισμού προβλέψεων είναι παράγοντες που ασκούν σημαντική επίδραση στο ύψος των μη εξυπηρετούμενων δανείων.

Το μέγεθος της τράπεζας συνήθως σχετίζεται με αρνητική σχέση με τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια. Όσο μεγαλύτερη είναι μια τράπεζα τόσο έχει τη δύναμη και την ικανότητα να αντιμετωπίζει το πρόβλημα της ασύμμετρης πληροφόρησης. Επιπλέον, οι μικρές τράπεζες διαθέτουν λιγότερους πόρους για την πιστωτική ανάλυσή τους με αποτέλεσμα αυτή να μην είναι αρκετά αποτελεσματική (Curak et al., 2013).

Το ιδιοκτησιακό καθεστώς των τραπεζών σχετίζεται επίσης με το ύψος της υπερχρέωσης. Όταν πρόκειται για κρατική ιδιοκτησία παρατηρείται συμπεριφορά ανάληψης κινδύνων καθώς στόχος τους είναι να ενισχύσουν την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Σε αυτή την περίπτωση οι τράπεζες χρηματοδοτούν με περισσότερο ρίσκο προγράμματα και διαθέτουν πιστώσεις με ευνοϊκότερους όρους. Τα υψηλότερα επίπεδα μη εξυπηρετούμενων δανείων σε πολλές χώρες παρατηρούνται σε κρατικές τράπεζες επειδή οι μηχανισμοί ανάκτησης των πιστώσεων δεν είναι τόσο ισχυροί όσο στις ιδιωτικές τράπεζες. (Boudriga et al., 2009).

Η κερδοφορία των τραπεζών επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την ανάληψη κινδύνων από τη διοίκηση της τράπεζας. Όταν παρουσιάζεται υψηλή κερδοφορία οι τράπεζες δεν πιέζονται για τη δημιουργία εσόδων, χωρίς αυτή την πίεση πιθανόν δε θα χρειαστεί να εμπλακούν σε δραστηριότητες με μεγάλο πιστωτικό κίνδυνο.

Σύμφωνα με έκθεση της Τράπεζας της Ελλάδος (2015), εκτιμάται ότι οι τράπεζες με αυξημένη αποτελεσματικότητα αφενός αξιολογούν καλύτερα την επιλογή των δανειοδοτούμενων και αφετέρου αντιμετωπίζουν αποτελεσματικότερα τα προβληματικά δάνεια.

Ο μηχανισμός ελέγχου για τις αναμενόμενες ζημιές από δάνεια είναι οι προβλέψεις για επισφαλή δάνεια. Μεγαλύτερες προβλέψεις συνδέονται με υψηλά επίπεδα μη εξυπηρετούμενων δανείων. Όταν οι τράπεζες αναμένουν μεγάλες απώλειες δημιουργούν αυξημένες προβλέψεις για να παραμείνουν αμετάβλητα τα κέρδη και να ενισχύσουν τη φερεγγυότητά τους.

1.3.2 Οι μακροοικονομικοί παράγοντες

Η μεταβολή των μακροοικονομικών παραγόντων όπως το ΑΕΠ, η ανεργία και τα επιτόκια και επιπλέον οι συναλλαγματικές ισοτιμίες και ο πληθωρισμός, ενδέχεται να επηρεάσουν την ικανότητα αποπληρωμής των δανείων.

Όσο μία οικονομία βρίσκεται σε φάση ανάπτυξης οι καταναλωτές έχουν τη δυνατότητα να εξυπηρετούν τα χρέη τους καθώς διαθέτουν επαρκή έσοδα κι αυτό γιατί η αύξηση του ΑΕΠ υποδηλώνει και μεγαλύτερα εισοδήματα. Αντιθέτως, η υποχώρηση του ΑΕΠ έχει αρνητική επίδραση στα εισοδήματα και κατά συνέπεια αύξηση των δανείων σε καθυστέρηση. Επίσης, όταν μία οικονομία είναι ακμάζουσα, τα πιστοδοτικά κριτήρια είναι πιο χαλαρά και χορηγούνται δάνεια σε πρόσωπα με χαμηλότερη φερεγγυότητα. Αν ακολουθήσει περίοδος οικονομικής ύφεσης αυτοί οι δανειολήπτες θα είναι και οι πρώτοι που δεν θα μπορούν να ανταποκριθούν στις οικονομικές τους υποχρεώσεις.

Η αύξηση της απασχόλησης συνδέεται αρνητικά με το ύψος των δανείων σε καθυστέρηση και επομένως η ανεργία σχετίζεται θετικά. Μια οικονομία σε ύφεση χαρακτηρίζεται και από αύξηση της ανεργίας η οποία αποτελεί και έναν σημαντικό παράγοντα που μειώνει τη δυνατότητα αποπληρωμής των δανείων.

Οι συναλλαγματικές ισοτιμίες, ιδιαίτερα σε χώρες με δανειοδότηση σε ξένο νόμισμα, ενδέχεται να επηρεάσουν αρνητικά την ποιότητα του ενεργητικού των τραπεζών. Η έλλειψη νομισματικής αντιστοίχισης μεταξύ των δανείων και του εισοδήματος των νοικοκυριών μπορεί να επηρεάσει το χρέος. Όταν έχουμε υποτίμηση του εγχώριου νομίσματος παρατηρούμε ότι αυξάνεται η αδυναμία των οφειλετών να εξυπηρετήσουν τα δάνειά τους.

Ο πληθωρισμός επίσης μπορεί να επηρεάσει άλλοτε θετικά και άλλοτε αρνητικά. Από τη μία επειδή μειώνεται η πραγματική αξία του δανείου μπορεί να γίνει ευκολότερη η εξυπηρέτηση του χρέους, από την άλλη μπορεί να προκαλέσει μείωση των πραγματικών εισοδημάτων και να δυσχεράνει την αποπληρωμή των δανείων.

Όταν τα επιτόκια αυξάνονται αποδυναμώνεται η ικανότητα εξυπηρέτησης των δανείων. Αυτό συμβαίνει στις περιπτώσεις σύναψης δανείων με κυμαινόμενο επιτόκιο όπου παρατηρείται η θετική επίδραση των επιτοκίων στο χρέος. Ιδιαίτερα σε οφειλέτες χαμηλής πιστωτικής ποιότητας, διακρίνουμε υψηλό επιτόκιο δανεισμού ως αντιστάθμισμα του υψηλού κινδύνου των τραπεζών.

Πλήθος μελετών έχει ερευνήσει την επίδραση των μακροοικονομικών συνθηκών στο επίπεδο των μη εξυπηρετούμενων δανείων:

Σε μελέτη των Louzis et al., 2010 εξετάστηκαν οι προσδιοριστικοί παράγοντες των κόκκινων δανείων για κάθε τύπο δανείου. Οι μακροοικονομικοί παράγοντες διαπιστώθηκε ότι έχουν διαφορετική ποσοτική επίδραση μεταξύ διαφορετικών τύπων δανείων. Το επίπεδο δε των μη εξυπηρετούμενων δανείων στο τραπεζικό σύστημα της Ελλάδας εξηγείται κυρίως από μακροοικονομικούς παράγοντες όπως το ΑΕΠ, η ανεργία και τα επιτόκια αλλά και την ποιότητα της διοίκησης.

Ο Nkusu το 2011 με δείγμα 26 προηγμένες χώρες, μελέτησε τη σχέση των μακροοικονομικών επιδόσεων και των μη εξυπηρετούμενων δανείων και επιβεβαίωσε ότι οι δυσμενείς μακροοικονομικές εξελίξεις έχουν άμεση συνάρτηση με την αύξηση του ποσοστού των δανείων σε καθυστέρηση. Η ξαφνική αύξηση των δανείων αυτών προκαλεί αλλαγές οι οποίες μακροπρόθεσμα επιδρούν στις μακροοικονομικές επιδόσεις. Οι βασικοί δείκτες

μακροοικονομικής ανάπτυξης επηρεάζονται από τις ανεπιθύμητες αντιδράσεις των κόκκινων δανείων και δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος όπου η οικονομική δραστηριότητα επιδεινώνεται και κίνδυνοι εμφανίζονται στο τραπεζικό σύστημα.

Οι Messai and Jouin το 2013, διερεύνησαν τα χαρακτηριστικά των μη εξυπηρετούμενων δανείων μέσα από 85 τράπεζες σε τρεις χώρες, στην Ιταλία, στην Ελλάδα και στην Ισπανία. Παρατηρήθηκε ότι τα κόκκινα δάνεια έχουν αρνητική επίδραση στο ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ και στην αποδοτικότητα του ενεργητικού των τραπεζών και θετική επίδραση στο ποσοστό της ανεργίας.

Οι Curak et al., 2013 εξετάζοντας τους προσδιοριστικούς παράγοντες των μη εξυπηρετούμενων δανείων στη Νοτιοανατολική Ευρώπη σε 10 χώρες κατέληξαν ότι η αύξηση του πληθωρισμού, η μείωση της οικονομικής ανάπτυξης και τα υψηλά επιτόκια έχουν άμεση συνάρτηση με το ύψος των μη εξυπηρετούμενων δανείων.

1.4. Η εξέλιξη του φαινομένου της υπερχρέωσης στη χώρα μας

Πριν το 1980 η κρατική εξουσία είχε τον κύριο έλεγχο του ελληνικού τραπεζικού συστήματος το οποίο χαρακτηριζόταν από έλλειψη ανταγωνισμού. Η δομή του καθοριζόταν από κρατικές ρυθμίσεις και κανόνες ενώ η πολιτική χορηγήσεως δανείων και η επενδυτική πολιτική καθοριζόταν από την Τράπεζα της Ελλάδος. Η αναμόρφωση του τραπεζικού συστήματος από την κρατική εξουσία και παρέμβαση ήταν επιβεβλημένη, ώστε αυτό να εναρμονιστεί με τις απαιτήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Νούλας, 2005). Από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 το Ελληνικό Τραπεζικό σύστημα άρχισε να απελευθερώνεται και να εκσυγχρονίζεται. Από τις αρχές του 1990 και μετά παρατηρείται σταδιακή άρση των κανονιστικών περιορισμών στις πιστωτικές αγορές σε μια προσπάθεια εναρμόνισης του θεσμικού πλαισίου με αυτό της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Από το 2000 έως την έναρξη της χρηματοπιστωτικής κρίσης ο τραπεζικός δανεισμός των ελληνικών νοικοκυριών παρουσίασε αυξητικές τάσεις γεγονός που αποδίδεται κατά κύριο λόγο στην ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση. Η προσαρμογή τόσο των βασικών επιτοκίων δανεισμού στην Ελλάδα όσο και των απαιτούμενων διαθεσίμων της

Τράπεζας της Ελλάδος στα δεδομένα της ευρωζώνης οδήγησαν σε μια σημαντική αποδέσμευση ρευστότητας, ο οποία με τη σειρά της μεταφράστηκε σε υψηλή πιστωτική επέκταση. (Mitrakos et al., 2005). Η ευκολία άντλησης κεφαλαίων από τις διεθνείς αγορές λόγω της πολύ καλής πιστοληπτικής ικανότητας των ελληνικών τραπεζών οδήγησε σε τεράστια πιστωτική επέκταση που διοχετεύτηκε τελικά για ιδιωτική κατανάλωση, άνοιγμα σε στεγαστικά δάνεια και γενικώς στην ευημερία της χώρας.

Την ίδια χρονική περίοδο υπάρχει μια εμφανής αύξηση των καταναλωτικών δαπανών και μείωση των αποταμιεύσεων. Σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος (Πίνακας 1) την περίοδο 2000-2010 τα δάνεια προς τον ιδιωτικό τομέα (στεγαστικά, καταναλωτική πίστη) παρουσίασαν αυξητικές τάσεις.

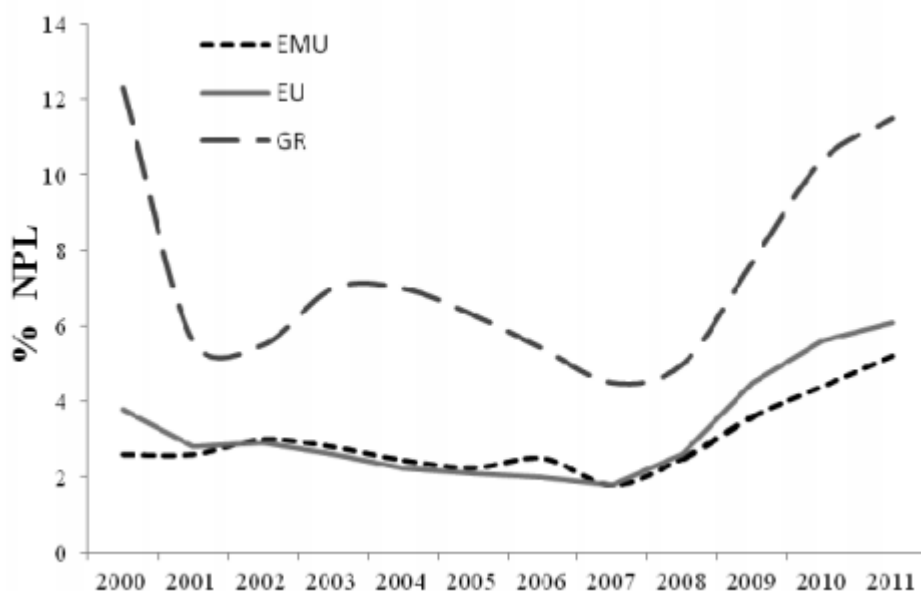
Πίνακας 1.1: Χρηματοδότηση εγχώριου ιδιωτικού τομέα (2001-2011)- Μεταβολή %

Έτος	Δάνεια προς εγχώριο ιδιωτικό τομέα	Δάνεια προς ιδιώτες και ιδιωτικά μη κερδοσκοπικά ιδρύματα	Στεγαστικά δάνεια	Καταναλωτική Πίστη
Ιαν. 2001	22,8	32,2	28,6	38,7
Ιαν. 2002	23,4	39,3	38,8	38,9
Ιαν. 2003	20,1	33,0	34,9	27,0
Ιαν. 2004	17,7	28,1	25,8	28,4
Ιαν. 2005	16,4	30,1	27,5	36,6
Ιαν. 2006	18,7	31,5	33,7	28,3
Ιαν. 2007	18,9	25,1	25,5	24,1
Ιαν. 2008	21,3	21,7	20,8	22,6
Ιαν. 2009	13,9	11,7	10,5	14,7
Ιαν. 2010	3,2	2,9	3,6	1,6
Ιαν. 2011	-0,2	-1,4	-0,6	-4,1

Πηγή : Τράπεζα της Ελλάδας

Η χρηματοπιστωτική ύφεση και η συνακόλουθη οικονομική ύφεση που έπληξαν τη χώρα μας από το 2008 διέκοψαν την πιστωτική επέκταση και οδήγησαν σε αρνητικούς ρυθμούς. Στον ελλαδικό χώρο τα θεμελιώδη μακροοικονομικά μεγέθη, το ΑΕΠ και η απασχόληση παρουσίασαν τεράστια επιδείνωση με άμεση συνέπεια τα επίπεδα του ύψους των δανείων σε καθυστέρηση να αυξάνονται βαθμιαία.

Στο διάγραμμα 1.2 παρατηρείται ότι από το 2008 το επίπεδο των μη εξυπηρετούμενων δανείων αυξήθηκε κατά 108% στην ΟΝΕ, κατά 135% στην ΕΕ ενώ στην Ελλάδα ή αύξηση άγγιξε το 130%. (Makri and Papadatos, 2014). Από το 2000 και μετά τα δάνεια που δεν εξυπηρετούνται είναι πάνω από το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Διάγραμμα 1.2 Συγκριτική εξέταση ύψους μη εξυπηρετούμενων δανείων
 Πηγή: Makri and papadatos, 2014.

Σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, οι ισχυρές πιέσεις που αντιμετώπισε το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2010 εντάθηκαν τα χρόνια που ακολούθησαν. Παρά τις προσπάθειες των αρμόδιων αρχών για την αντιμετώπιση της κρίσης η οικονομική ύφεση αποδείχτηκε πολύ μεγαλύτερη σε βαθμό και σε διάρκεια από τις αρχικές εκτιμήσεις. Οι δυσμενείς μακροοικονομικές συνθήκες οδήγησαν σε ονομαστικές περικοπές μισθών, στην αύξηση της ανεργίας, στην αύξηση του ποσοστού των εργαζομένων σε θέσεις μερικής απασχόλησης και σε πιο ευέλικτες μορφές εργασίας. Οι παραπάνω εξελίξεις σε συνδυασμό

με την αύξηση των φορολογικών υποχρεώσεων συνέβαλαν στη σημαντική μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος καθώς και στην αποδυνάμωση της ικανότητας αποπληρωμής των δανειακών υποχρεώσεων των νοικοκυριών.

1.5. Χαρακτηριστικά υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων

Μεγάλος αριθμός ερευνών αναζητούν τα κοινά κοινωνικοοικονομικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά των υπερχρεωμένων νοικοκυριών. Ο εντοπισμός αυτών των χαρακτηριστικών θα επιτρέψει να αξιοποιηθούν ώστε να αποτελέσουν και δείκτες πρόβλεψης του φαινομένου.

1.5.1. Ηλικία

Σταθερό εύρημα σε πλήθος μελετών παρουσιάζοντας ισχυρή συσχέτιση με την υπερχρέωση είναι η ηλικία (Atkinson et al., 2006). Πολλοί μελετητές επιβεβαιώνουν ότι τα προβλήματα χρέους μειώνονται με την ηλικία, δηλαδή τα νοικοκυριά με επικεφαλής νέους ενήλικες συνδέονται με υψηλότερο κίνδυνο οικονομικών δυσχερειών, ιδιαίτερα δε η ηλικιακή ομάδα των 25-35 ετών (Kempson, 2002, Kempson et al., 2004, Bryan et al., 2010). Μερικές μελέτες θεωρούν ως πιο ευάλωτη των ηλικιακή ομάδα κάτω των 25 ετών (Russell et al., 2011), ενώ οι Bryan et al. (2010) βρίσκουν ότι η ηλικία έχει μικρή επίπτωση στην πιθανότητα υπερχρέωσης. Σύμφωνα δε με έρευνα του Ευρωβαρόμετρου η ηλικιακή ομάδα των 30-40 εμφανίζει την μεγαλύτερη δυσκολία ανταπόκρισης στις δανειακές υποχρεώσεις και την συνέχεια ακολουθούν οι ηλικιακές ομάδες των 20 έως 30 και των 40 και άνω. Αντίθετα, υποστηρίζει ο Nyaruwata (2009) ότι, αν και στατιστικά ασήμαντη, η πιθανότητα της υπερχρέωσης αυξάνεται με την ηλικία - δεδομένου ότι τα νοικοκυριά που οι επικεφαλείς είναι σε μεγαλύτερη ηλικία έχουν και περισσότερα εξαρτώμενα άτομα για φροντίδα.

1.5.2. Φύλο

Τα συντριπτικά αποδεικτικά στοιχεία πλήθους μελετών συγκλίνουν ότι τα νοικοκυριά που επικεφαλείς είναι γυναίκες είναι πιο πιθανό να είναι υπερχρεωμένα από τα νοικοκυριά όπου επικεφαλείς είναι άντρες (Nyaruwata, 2009, Bryan et al., 2010, Russell et al., 2011). Αυτό

μπορεί να οφείλεται στο χαμηλότερο από το μέσο εισόδημά τους και επειδή συχνά εργάζονται λιγότερες ώρες εξαιτίας των μητρικών τους ευθυνών. Παρά ταύτα, σε έρευνα στη Νότιο Αφρική διαφαίνεται ότι οι δείκτες χρέους προς το εισόδημα είναι πολύ μεγαλύτεροι σε νοικοκυριά που έχουν επικεφαλείς άνδρες από ό,τι τα νοικοκυριά που έχουν επικεφαλείς γυναίκες. Ωστόσο, οι γυναίκες που έχουν πρόσβαση σε πιστώσεις είναι πιο πιθανό να είναι υπερχρεωμένες από τους αντίστοιχους άνδρες (Daniels, 2001, Nyaruwata, 2009).

1.5.3. Κατάσταση απασχόλησης

Η απασχόληση συνδέεται με την παραγωγική ικανότητα και ως εκ τούτου η ανεργία μεταφράζεται σε χαμηλό εισόδημα (Taylor, 2011). Η υπερχρέωση είναι επικρατούσα σε νοικοκυριά όπου οι επικεφαλής δεν εργάζονται ή είναι ασθενείς ή είναι άτομα με ειδικές ανάγκες (Kempson, 2002, Kempson et al., 2004, Bryan et al., 2010). Το επιχείρημα ενισχύθηκε, δεδομένης της σχέσης μεταξύ του εισοδήματος και της απασχόληση, στη μελέτη των Russell et al., (2011) διαπιστώθηκε ότι η υπερχρέωση συνδέεται με την ανεργία και την αδυναμία εργασίας λόγω ασθένειας ή αναπηρίας.

1.5.4. Εκπαίδευση

Υπάρχουν αντιφατικές απόψεις σχετικά με το εάν το επίπεδο εκπαίδευσης του νοικοκυριού επηρεάζει την υπερχρέωση των νοικοκυριών. Υπάρχουν ενδείξεις ότι η εκπαίδευση μειώνει την πιθανότητα της υπερχρέωσης (Bryan et al. 2010). Οι Russell et al. (2011) μέσω της ανάλυσης παλινδρόμησης, κατέληξαν ότι τα νοικοκυριά όπου ο επικεφαλής δεν έχει προσόντα είναι πιο πιθανό να είναι υπερχρεωμένο. Ο Nyaruwata (2009), ωστόσο, υποστήριξε ότι οι απόφοιτοι τριτοβάθμιας ακαδημαϊκής εκπαίδευσης είναι περισσότερο πιθανό να είναι υπερχρεωμένοι. Ο Guerin (2012) ήταν ενάντια στην πεποίθηση ότι ο οικονομικός αναλφαβητισμός προκαλεί υπερχρέωση, και επεσήμανε ότι οι επιθετικές πρακτικές δανειοληψίας είναι το βασικό πρόβλημα μεταξύ των ομάδων χαμηλού εισοδήματος.

1.5.5. Κατοικία

Η ύπαρξη ιδιόκτητης κατοικίας ή η ενοικίαση κατοικίας συνδέεται με την υπερχρέωση. Όταν παραμείνουν όλοι οι άλλοι παράγοντες σταθεροί, η ιδιοκτησία σπιτιού συνδέεται με ένα χαμηλότερο κίνδυνο υπερχρέωσης σε σχέση με την ενοικίαση (Kempson et al., 2004). Είναι μεγαλύτερες οι πιθανότητες να είναι σε καθυστέρηση τα δάνεια νοικοκυριών που έχουν αγοράσει σπίτια με υποθήκη, σε σύγκριση με τα νοικοκυριά που μένουν σε ιδιόκτητη οικία. (Bryan et al., 2010). Οι κάτοχοι ιδιόκτητων κατοικιών με οφειλές έχουν λιγότερες οικονομικές δυσκολίες σε σχέση με όσους ενοικιάζουν την κατοικία τους (Kempson, 2002, Kempson et al., 2004, Russell et al., 2011). Αντιστρόφως, σε μελέτη του ο Nyaruwata (2009) διαπίστωσε ότι η ιδιοκτησία του σπιτιού συνδέεται με πολύ μεγαλύτερη πιθανότητα ύπαρξης υπερχρέωσης, από ότι η ενοικίαση. Στη μελέτη αυτή δεν γίνεται διάκριση αν τα στεγαστικά δάνεια είναι ενυπόθηκα ή πρόκειται για ιδιοκτήτες των ακινήτων αυτών.

1.5.6. Εισόδημα

Κοινό εύρημα πολλών μελετών, είναι ότι η συγκέντρωση της υπερχρέωσης βρίσκεται στα χαμηλότερα στρώματα του φάσματος εισοδήματος. Το εισόδημα των νοικοκυριών έχει ανεξάρτητη επίδραση στον κίνδυνο της υπερχρέωσης (Russell et al., 2011). Τα νοικοκυριά με χαμηλό εισόδημα είναι πιο πιθανό να αντιμετωπίζουν υψηλά ποσοστά υπερχρέωσης (Kempson et al., 2004, Mashigo, 2006, Nyaruwata, 2009, Bryan et al., 2010). Η σχέση είναι ισχυρότερη όταν λαμβάνεται υπόψη το εισόδημα ανά άτομο στο νοικοκυριό αντί του συνολικού εισοδήματος (Kempson, 2002). Υπάρχει κάποια ασάφεια στη σχέση μεταξύ χρέους και εισοδήματος, ορισμένες μελέτες έχουν βρει υψηλό χρέος μεταξύ των ομάδων υψηλού εισοδήματος (Collins, 2008). Ο Daniels (2001) παρατήρησε ότι η περιορισμένη πρόσβαση σε επίσημες χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, ενδέχεται να είναι η αιτία των χαμηλότερων επιπέδων χρέους στα νοικοκυριά με χαμηλότερα εισοδήματα.

1.5.7. Τύπος οικογένειας και αριθμός παιδιών

Η μεταβολή της οικογενειακής κατάστασης, όπως η απόκτηση μωρού, ή η διάλυση της σχέσης, αυξάνουν την πιθανότητα της υπερχρέωσης (Kempson, 2002, Legge and Heynes,

2009). Αυτό μπορεί να οφείλεται σε μεγάλο ποσοστό στο γεγονός ότι οι δαπάνες για τη φροντίδα των παιδιών δεν μπορούν να μειωθούν ή ο ένας γονέας που εργάζεται πιθανόν μετά τη γέννηση μειώνει τις ώρες εργασίας και επίσης σε περίπτωση διαζυγίου, είναι δύσκολη η προσαρμογή σε έναν τρόπο ζωής ο οποίος ήταν αρχικά βασισμένος σε διπλά εισοδήματα. Ζευγάρια, χωρίς παιδιά δεν είναι σχεδόν καθόλου υπερχρεωμένα (Haas, 2006). Μερικές μελέτες βέβαια, παρουσιάζουν στοιχεία, ότι άνθρωποι που ποτέ δεν παντρεύτηκαν, αντιμετωπίζουν παρόμοιες οικονομικές δυσκολίες με αυτές παντρεμένων ζευγαριών (Davydoff et al., 2008). Ανάλυση παλινδρόμησης δείχνει ότι, οι διαζευγμένοι, όσοι ζουν σε διάσταση και οι μονογονεϊκές οικογένειες, έχουν μεγαλύτερη ροπή στην υπερχρέωση (Russell et al. 2011). Οι Bryan et al., (2010) υποστήριξαν ότι τα διαζευγμένα ζευγάρια ή όσα βρίσκονται σε διάσταση έχουν υψηλότερη πιθανότητα υπερχρέωσης, από εκείνους που δεν έχουν παντρευτεί ποτέ. Ωστόσο, οι Kempson et al., (2004), κατά τον έλεγχο άλλων παραγόντων, βρήκαν ασήμαντη σχέση μεταξύ της διάστασης ή της απόκτησης ενός μωρού με την υπερχρέωση.

1.5.8. Μέγεθος νοικοκυριού

Η αύξηση του μεγέθους των νοικοκυριών συνδέεται με μεγαλύτερη πιθανότητα υπερχρέωσης (Nyaruwata, 2009, Bryan et al., 2010). Τα μεγαλύτερα σε μέγεθος νοικοκυριά τείνουν να ασκήσουν μεγαλύτερη πίεση στο εισόδημά τους καθώς προσπαθούν να εξυπηρετήσουν περισσότερα μέλη.

1.6. Συνέπειες υπερχρέωσης

Ένα υπερχρεωμένο άτομο, μη διαθέτοντας σοβαρή αγοραστική δύναμη και δυνατότητα απεγκλωβισμού από την υπερχρέωση δεν είναι σε θέση να σχεδιάζει τη συμμετοχή του στην κοινωνική και οικονομική ζωή (Αιτιολογική έκθεση νόμου). Οι υπερχρεωμένοι οφειλέτες έχουν να αντιμετωπίσουν σοβαρά κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα. Η υπερχρέωση οδηγεί συχνά σε δημιουργία προβλημάτων γάμου και οικογένειας, σε πράξεις βίας και εγκληματικότητας, σε απώλεια στέγης, σε παραμέληση του ιδίου και των μελών της οικογένειάς του, στο ποτό και στα ναρκωτικά, σε χρόνιες ασθένειες, σε βοηθήματα

κοινωνικής πρόνοιας και γενικά στην περιθωριοποίηση του οφειλέτη, εφόσον έτσι απειλείται η ίδια η ύπαρξή του. (kohte/ Athens/ Grote)

1.7. Επίδραση της υπερχρέωσης στην υγεία του υπερχρεωμένου προσώπου

Η υπερχρέωση μπορεί να επηρεάσει την κατάσταση υγείας για διάφορους λόγους. Πρώτον, τα προβλήματα χρέους μειώνουν την αυτοεκτίμηση, δημιουργούν μια περισσότερο απαισιόδοξη άποψη για τη ζωή και επηρεάζουν λόγω της κατάθλιψης, του σοβαρού άγχους και της επιθετικότητας, την ψυχική υγεία (Fitch et al., 2007, Bridges and Disney, 2010). Δεύτερον, το χρέος συνδέεται με τη μείωση της σωματικής υγείας. Στο βαθμό που τα υψηλά βάρη αποπληρωμής δυσχεραίνουν την οικονομική κατάσταση των οικογενειών, για να εξοικονομήσουν χρήματα μειώνουν τη δαπάνη που απαιτείται για την ιατρική περίθαλψη και για την προστασία της υγείας όπως, για παράδειγμα, υγιεινά τρόφιμα, που είναι συνήθως πιο ακριβά και καταφεύγουν σε πρόχειρα φαγητά (Drentea and Lavrakas, 2000). Τρίτον, οι οικονομικές δυσκολίες εμποδίζουν την ορθολογική συμπεριφορά και μπορούν να συνδυαστούν με μη υγιείς συμπεριφορές όπως η υπερβολική κατανάλωση αλκοόλ, το κάπνισμα και η υπερβολική θερμιδική πρόσληψη (Grafova, 2007, Wardle et al., 2012, Averett and Smith., 2014). Τέταρτον, υπάρχει ένας σύνδεσμος μεταξύ οικονομικού στρες και αυτοκτονίας. Συγκεκριμένα, έχει βρεθεί ότι τα οικονομικά προβλήματα, είναι ο δεύτερος λόγος, μετά την κατάθλιψη, που οδηγεί σε απόπειρες αυτοκτονίας (Wang et al., 2012).

Σε πολλές μελέτες υποστηρίζεται η συσχέτιση μεταξύ χρέους και υγείας (Brown et al., 2005, Duygan-Bump and Grant, 2009). Και ειδικότερα:

1.7.1. Επίδραση του χρέους στη σωματική υγεία και στη συμπεριφορά των οφειλετών που σχετίζεται με την υγεία τους

Η κατάσταση της υγείας των χρεωμένων προσώπων ήταν σημαντικά κάτω από το μέσο όρο του γενικού πληθυσμού (Münster et al., 2009). Τα αποδεικτικά στοιχεία που παρουσιάζονται στη μελέτη αυτή υποδεικνύουν ότι υπάρχει αλληλεπίδραση: η οφειλή οδηγεί σε ασθένεια και η ασθένεια οδηγεί σε χρέος. Ωστόσο, η μελέτη δεν παρέχει αιτιώδεις εξηγήσεις για τους παράγοντες κινδύνου και τη συχνότητα εμφάνισης ασθενειών.

Η συμπεριφορά των οφειλετών σχετικά με την υγεία τους επηρεάστηκε από τη δομή του χρέους και την ανησυχία, όπου και οι δύο αυτοί παράγοντες επιδείνωσαν τα προβλήματα χρέους (Lenton and Mosley, 2008). Παραλήψεις στα θέματα υγείας εμφανίζονται με μεγαλύτερη πιθανότητα όταν υπάρχει χρέος μη εξασφαλισμένο, αν και η εκτίμηση αυτή δεν μπορεί να ερμηνευθεί ως αιτιώδης (Grafova, 2007).

Οι Herman, Rissi και Walsh (2011), διαπίστωσαν ότι τόσο το καθεστώς ασφάλισης ενός ατόμου όσο και το ιατρικό χρέος ήταν ανεξάρτητοι προγνωστικοί παράγοντες της καθυστερημένης πρόσβασης στην περίθαλψη και ότι μόνο τα χρέη για την υγεία προέβλεπαν αν ένα άτομο θα καθυστερούσε την λήψη φαρμάκων.

Οι McLaughlin et al., (2012) ανέφεραν ότι τα υψηλά ποσοστά ανεργίας, η οικονομική πίεση και η έλλειψη ασφαλιστικής κάλυψης υγείας μεταξύ αυτών που βιώνουν κατασχέσεις, ενδέχεται να περιορίσουν την πρόσβαση τους στις υπηρεσίες ψυχικής υγείας και οι πρακτικές δανειοδότησης που απευθύνονται σε άτομα χαμηλού εισοδήματος μπορεί να επιδεινώσουν τα προβλήματα υγείας.

Το χρέος συσχετίστηκε με αυξημένη εμφάνιση υπερβολικού βάρους και παχυσαρκία (Münster et al., 2009), καθώς και πόνους στην πλάτη (Ochsmann et al., 2009).

Σε μια μελέτη του Nelson, Lust, Story και Ehlinger (2008), βρέθηκε ότι χρέος πιστωτικών καρτών ύψους τουλάχιστον 1.000 δολαρίων ΗΠΑ, οδηγεί σε ανθυγιεινές συμπεριφορές που σχετίζονται με το βάρος. Χρέος πιστωτικών καρτών τουλάχιστον 1.000 δολαρίων ΗΠΑ και αδυναμία στη διαχείριση του άγχους σχετίστηκε σημαντικά με επικίνδυνες συμπεριφορές όπως εμπλοκή σε διαμάχες, υπερβολική κατανάλωση αλκοόλ και χρήσης καπνού, μαριχουάνας και / ή άλλων φάρμακων.

1.7.2 Επίδραση της υπερχρέωσης στην ψυχική υγεία

Στα πρόσωπα τα οποία δεν κατάφεραν να πληρώσουν την υποθήκη τους ή έχασαν την ιδιοκτησία τους λόγω των χρεών τους, παρατηρείται ένας ιδιαίτερα υψηλός επιπολασμός

ψυχικών και σωματικών βλαβών (Cannuscio et al., 2012). Τα πρόσωπα αυτά βιώνουν χαμηλότερο επίπεδο υγείας σε σχέση με τους ιδιοκτήτες σπιτιού που δεν έχουν την πλήρη κυριότητα του ακινήτου.

Οι McLaughlin et al., (2012) διαπίστωσαν επίσης ότι ο αποκλεισμός συνδέεται με την αύξηση του ποσοστού των συμπτωμάτων που σχετίζονται με σοβαρή κατάθλιψη και γενικευμένη διαταραχή άγχους.

Οι Lenton and Mosley (2008) διαπίστωσαν ότι και η ψυχική και η σωματική υγεία επηρεάζονται από το χρέος. Δύο μεταβλητές: το υψηλό χρέος αποπληρωμής και οι ανησυχίες, επιδεινώνουν τα προβλήματα του χρέους και επηρεάζουν τη συμπεριφορά απέναντι στην υγεία.

Γενικά, διαπιστώθηκε ότι το οικονομικό άγχος είναι υψηλότερο σε οικογένειες με περισσότερα παιδιά, με μεγαλύτερο εισόδημα και περισσότερα εξαρτώμενα άτομα και με ένα μεγαλύτερο ηλικιακά άτομο επικεφαλής του νοικοκυριού καθώς και μεταξύ οικογενειών από εθνοτικές μειονότητες (Worthington, 2006). Αυτό συμβαίνει ιδιαίτερα όταν οι οικογένειες βασίζονται σε δημόσιες συντάξεις και παροχές. Το οικονομικό άγχος βρέθηκε ότι είναι χαμηλότερο σε οικογένειες με υψηλότερη διαθέσιμο εισόδημα και υψηλότερη αξία ακινήτου.

Για γυναίκες επικεφαλής των νοικοκυριών, μακροπρόθεσμα οι μη βιώσιμες στεγαστικές δεσμεύσεις είχαν ψυχολογικό κόστος (Taylor, 2007). Αυτές οι επιδράσεις ήταν επιπρόσθετες και μεγαλύτερες σε μέγεθος από αυτές που συνδέονται με οικονομικές δυσκολίες γενικότερα. Για άνδρες επικεφαλής των νοικοκυριών, η καθυστέρηση και τα προβλήματα πληρωμής στεγαστικών οφειλών είχαν σημαντικό ψυχολογικό κόστος πέραν εκείνων που σχετίζονται με αρνητικά οικονομικά γεγονότα.

Τα άτομα χρησιμοποιούν διάφορες στρατηγικές για να αντιμετωπίσουν την οικονομική επιβάρυνση που προκαλείται από φαρμακευτική αγωγή με υψηλό κόστος συνταγογράφησης. Οι Martin et al., (2012) διαπίστωσαν ότι όσοι χρησιμοποιούν τη στρατηγική κάλυψης του κόστους με δανεισμό χρημάτων είχαν επιβαρυνμένη ψυχοκοινωνική υγεία και μεγαλύτερη αναπηρία. Όσοι για την κάλυψη αυτών των εξόδων χρησιμοποιούσαν πιστωτικές κάρτες

ανέφεραν χειρότερη σωματική υγεία και αυτο-αξιολογούμενη υγεία και είχαν μεγαλύτερο αίσθημα ανικανότητας. Η στρατηγική αντιμετώπισης του κόστους των φαρμάκων συνδέεται με χειρότερη ψυχολογική υγεία, μεγαλύτερα προβλήματα αναπηρίας και κατάθλιψη.

1.7.3. Υπερχρέωση και Κατάθλιψη

Τα προβλήματα χρέους και το οικονομικό άγχος έχουν συνδεθεί σημαντικά με την κατάθλιψη (Bridges and Disney, 2010) και το χρέος έχει επίσης συσχετιστεί με συμπτώματα σχετικά με την κατάθλιψη, όπως άγχος και θυμός (Drentea and Reynolds, 2012). Η σχέση μεταξύ χρέους και ψυχικής υγείας εξηγείται από την οικονομική πίεση.

Ενυπόθηκα δάνεια και αθετήσεις υποχρεώσεων στεγαστικών δανείων (ο δανειολήπτης έχει υποθηκεύσει περιουσιακά στοιχεία ως εξασφάλιση των πιστωτών για τη χορήγηση του δανείου) συσχετίστηκαν με σημαντική αύξηση της εμφάνισης καταθλιπτικών συμπτωμάτων, επισιτιστική ανασφάλεια και μη τήρηση φαρμακευτικής αγωγής λόγω κόστους (Alley et al., 2011).

Το εισόδημα επίσης συσχετίστηκε με την κατάθλιψη σε μία μελέτη των Zimmerman and katon το 2005. Όταν ελέγχονταν και άλλες μεταβλητές όπως η εκπαίδευση, το καθεστώς απασχόλησης, η αναλογία του χρέους προς τα περιουσιακά στοιχεία, το είδος της εργασίας, το καθεστώς ασφάλισης και η ιδιοκτησία του σπιτιού, το εισόδημα έχασε μεγάλο μέρος της στατιστικής του σημασίας. Η τρέχουσα κατάσταση απασχόλησης και ο δείκτης του χρέους προς τα περιουσιακά στοιχεία ήταν πιο ισχυροί παράγοντες πρόβλεψης της κατάθλιψης. Σε μια άλλη μελέτη βρέθηκε ότι η επίδραση του εισοδήματος στην ψυχική υγεία επηρεάζεται σημαντικά από το χρέος. (Jenkins et al., 2008).

Η κατάσταση του οφειλέτη που έχει οποιοδήποτε χρέος (πιστωτικές κάρτες, δάνειο αυτοκινήτου, ενυπόθηκο στεγαστικό δάνειο ή οποιοδήποτε άλλο δάνειο) συσχετίστηκε περισσότερο με την ψυχική υγεία από οποιονδήποτε άλλο παραδοσιακό δείκτη κοινωνικοοικονομικής κατάστασης (Drentea and Reynolds, 2012).

Επίσης οι Lee and Brown (2007) διαπίστωσαν ότι οικονομικοί παράγοντες όπως το υψηλό χρέος των καταναλωτών και χαμηλά εισοδήματα και πλούτος κατά τη συνταξιοδότηση ήταν σημαντικοί προγνωστικοί παράγοντες για ηλικιωμένους άντρες και γυναίκες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Ο ΝΟΜΟΣ 3869/2010 ΓΙΑ ΤΑ ΥΠΕΡΧΡΕΩΜΕΝΑ ΦΥΣΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

2.1. Η εθνική πολιτική για την αντιμετώπιση του φαινομένου της υπερχρέωσης

Το ελληνικό δίκαιο καθυστέρησε να οριοθετήσει ένα νομοθετικό πλαίσιο όπου θα έβρισκαν προστασία και θα ρύθμιζαν τις οφειλές τους φυσικά πρόσωπα που δεν διέθεταν πτωχευτική ικανότητα, παρά το γεγονός ότι η ιδιωτική υπερχρέωση αποκτούσε απειλητικές διαστάσεις. Οι αύξηση των αναγκαστικών μέτρων είσπραξης των οφειλών (διαταγές πληρωμής, πλειστηριασμοί κ.λπ.), είχαν οδηγήσει σε αδιέξοδο τόσο τους οφειλέτες όσο και τους πιστωτές τους και καθιστούσαν επιβεβλημένη την θέσπιση ενός τέτοιου νομοθετήματος.

Η καθυστερημένη ρυθμιστική παρέμβαση από την πλευρά της κεντρικής διοίκησης σε σχέση με τις αντίστοιχες πρωτοβουλίες σε άλλα κράτη, είχαν ως αποτέλεσμα τα μέτρα που υιοθετήθηκαν να παρακολουθούν παρά να προλαμβάνουν την ταχύτερη εξάπλωση της υπερχρέωσης. Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '80 σε χώρες της Ευρωπαϊκής ένωσης και νωρίτερα στις Η.Π.Α. η αντιμετώπιση της υπερχρέωσης αποτέλεσε κεντρική νομοθετική επιλογή.

Στη χώρα μας, αντί για αυτοτελή πολιτική που θα είχε ως στόχο να αντιμετωπίσει αυτό το πολυδιάστατο φαινόμενο, τα μέτρα λειτούργησαν περισσότερο ως τμήμα των μέτρων που λαμβάνονταν την ίδια χρονική περίοδο προκειμένου να αμβλυνθούν οι συνέπειες της οικονομικής ύφεσης και να προστατευτούν οι ευπαθείς κοινωνικές ομάδες.

Ο νόμος που ψηφίστηκε αποτέλεσε προϊόν μιας μακράς και αργής νομοτεχνικής διαδικασίας. Το σχέδιο νόμου κατατέθηκε στη Βουλή στις 8/12/2009. Μετά από 8 μήνες συζητήθηκε και ψηφίστηκε διαδοχικά από την αρμόδια Επιτροπή Παραγωγής και Εμπορίου και την Ολομέλεια του Σώματος. Ο Νόμος τέθηκε σε ισχύ από την 1η Σεπτεμβρίου και ειδικότερα οι διατάξεις που αφορούσαν τον εξωδικαστικό συμβιβασμό, ενώ οι αιτήσεις υπαγωγής στο Νόμο προς τα αρμόδια δικαστήρια ξεκίνησαν την 1η Ιανουαρίου του 2011.

Στην ελληνική έννομη τάξη το δίκαιο της αστικής αφερεγγυότητας απέκτησε εν τέλει χαρακτηριστικά εξειδικευμένης ρυθμίσεως μόλις εν έτει 2010 με την εισαγωγή του Ν. 3869/2010 σε μια προσπάθεια αντιμετώπισεως της κρίσεως που διέρχεται η ελληνική οικονομία και των κοινωνικών της επιπτώσεων. (Κρητικός, 2014) Με στόχο την επανένταξη του υπερχρεωμένου πολίτη στην οικονομική και κοινωνική ζωή με την επανάκτηση της οικονομικής ελευθερίας που συνεπάγεται η εξάλειψη των χρεών που αδυνατεί να αποπληρώσει (Αιτιολογική Έκθεση Νόμου)

Χωρίς να παραγνωρίζεται ο θετικός αντίκτυπος της προαναφερθείσας, αν και όψιμης, ενεργοποίησης, καθώς με βεβαιότητα ο Νόμος αυτός αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο για την προστασία και τη διευκόλυνση των οφειλετών, εντύπωση προκαλεί το ότι απουσιάζουν πολιτικές προληπτικού χαρακτήρα. Οι υφιστάμενες παρεμβάσεις έχουν κατά βάση ρυθμιστικό χαρακτήρα.

2. 2. Ποιοι υπάγονται στις διατάξεις του Ν.3869/2010

2.2.1. Φυσικά πρόσωπα

Μόνο φυσικά πρόσωπα δύναται να υπαχθούν στο νόμο, όπως προβλέπεται στο άρθρο 1 παρ. 1 του Ν. 3869/2010, εφόσον πληρούν τις λοιπές προϋποθέσεις του νόμου, χωρίς να εξετάζεται η προέλευση των χρεών (από σύμβαση, από το νόμο ή από δικαστική απόφαση. Συνεπώς δεν εμπίπτουν όλα τα νομικά πρόσωπα δηλαδή σωματεία, εταιρείες (ΟΕ, ΕΕ, ΑΕ, κεφαλαιουχικές), ιδρύματα και συνεταιρισμοί.

Το σχέδιο νόμου που είχε δοθεί προς διαβούλευση, έκανε λόγο για "χρέη που δεν προέρχονται από επαγγελματική δραστηριότητα", και επομένως έδινε τη δυνατότητα σε έμπορους για οφειλές που δεν σχετίζονταν με την εμπορική τους ιδιότητα να υπαχθούν στο νόμο και να ευνοηθούν από τις ευεργετικές του διατάξεις. Τελικά, όμως, επελέγη εντελώς διαφορετική λύση στο τελικό νομοθέτημα (Κατηφόρης, 2013) καθώς ήταν επιλογή του νομοθέτη να επικεντρωθεί ως κρίσιμο ζήτημα, στο πρόσωπο του οφειλέτη και όχι στα χρέη καθ'εαυτά.

Εννοείται βέβαια, ότι χρέη που προέρχονται από περιορισμένη σε έκταση επαγγελματική δραστηριότητα, που δεν προσδίδει στον οφειλέτη την εμπορική ιδιότητα, μπορούν να υπαχθούν στην διαδικασία του νόμου (Μακρής, 2011).

Τα πρόσωπα που δεν εμπίπτουν στις αρνητικές προϋποθέσεις του νόμου δύνανται να καταθέσουν αίτηση υπαγωγής στο Ν. 3869/2010. Οι ανήλικοι νομιμοποιούνται να καταθέσουν αίτηση υπαγωγής εκπροσωπούμενοι από το γονέα ή τον επίτροπο και τα ανίκανα προς δικαιοπραξία πρόσωπα καταθέτουν αίτηση εκπροσωπούμενα από το δικαστικό τους συμπαραστάτη. (Κρητικός, 2011).

Στην έννοια των φυσικών προσώπων εμπίπτει κάθε πρόσωπο είτε έχει την ελληνική είτε έχει άλλη ιθαγένεια. Προϋπόθεση είναι να έχει ο οφειλέτης κατοικία ή συνήθη διαμονή στην ελληνική επικράτεια κατά την κατάθεση της αίτησης καθώς έτσι διαπιστώνεται η δωσιδικία των ελληνικών δικαστηρίων. Εφόσον πληρείται η προϋπόθεση αυτή αλλοδαπός που έχει χρέη μπορεί να καταθέσει αίτηση στα ελληνικά δικαστήρια είτε τα χρέη δημιουργήθηκαν στην ελληνική επικράτεια είτε όχι.

2.2.2. Η περιέλευση του οφειλέτη σε μόνιμη αδυναμία πληρωμής

Το φυσικό πρόσωπο που μπορεί να υπαχθεί στο ρυθμιστικό πεδίο του Νόμου κατά το άρθρο 1 παρ. 1 πρέπει να περιέλθει χωρίς δόλο, σε μόνιμη αδυναμία πληρωμής ληξιπρόθεσμων χρηματικών οφειλών. Με αντίστοιχη ρύθμιση σύμφωνα με το άρθρο 35 παρ. 1 του ΠτΚ, οι έμποροι μπορούν να κηρυχθούν σε κατάσταση πτώχευσης. Με βάση την προσέγγιση αυτή η αδυναμία του οφειλέτη προς πληρωμή πρέπει να παρουσιάζει τα εξής χαρακτηριστικά (Κρητικός, 2014):

2.2.2.1. Μόνιμη αδυναμία πληρωμών

Η μη πληρωμή χρεών πρέπει, για να έχει νομική βαρύτητα, να είναι μόνιμη και να μην οφείλεται σε παροδικά αίτια ή μεταβατικές καταστάσεις. Ως αδυναμία πληρωμής νοείται η έλλειψη ρευστότητας, δηλαδή έλλειψη χρημάτων που απαιτούνται για να μπορεί ο οφειλέτης

να ανταποκριθεί στα ληξιπρόθεσμα χρέη του, έστω κι αν έχει ακίνητη ή άλλη περιουσία, η οποία όμως δεν μπορεί να ρευστοποιηθεί αμέσως (Σπυριδάκης και Γεωργιακάκης, 2011).

Η μονιμότητα της αδυναμίας των πληρωμών μπορεί να οφείλεται σε διαφορετικά αίτια, για παράδειγμα η απόλυση από την εργασία, χωρίς να διαφαίνεται δυνατότητα ανεύρεσης νέας εργασίας. Ο οφειλέτης φέρει το βάρος αποδείξεως ότι τελεί σε μόνιμη αδυναμία πληρωμής των οφειλών του, αν αυτός εξυπηρετεί τα χρέη του ή αν έχει προβεί σε ρύθμιση αυτών η αίτηση απορρίπτεται ως αβάσιμη.

2.2.2.2. Γενική αδυναμία πληρωμών.

Ο οφειλέτης πρέπει να παύσει να πληρώνει γενικά. Η πληρωμή από τον οφειλέτη μεμονωμένων χρεών δεν εκφράζει οπωσδήποτε δυνατότητα πληρωμής. Η μη πληρωμή από τον οφειλέτη κάποιων από τα χρέη του, δεν εκφράζει αντιθέτως, οπωσδήποτε αδυναμία πληρωμής. (Κρητικός, 2014). Κρίσιμο είναι αν ο οφειλέτης κατά την αντίληψη των συναλλαγών εκπληρώνει γενικά κατά κύριο λόγο τις υποχρεώσεις του ή όχι.

Με δεδομένη την κοινωνική αποκατάσταση των υπερχρεωμένων που προωθεί ο νόμος, ο οφειλέτης βρίσκεται σε μόνιμη και γενική αδυναμία πληρωμών αν με βάση τα εισοδήματά του δύναται να εξοφλεί ακόμα και το σύνολο των χρεών του αλλά σε βάρος ακόμα και των στοιχειωδών αναγκών του. Η εξόφληση των πιστωτών με αδυναμία ικανοποίησης των βιοτικών αναγκών του οφειλέτη δεν αναιρεί την αδυναμία πληρωμών του οφειλέτη (Βενιέρης και Κατσάς, 2013).

2.2.2.3. Έλλειψη ικανοποίησης χρηματικών χρεών

Ο οφειλέτης πρέπει να αδυνατεί να ικανοποιήσει τις χρηματικές απαιτήσεις των δανειστών του. Στο ρυθμιστικό πλαίσιο του Νόμου υπάγονται μόνο χρηματικά χρέη και όχι χρέη που έχουν άλλο αντικείμενο όπως π.χ. είναι η υποχρέωση παράδοσης πραγμάτων, εμπορευμάτων ή η υποχρέωση εκτελέσεως έργου (Κρητικός, 2014).

2.2.2.4. Μη εκπλήρωση ληξιπρόθεσμων οφειλών

Ο οφειλέτης πρέπει να έχει αδυναμία πληρωμών που σημαίνει ότι κάποιες οφειλές είναι ληξιπρόθεσμες και δεν δύναται να τις καλύψει με πληρωμή. Κατ'ουσία με την έννοια του ληξιπρόθεσμου εννοείται τόσο το ληξιπρόθεσμο όσο και το απαιτητό. Ληξιπρόθεσμη είναι η παροχή, όταν επήλθε ο χρόνος εκπλήρωσης της όπως αυτός καθορίζεται από τη δικαιοπραξία, ή από τις περιστάσεις ή από τη φύση της ενοχικής σχέσης. Απαιτητή είναι η παροχή, όταν ο οφειλέτης αυτής μπορεί να εξαναγκαστεί στην εκπλήρωσή της, χωρίς να δικαιούται να αντιτάξει κάποια αναβλητική ένσταση (Βενιέρης και Κατσάς, 2013). Εάν οι προϋποθέσεις αυτές πληρούνται για κάποιες από τις απαιτήσεις και αυτός αδυνατεί να τις ικανοποιήσει, αυτός δύναται να αξιώσει την προστασία του νόμου για όλα τα χρέη του προς όλους τους πιστωτές ανεξάρτητα αν όλα τα χρέη του έχουν το στοιχείο του ληξιπρόθεσμου. Επισημαίνεται λοιπόν ότι δεν χρειάζεται να είναι όλες οι απαιτήσεις ληξιπρόθεσμες τη στιγμή της αδυναμίας πληρωμών (Σπυριδάκης και Γεωργιακάκης, 2011)

2.2.2.5. Απόδειξη της μόνιμης αδυναμίας

Για να υπαχθεί ο οφειλέτης στο νόμο πρέπει να συντρέχει πραγματική μόνιμη αδυναμία εξοφλήσεων των ληξιπρόθεσμων χρηματικών οφειλών. Πότε συμβαίνει κάτι τέτοιο είναι ζήτημα συγκεκριμένης περίπτωσης και αποτελεί αντικείμενο αποδείξεως, με το οποίο βαρύνεται ο οφειλέτης, όταν παραστεί ανάγκη. Πράξεις που φανερώνουν την μόνιμη αδυναμία του οφειλέτη για την εκπλήρωση των ληξιπρόθεσμων χρηματικών οφειλών του μπορούν να αποτελέσουν ενδεικτικά: διαμαρτυρικά συναλλαγματικών για μη πληρωμή, επιταγές μη πληρωθείσες κατά την εμπρόθεσμη εμφάνιση προς πληρωμή, διαταγές πιστωτικών τίτλων, τελεσίδικες καταψηφίστηκες δικαστικές αποφάσεις για χρηματικές οφειλές κ.λπ. (Κρητικός, 2014).

2.2.3.Χωρίς δόλο περιέλευση σε αδυναμία πληρωμών

Περαιτέρω προϋπόθεση για την υπαγωγή στις ρυθμίσεις του νόμου είναι η έλλειψη δόλου του οφειλέτη ως προς τη μόνιμη αδυναμία πληρωμής των ληξιπρόθεσμων χρηματικών οφειλών του (άρθρο 1 παρ. 1 ν. 3869/2010). Στον Πτωχευτικό Κώδικα η αιτία περιέλευσης

του οφειλέτη σε αδυναμία πληρωμών είναι αδιάφορη, ωστόσο για την υπαγωγή στις ρυθμίσεις του Ν. 3869/2010 αποτελεί ίσως το κομβικότερο σημείο του νόμου.

Η έννοια του δόλου κατά την ΑΚ 330 περιλαμβάνει τόσο τον άμεσο δόλο, όσο και τον ενδεχόμενο (Σπυριδάκης και Γεωργιακάκης, 2011). Άμεσο δόλο έχουμε στην περίπτωση όπου ο οφειλέτης με την ψυχική του στάση θέλει και επιδιώκει την παραγωγή ενός αποτελέσματος ή δεν το επιδιώκει αλλά το προβλέπει ως αναγκαία συνέπεια . Ενδεχόμενο δόλο έχουμε στην περίπτωση κατά την οποία προβλέπει ως δυνατό ένα αποτέλεσμα όμως δεν λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα για να το αποφύγει. Στις περιπτώσεις που ο οφειλέτης δρα κατ' αυτόν τον τρόπο, δεν δικαιούται να υπαχθεί στη ρύθμιση.

Σύμφωνα με το εδ. 2 της παρ. 1 του άρθρου 1 του νόμου, το βάρος απόδειξης για την ύπαρξη του δόλου φέρει ο πιστωτής. Σε κάθε περίπτωση στο ερώτημα, αν και σε ποιες περιπτώσεις ο οφειλέτης θα κατηγορηθεί ότι περιήλθε σε κατάσταση αδυναμίας πληρωμών από δόλο, θα απαντηθεί περιπτωσιολογικά.

Έχει κριθεί νομολογιακά ότι η υπερβολική ανάληψη δανειακών υποχρεώσεων εκ μέρους του οφειλέτη δε συνιστά δόλια συμπεριφορά από μόνη της και επομένως ο ισχυρισμός των πιστωτών ότι η αίτηση ασκείται καταχρηστικά εφόσον ο οφειλέτης ανέλαβε υπέρμετρες οικονομικές υποχρεώσεις ενώ γνώριζε τις οικονομικές του δυνατότητες έχει κριθεί αβάσιμος κι αυτό γιατί οι πιστωτές είχαν τη δυνατότητα αλλά και την υποχρέωση να διαπιστώσουν την πιστοληπτική ικανότητα του οφειλέτη και εν συνεχεία να αρνηθούν τη δανειοδότησή του (Βενιέτης και Κατσάς 2013).

Από το 2010 η Οδηγία 2008/48/EK έχει προσαρμοστεί και ενσωματωθεί στο ελληνικό δίκαιο στο άρθρο 8 της ΚΥΑ Ζ1-699/ΦΕΚ Β'917/2010 «Προσαρμογή της Ελληνικής νομοθεσίας προς την οδηγία 2008/48/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Απριλίου 2008 για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και την Κατάργηση της οδηγίας 87/102/ΕΟΚ του

Συμβουλίου που δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα των ΕΚ, αριθμ. L 133 της 22.5.2008» των Υπουργών Οικονομικών -Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας και Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Συνεπώς, ο "υπεύθυνος

δανεισμός" έχει πλέον θεσμοθετηθεί και νομοθετικά και τα πιστωτικά ιδρύματα υποχρεώνονται να εξετάζουν την πιστοληπτική ικανότητα των υποψηφίων οφειλετών και αυτοί δύνανται να ανταπεξέλθουν στις συμβατικές τους υποχρεώσεις εξυπηρετώντας τις πληρωμές τους.

Αν δεν το πράξουν αυτό, τότε, όχι μόνο δεν δύνανται να αρνηθούν την υπαγωγή του οφειλέτη τους στην εφαρμογή του νόμου, αλλά αντίθετα, σύμφωνα με τις διατάξεις της ανωτέρω ΚΥΑ, ο τελευταίος (οφειλέτης), απαλλάσσεται από το κόστος της χορηγηθείσας πίστωσης περιλαμβανομένων των τόκων και έχει την υποχρέωση να καταβάλει μόνο το ποσό του κεφαλαίου σύμφωνα με τις προβλεπόμενες στη σύμβαση πίστωσης δόσεις (Βενιέρης και Κατσάς, 2013). «Αθλιότητα», επομένως, θα μπορούσε να νοηθεί μόνο αν ο δανειολήπτης εξαπάτησε τους υπαλλήλους του πιστωτικού ιδρύματος προσκομίζοντας πλαστά στοιχεία ή αποκρύπτοντας υποχρεώσεις του που δεν έχουν καταχωρηθεί στις βάσεις δεδομένων που αξιοποιούν τράπεζες για την οικονομική συμπεριφορά των πελατών τους (Κρητικός, 2014).

Συχνά ερευνάται αν, η συνεπεία δόλου, μόνιμη αδυναμία πρέπει να είναι μεταγενέστερη της δημιουργίας του χρέους ή αρκεί να υπάρχει κατά τη δημιουργία του. Από τη διατύπωση του νόμου δεν φαίνεται να προκύπτει ότι αναγκαίως πρέπει να είναι μεταγενέστερη,. Στην πράξη βεβαίως, δεν μπορεί να αποκλειστεί η περίπτωση οφειλέτη ο οποίος ήδη κατά την ανάληψη ενός υψηλού χρέους, είναι αμφίβολο εάν θα το εξυπηρετήσει. (Κρητικός, 2011). Νομολογιακά υποστηρίζεται η άποψη σύμφωνα με την οποία ο δόλος πρέπει να αναφέρεται στο μετά την ανάληψη του χρέους διάστημα, το οποίο συμπίπτει με το χρόνο που προβλέπει το άρθρο 4 παρ. 2 περ. β ν. 3869/2010, δηλαδή το χρονικό διάστημα τριών ετών μέχρι την επίδοση της αίτησης, όπου ο οφειλέτης υποχρεούται να δηλώσει αν έχει προβεί σε μεταβιβάσεις περιουσιακών του στοιχείων.

2.3. Εξαιρούμενες οφειλές

Κατ' αρχήν στο ρυθμιστικό πεδίο εφαρμογής του νόμου υπάγεται κάθε χρέος οποθενδήποτε και να προέρχεται, έναντι οποιουδήποτε δανειστή (Κρητικός, 2014). Ωστόσο η πρόθεση του νομοθέτη είναι να υπαχθεί και να προστατευθεί από τα χρέη του μόνο ο έντιμος οφειλέτης, δηλαδή αυτός που δεν προκάλεσε κακόπιστα την κατάσταση υπερχρέωσης και δεν

επωφελήθηκε κακόβουλα από αυτήν αναλαμβάνοντας χρέη για να τα ρυθμίσει αμέσως μετά δια του νόμου. Το ίδιο ισχύει και για χρέη που προκλήθηκαν από δόλο και κατά παράνομο τρόπο από τον οφειλέτη. Επίσης επειδή θεωρείται ότι το δημόσιο συμφέρον είναι υπέρτερο του ατομικού, ο νομοθέτης δεν προστατεύει τον οφειλέτη που ανέλαβε κάποια συγκεκριμένα χρέη έναντι του δημοσίου.

Όπως προβλέπεται στην παρ. 2. του άρθρ. 1 του Νόμου, δεν επιτρέπεται η ρύθμιση οφειλών, οι οποίες: είτε α) έχουν αναληφθεί το τελευταίο έτος πριν την υποβολή της αίτησης για την έναρξη της διαδικασίας της παραγράφου 1 του άρθρου 4 είτε β) προέκυψαν από αδικοπραξία που διαπράχθηκε με δόλο, από διοικητικά πρόστιμα, χρηματικές ποινές, φόρους και τέλη προς το Δημόσιο και τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης πρώτου και δευτέρου βαθμού, τέλη προς νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου και εισφορές προς οργανισμούς κοινωνικής ασφάλισης είτε γ) προέκυψαν από χορήγηση δανείων από Φορείς Κοινωνικής Ασφάλισης, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 15 και 16 του ν. 3586/2007, όπως ισχύουν (Α' 151).

Μεταγενέστερα, οι ανωτέρω διατάξεις τροποποιήθηκαν, όπως θα δούμε κατωτέρω, αλλά επειδή η εργασία αυτή εξετάζει τα πρόσωπα που έχουν υπαχθεί στο νόμο κατά την πρώτη πενταετία από την εφαρμογή του νόμου, αυτές οι διατάξεις ήταν σε ισχύ την δεδομένη χρονική περίοδο και αναφέρονται ως είχαν.

2.4. Άπαξ εφαρμογή της απαλλαγής

Σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρ. 1 του νόμου η απαλλαγή του οφειλέτη από τα χρέη του μπορεί να γίνει μόνο μία φορά. Είναι προφανές ότι η πρόβλεψη του νόμου αφορά γενικά τον αποκλεισμό της εφαρμογής του μέτρου της απαλλαγής για διαφορετικά χρέη που είτε υφίσταντο κατά το χρόνο που έγινε η απαλλαγή για τα προηγούμενα, είτε δημιουργήθηκαν ή απλώς κατέστησαν ληξηπρόθεσμα αργότερα και φυσικά αφορούν τον ίδιο οφειλέτη. Βέβαια αν ο οφειλέτης πέτυχε εξώδικο ή δικαστικό συμβιβασμό δεν τίθεται θέμα απαλλαγής από τα χρέη και επομένως απαγόρευσης νέας αίτησης στο μέλλον, ακόμα και εάν με τον εξώδικο ή δικαστικό συμβιβασμό οι πιστωτές παραιτήθηκαν από μέρος των απαιτήσεών τους. (Μακρής, 2011)

Σκοπός της ρύθμισης είναι η προστασία των πιστωτών από την καταστρατήγηση των διατάξεων του νόμου μέσω της επανειλημμένης προσφυγής σε αυτόν και λειτουργεί έναντι των οφειλετών παιδευτικά, καθώς η αδυναμία πληρωμής ληξιπρόθεσμων χρεών συγχωρείται να είναι ανυπαίτια μόνο μια φορά. (Παπαρσενίου, 2011)

2.5 Η απαιτούμενη διαδικασία μέχρι τη δικαστική ρύθμιση

Η νόμιμη διαδικασία για να διευθετηθούν τα χρέη των φυσικών προσώπων κατά το προϊσχύσαν θεσμικό πλαίσιο περιλάμβανε τρία στάδια. Το πρώτο (άρθρο 2 του Ν.869/2010) αναφερόταν στην προσπάθεια επιτεύξεως εξωδικαστικού συμβιβασμού μεταξύ του οφειλέτη και των πιστωτών, το δεύτερο (άρθρα 3 - 7 του Ν. 3869/2010), το οποίο εφαρμοζόταν σε περίπτωση αποτυχίας του πρώτου σταδίου, αφορούσε την προσπάθεια ενός δικαστικού συμβιβασμού και το τρίτο στάδιο (άρθρ. 8, 9 και 11 του Ν. 3869/2010), όπου τα χρέη ρυθμίζονταν με απόφαση του Ειρηνοδικείου, μετά από βεβαιωμένη αδυναμία επιτεύξεως δικαστικού συμβιβασμού.

Κατά το προϊσχύσαν θεσμικό πλαίσιο, ήταν υποχρεωτική η υπαγωγή του οφειλέτη στο διαδικαστικό στάδιο του εξωδικαστικού συμβιβασμού. Όπως αναφέρεται στην Αιτιολογική Έκθεση του Νόμου αυτό το στάδιο προσέβλεπε στην ανάπτυξη "κουλτούρας συζήτησης, διαπραγμάτευσης και ρυθμίσεως των οφειλών που στη σημερινή πρακτική είναι σχεδόν ανύπαρκτη". Σκοπός του νομοθέτη ήταν επιπλέον να αποτραπεί ως ένα βαθμό η υπερφόρτωση των δικαστηρίων με την εξωδικαστική διευθέτηση των οφειλών (Βενιέρης και Κατσάς 2013). Ωστόσο, η ρύθμιση αυτή δεν επέφερε τα αναμενόμενα αποτελέσματα, αφού στην πράξη διαπιστώθηκε μεγάλη καθυστέρηση της διαδικασίας. Γενικώς οι πιστωτές, τον μεγαλύτερο αριθμό των οποίων αποτελούσαν τα πιστωτικά ιδρύματα, ήταν γενικώς απρόθυμοι να μετάσχουν στη διαδικασία του εξωδικαστικού συμβιβασμού (Κρητικός, 2014)

Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του νόμου 4161/2013, "καταργούνται οι κείμενες διατάξεις που αφορούσαν στη διαδικασία του εξωδικαστικού συμβιβασμού, με δεδομένο ότι τα αποτελέσματα της μέχρι σήμερα εφαρμογής της εν λόγω διαδικασίας δεν ήταν ικανοποιητικά, εξαιτίας κυρίως της απροθυμίας των πιστωτών να επεξεργαστούν κατά ουσιαστικό τρόπο τα σχετικά αιτήματα των οφειλετών, αλλά και επειδή οι πιστωτές δεν είχαν

τη δυνατότητα πλήρους γνώσης της οικονομικής κατάστασης του οφειλέτη. Η επιδίωξη της εξώδικης ρύθμισης είχε καταστεί έτσι τυπική, προκαλώντας αδικαιολόγητη επιβάρυνση και επιβράδυνση της διαδικασίας". Επομένως, με τις διατάξεις του άρθρου 11 του Ν. 4161/2013 η διάταξη του άρθρου 2 αντικαταστάθηκε, προβλέποντας πλέον τη δυνητική τήρηση του σταδίου εξωδικαστικής διευθέτησης των οφειλών, στο οποίο – εφόσον επιλεγεί – εφαρμόζεται η διαδικασία της διαμεσολάβησης κατά τις διατάξεις του Ν. 3898/2010.

2.6. Προσπάθεια δικαστικού συμβιβασμού

Μετά την αποτυχία του εξωδικαστικού συμβιβασμού, όπως αναλύθηκε ανωτέρω, ακολουθεί η υποβολή της αίτησης ρύθμισης στο κατά τόπο αρμόδιο ειρηνοδικείο (άρθρο 4 παρ. 3 Ν 3869/2010). Στο διάστημα που παρεμβάλλεται από την υποβολή της αίτησης και μέχρι τη συζήτησή της ακολουθεί μια νέα προσπάθεια συμβιβασμού με τους πιστωτές σύμφωνα με το σχέδιο διευθέτησης οφειλών που συνοδεύει υποχρεωτικά την αίτηση και το οποίο λαμβάνουν γνώση οι πιστωτές με την επίδοση της αίτησης.

Αν οι πιστωτές συμφωνήσουν και εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις του νόμου, το σχέδιο διευθέτησης οφειλών οριστικοποιείται και η όλη διαδικασία κλείνει με δικαστικό συμβιβασμό (άρθρο 7 Ν 3869), δηλαδή με συμβιβασμό που καταρτίζεται κατά τους όρους του σχεδίου, εφόσον δεν αντιλέγουν οι πιστωτές και επικυρώνεται δικαστικώς (Μακρής, 2011).

Η αίτηση του οφειλέτη πρέπει να περιέχει τα παρακάτω ουσιώδη στοιχεία: α) κατάσταση της περιουσίας του οφειλέτη και των πάσης φύσεως εισοδημάτων του ιδίου και της συζύγου του, β) κατάσταση των πιστωτών και των απαιτήσεων τους κατά κεφάλαιο, τόκους και έξοδα και γ) σχέδιο διευθέτησης οφειλών που να λαμβάνει υπ' όψιν με εύλογο τρόπο και συσχέτιση τόσο τα συμφέροντα των πιστωτών όσο και την περιουσία, τα εισοδήματα και την οικογενειακή κατάσταση του οφειλέτη (αρθρ. 4. παρ. 1 του νόμου).

Η αίτηση προς διευκόλυνση του προδικαστικού συμβιβασμού (αρθρ. 4. παρ. 2 του νόμου). συνοδεύεται από: α. έγγραφα που έχει στη διάθεσή του σχετικά με την περιουσία του, τους πιστωτές και τις απαιτήσεις τους και β. υπεύθυνη δήλωση με την ορθότητα και πληρότητα

των καταστάσεων α' και β' της προηγούμενης παραγράφου και για τις μεταβιβάσεις εμπράγματων δικαιωμάτων επί ακινήτων στις οποίες προέβη την τελευταία τριετία.

2.7. Αναστολή καταδιωκτικών μέτρων

Η κατάθεση της αίτησης επιφέρει την αυτοδίκαιη αναστολή των ατομικών διωκτικών μέτρων κατά του οφειλέτη για διάστημα δύο μηνών. Μετά την παρέλευση αυτού του διμήνου ο οφειλέτης σύμφωνα με τα όσα ορίστηκαν κατά τη συζήτηση της προσωρινής διαταγής οφείλει να καταβάλει κανονικά τις ληξιπρόθεσμες απαιτήσεις των πιστωτών του. Σε αντίθετη περίπτωση αντιμετωπίζει την ανάκληση της προσωρινής διαταγής και τον κίνδυνο αναγκαστικής εκτέλεσης κατά της περιουσίας του. Στην ίδια δυσχερή θέση θα βρεθεί αν δεν εκδοθεί προσωρινή διαταγή κατά το άρθρ. 5 παρ. 2 που να διατάσσει την προστασία της περιουσίας του οφειλέτη.

Από την νομολογία (Βενιέρης και Κατσάς, 2013), διαπιστώνεται ότι μέχρι να επιτευχθεί η ρύθμιση των οφειλών διανύεται μεγάλο διάστημα χρόνου. Κατά το διάστημα αυτό ενδέχεται να επέλθει μεταβολή των περιουσιακών στοιχείων του οφειλέτη είτε με δική του πρωτοβουλία είτε κάποιου πιστωτή. Ωστόσο, μέχρι την έκδοση οριστικής απόφασης, δεν πρέπει να μεταβληθεί η περιουσία του οφειλέτη γιατί αυτή χρησιμεύει ως βάση για την ρύθμιση που επιδιώκει ο οφειλέτης .

Για να προστατευθεί η περιουσία του οφειλέτη από τη ρευστοποίηση, αλλά και για να αποδοθεί το ενεργητικό της προς ικανοποίηση των πιστωτών, το άρθρο 6 εισήγαγε πρόβλεψη για ασφαλιστικά μέτρα. Σκοπός της διαδικασίας του άρθρου 6 είναι "να αποτραπεί κάθε επιζήμια για τους πιστωτές μεταβολή της περιουσίας του οφειλέτη ή μείωση της αξίας της μέχρι να δημοσιευτεί απόφαση"

2.8. Δικαστική ρύθμιση χρεών

Αν δεν επιτευχθεί δικαστικός συμβιβασμός, το δικαστήριο ελέγχει τη συνδρομή των προϋποθέσεων του νόμου, βάσει των δυνατοτήτων του οφειλέτη και του ύψους του χρέους, καθορίζει τα υποκείμενα σε αναπροσαρμογή λόγω μεταβολής πραγμάτων ποσά, τα οποία

πρέπει να καταβάλει ο οφειλέτης στους πιστωτές του για διάστημα τριών έως πέντε ετών, κατά την κρίση του (Κρητικός, 2014). Το δικαστήριο καθορίζει ελεύθερα τα ποσά που θα καταβάλλονται βάσει των ανωτέρω στοιχείων. Αν συντρέχει σπουδαίος λόγος, όπως σοβαροί λόγοι υγείας, χρόνια ανεργία κ.α., το δικαστήριο καθορίζει ελάχιστες ή ακόμη και μηδενικές καταβολές. Στην περίπτωση των μηδενικών καταβολών δεν επέρχεται αμέσως αλλά χρειάζεται να περάσει ένα ορισμένο χρονικό διάστημα και αυτό γιατί η κατάσταση του οφειλέτη μπορεί να βελτιωθεί και να είναι σε θέση να αποπληρώσει μέρος των χρεών του.

Ο δικαστής που θα εκδώσει την απόφαση θα λάβει υπόψη του: τα εισοδήματα του οφειλέτη, τα περιουσιακά του στοιχεία και τις βιοτικές ανάγκες του οφειλέτη και της οικογένειάς του. Το διατακτικό της απόφασης πρέπει να εμπεριέχει ως ελάχιστο περιεχόμενο τα εξής (Βενιέρης και Κατσάς, 2013):

- α. Τον ορισμό των μηνιαίων καταβολών που θα καταβάλει ο οφειλέτης εντός των 3 έως 5 ετών, συμμετρως προς τους πιστωτές με σκοπό την απαλλαγή του ή την περίπτωση οριστικής απαλλαγής του οφειλέτη (αρθρ. 8 παρ. 5) ή τον ορισμό νέας δικασίμου προκειμένου να διαπιστωθεί αν εξακολουθεί να υπάρχει ο λόγος της απαλλαγής.
- β. Τον ορισμό εκκαθαριστή σε περίπτωση διαχείρισης ή εκποίησης της περιουσίας του οφειλέτη, καθώς και ορισμό καθηκόντων του εκκαθαριστή.
- γ. Τη διαταγή της εκποίησης συγκεκριμένων περιουσιακών στοιχείων που κρίνονται κατάλληλα ως υποβοηθητικά στοιχεία στην ικανοποίηση των πιστωτών (αρθρ. 9 παρ. 1) ,ορίζοντας ταυτόχρονα και τον τρόπο ρευστοποίησης αυτών ή τη διαταγή εκμετάλλευσης κάποιον περιουσιακών στοιχείων κατά τις ίδιες διατάξεις.
- δ. την εξαίρεση της κύριας κατοικίας του οφειλέτη από την ρευστοποίηση με καθορισμό της υποχρέωσής του να καταβάλει ποσά που αντιστοιχούν μέχρι το 80 % της αντικειμενικής αξίας του ακινήτου σε χρονικό διάστημα μέχρι τριάντα πέντε έτη (υπό το προϊσχύσαν νομοθετικό καθεστώς, το ποσό των μηνιαίων καταβολών υπολογιζόταν σε ποσοστό μέχρι 85% της εμπορικής αξίας του οφειλέτη). Στο διατακτικό επίσης θα πρέπει να ορίζεται ότι τα ποσά αυτά θα καταβάλλονται προνομιακά στους εμπραγμάτως εξασφαλισμένους πιστωτές και μετά την ικανοποίηση αυτών, θα καταβάλλεται το υπόλοιπο, συμμετρως, στους λοιπούς πιστωτές.

2.9. Τροποποιήσεις του Ν.3869/2010

Ο νόμος 3869/2010 αρχικά τροποποιήθηκε με το άρθρο 85 του Ν.3996/2011, εν συνεχεία με τα άρθρα 11 επ. του νόμου 4161/2013 (ΦΕΚ Α' 143) και με τα άρθρα 1 έως 4 του Κεφαλαίου Α της υποπαραγράφου Α4 της παραγράφου Α' του Μέρους Β' του ν. 4336/2015 «Συνταξιοδοτικές διατάξεις – Κύρωση του Σχεδίου Σύμβασης Οικονομικής Ενίσχυσης από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας και ρυθμίσεις για την υλοποίηση της Συμφωνίας Χρηματοδότησης» (ΦΕΚ Α' 94) και πρόσφατα με το άρθρο 14 του Κεφαλαίου Β του ν.4346/2015 «Επείγουσες ρυθμίσεις για την εφαρμογή της Συμφωνίας Δημοσιονομικών Στόχων και Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 152), καθώς με το άρθρο Τρίτο του ν. 4366/2016 (ΦΕΚ Α' 18).

Κατωτέρω θα γίνει μια επιγραμματική αναφορά στις σημαντικότερες τροποποιήσεις που επήλθαν με το Ν. 4161/2013 (τροποποίηση που η εφαρμογή της επηρέασε και τα υποκείμενα της παρούσας εργασίας) και με το Ν. 4336/2015 όπου το σύνολο των αλλαγών είχε ως σκοπό τη σφαιρική και ολοκληρωμένη αντιμετώπιση του ζητήματος της υπερχρέωσης των νοικοκυριών.

2.9.1. Ο Νόμος 4161/2013

Για να απλουστευτούν οι διαδικασίες του Νόμου, να διευκολυνθεί η πρόσβαση των οφειλετών κι επιπροσθέτως για να μη βρίσκονται σε ομηρία πολλοί ιδιώτες λόγω των μακροχρόνιων δικαστικών εκκρεμοτήτων, ψηφίστηκε ο Ν. 4161/2013. Με το νόμο αυτό επιχειρήθηκε μια ήπια αναμόρφωση του θεσμικού πλαισίου (Βενιέρης και Κατσάς, 2013).

Οι ρυθμίσεις αυτές προσέβλεπαν στην απλοποίηση της διαδικασίας διευθέτησης οφειλών μεταξύ του οφειλέτη και του πιστωτή και τη σύντμηση του χρόνου από την κατάθεση της αίτησης μέχρι τη συζήτησή της. Με την διαδικασία του προδικαστικού συμβιβασμού επιδιώκεται η αποτελεσματικότερη διαπραγμάτευση, καθόσον τα μέρη έχουν όλα τα σχετικά έγγραφα για την οικονομική κατάσταση του οφειλέτη εξ αρχής. Το σχέδιο διευθέτησης επικυρώνεται από τον Πρόεδρο υπηρεσίας του αρμόδιου δικαστηρίου, όταν συναινούν σε

αυτό οι πιστωτές που κατέχουν την πλειοψηφία, καθώς τεκμαίρεται ότι γίνεται αποδεκτό από όλους τους πιστωτές.

Μια επίσης σημαντική μεταβολή είναι η εισαγωγή της υποχρέωσης των οφειλετών να προβαίνουν σε καταβολές από την κατάθεση της αίτησης στο αρμόδιο δικαστήριο. Το ύψος της καταβολής, μέχρι να συζητηθεί η προσωρινή διαταγή, προσδιορίζεται με βάση την οικονομική κατάσταση του οφειλέτη. Ως ελάχιστη καταβολή ορίζεται το 10 % της οφειλόμενης δόσης όπως αυτή είχε διαμορφωθεί πριν την κατάθεση της αίτησης.

Την ημέρα της επικύρωσης ο Πρόεδρος υπηρεσίας είτε επικυρώνει το συμβιβασμό που έχει επιτευχθεί, είτε καθορίζει το ύψος της μηνιαίας καταβολής που υποχρεούται να προβαίνει ο οφειλέτης μέχρι την έκδοση απόφασης. Κατά την ημέρα αυτή αποφασίζεται και αν θα χορηγηθεί αναστολή των καταδιωκτικών μέτρων κατά του οφειλέτη.

Για να αποφευχθεί η καταστρατήγηση του νόμου και να διασφαλιστεί η αποτελεσματική λειτουργία της διαδικασίας από κακόπιστους οφειλέτες προβλέπεται ελάχιστο όριο καταβολής, δικαστική εποπτεία και εισαγωγή κυρώσεων σε περίπτωση ανεπαρκών καταβολών.

2.8.2. Ο Νόμος 4336/2015

Οι κυριότερες τροποποιήσεις που επιφέρει αυτός νόμος συνοψίζονται στις εξής κατηγορίες:

2.8.2.1 Οφειλές

Η βασικότερη τροποποίηση που επιφέρει ο Ν. 4336/2015 αφορά τη διεύρυνση των υπαγόμενων οφειλών. Μέχρι πρότινος στο πεδίο του νόμου ενέπιπταν μόνο οι οφειλές προς ιδιώτες και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Στο πεδίο εφαρμογής του παρόντος νόμου υπάγονται επίσης:

- οι βεβαιωμένες οφειλές στη Φορολογική Διοίκηση,
- οι βεβαιωμένες οφειλές προς τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) α' και β' βαθμού και νομικά πρόσωπα αυτών,

- οι οφειλές προς τους Οργανισμούς Κοινωνικής Ασφάλισης, όπως έχουν διαμορφωθεί με τις προσαυξήσεις και τους τόκους εκπρόθεσμης καταβολής.

Απαραίτητη προϋπόθεση για να συμπεριλάβει ο οφειλέτης στη ρύθμιση χρέη προς το Δημόσιο, είναι η ύπαρξη μίας τουλάχιστον οφειλής προς ιδιώτες

Εισήχθη επίσης η "ταχεία διαγραφή των μικροοφειλών", μια σημαντική ελάφρυνση για τους μικροοφειλέτες. Οι οφειλέτες που τα χρέη τους δεν ξεπερνούν συνολικά τα 20.000 ευρώ, το εισόδημά τους είναι μηδενικό, δεν έχουν ακίνητη περιουσία και τα κινητά περιουσιακά τους στοιχεία δεν ξεπερνούν τα 1.000 ευρώ, δύναται να καταθέσουν αίτηση ενώπιον του αρμοδίου Ειρηνοδικείου αιτούμενοι την πλήρη απαλλαγή τους από τις οφειλές που τους βαραίνουν.

2.8.2.2. Ζητήματα επί της διαδικασίας

Αλλαγές επέφερε ο νόμος αυτός και επί της διαδικασίας κατάθεσης της αίτησης, καθώς:

- Αυξήθηκαν τα απαιτούμενα δικαιολογητικά (π.χ. ποινικό μητρώο του αιτούντος και της συζύγου αυτού, φύλλο υπολογισμού κύριας κατοικίας, δανειακές συμβάσεις κ.λπ.)
- Προβλέπεται πλέον έλεγχος των απαιτούμενων δικαιολογητικών από τις Γραμματείες των Ειρηνοδικείων και συγκεκριμένες προθεσμίες για την ολοκλήρωση της διαδικασίας ελέγχου.
- Προβλέπεται συντομότερη ημερομηνία συζήτησης της αίτησης η οποία προσδιορίζεται υποχρεωτικά εντός έξι μηνών από την κατάθεση της αίτησης. Η ημερομηνία έκδοσης προσωρινής διαταγής ή επικύρωσης συμβιβασμού προσδιορίζεται υποχρεωτικά εντός δύο μηνών από την κατάθεση.
- Οι νέες προσωρινές διαταγές θα έχουν υποχρεωτική διάρκεια έξι μήνες από την κατάθεση της αίτησης.
- Προβλέπεται επαναπροσδιορισμός των αιτήσεων που είχαν προσδιοριστεί μετά την 19η Αυγούστου 2018 σε νέες συντομότερες δικασίμους.

2.8.2.3. Εύλογες δαπάνες διαβίωσης

Ο Ν. 4336/2015 καθιερώνει το κριτήριο των «ευλόγων δαπανών διαβίωσης». Το δικαστήριο για να ορίζει τις μηνιαίες καταβολές του οφειλέτη αφαιρεί από το οικογενειακό εισόδημα τις

εύλογες δαπάνες διαβίωσης τόσο του οφειλέτη, όσο και της οικογένειάς του. Ο προσδιορισμός των εύλογων δαπανών, θα γίνεται σε εξατομικευμένη βάση, με χρήση ειδικών συντελεστών στάθμισης ανάλογα με τη σύνθεση του εκάστοτε νοικοκυριού.

Οι δαπάνες αυτές διαμορφώνονται από την ΕΛΣΤΑΤ, ως εξής: α) για έναν ενήλικα στο ποσό των 537 έως 682 ευρώ μηνιαίως, β) για δύο ενήλικες στο ποσό των 906 έως 1.160 ευρώ μηνιαίως, γ) για έναν ενήλικα με ένα τέκνο στο ποσό των 758 έως 962 ευρώ μηνιαίως, δ) για δύο ενήλικες με ένα τέκνο στο ποσό των 1.126 έως 1.440 ευρώ μηνιαίως, ε) για δύο ενήλικες με δύο τέκνα στο ποσό των 1.347 έως 1.720 ευρώ μηνιαίως, και στ) για δύο ενήλικες με τρία τέκνα στο ποσό των 1.568 έως 2.000 ευρώ μηνιαίως.

ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

3. ΥΛΙΚΟ & ΜΕΘΟΔΟΣ

3.1. Σκοπός και στόχοι

Σκοπός της παρούσας ερευνητικής εργασίας ήταν αρχικά να αναλυθούν πτυχές της οικονομικής κρίσης που οδήγησαν στη θεσμοθέτηση του Ν. 3869/2010. Στη συνέχεια, και αφού προηγήθηκε αναφορά σε καίρια σημεία του Νόμου, διερευνήθηκε η ύπαρξη προβλημάτων υγείας στα φυσικά πρόσωπα που είχαν υπαχθεί στο Ν. 3869/2010 και σκιαγραφήθηκε το οικονομικοκοινωνικό προφίλ τους.

Επιμέρους στόχοι της μελέτης ήταν:

1. να εξεταστούν οι τύποι των νοικοκυριών που είναι υπερχρεωμένα, όσον αφορά το επίπεδο του εισοδήματος, καθώς και άλλα χαρακτηριστικά που μπορούν να συνοδεύουν την υπερχρέωση,
2. να διερευνηθούν πιθανές συσχετίσεις της ύπαρξης ή μη προβλήματος υγείας με τα χαρακτηριστικά του μελετώμενου πληθυσμού.

3.2. Υλικό και Μεθοδολογία

Διενεργήθηκε μια περιεκτική βιβλιογραφική αναζήτηση χρησιμοποιώντας τους ακόλουθους όρους: "υπερχρέωση", "κόκκινα δάνεια", "ψυχική υγεία", "Κατάθλιψη", "σωματική υγεία», "indebtedness", "over-indebtedness", "depression", "physical health" and "health behaviour".

Ως χρονικό διάστημα αναζήτησης τέθηκε η περίοδος 2000-2016 προκειμένου να περιέχονται σύγχρονα θεωρητικά και ερευνητικά δεδομένα και τέθηκε γλωσσικός περιορισμός με την επιλογή άρθρων δημοσιευμένων στα αγγλικά και στα ελληνικά.

Για τη συλλογή των στοιχείων χρησιμοποιήθηκε ειδικά διαμορφωμένο έντυπο όπου καταγράφηκαν τα ατομικά, δημογραφικά, οικονομικά στοιχεία, πληροφορίες σχετικές με τα προβλήματα υγείας του μελετώμενου πληθυσμού και στοιχεία της εκδοθείσας απόφασης.

Τον πληθυσμό της μελέτης αποτέλεσαν 240 υπερχρεωμένα φυσικά πρόσωπα για τα οποία είχε εκδοθεί απόφαση του Ν.3869/2010, κατά την πρώτη πενταετία εφαρμογής του Νόμου, ήτοι από 1-1-2011 έως και 31-12-2015, στα Ειρηνοδικεία του νόμου Λακωνίας (Σπάρτης, Επιδαύρου Λιμηράς, Γυθείου και Νεαπόλεως). Συμπεριλήφθησαν στην μελέτη αποκλειστικά τα πρόσωπα που υπέβαλλαν αίτηση υπαγωγής του άρθρου 4 του Ν. 3869/2010 και που η δικαστική απόφαση ήταν θετική και ρύθμιζε την υπαγωγή αυτών στις ευεργετικές διατάξεις του νόμου. Τα φυσικά πρόσωπα που υπέβαλαν αίτηση του άρθρου 4 του νόμου 3869/2010 και οι εκδοθείσες αποφάσεις, είτε δεν έκαναν δεκτό τα αίτημα υπαγωγής, είτε κρίθηκαν αόριστες, είτε διατάχθηκε η επανάληψη συζήτησης, δεν αποτέλεσαν αντικείμενο μελέτης της παρούσας εργασίας.

Για τη διεξαγωγή της έρευνας κατατέθηκε αίτηση για λήψη ειδικής άδειας στις προϊσταμένες των Ειρηνοδικείων του νομού Λακωνίας. Μετά την έγκριση και τη χορήγηση των σχετικών αδειών, ακολούθησε η συλλογή των δεδομένων από το αρχείο των Ειρηνοδικείων του νομού Λακωνίας με αυτοπρόσωπη παρουσία της ερευνήτριας. Τα στοιχεία που αφορούσαν τα Ειρηνοδικεία Κροκεών και Καστορείου τα οποία είχαν συγχωνευθεί στις 31 Δεκεμβρίου 2012 στο Ειρηνοδικείο Σπάρτης συνελέχθηκαν από το Ειρηνοδικείο που τηρείται και το αρχείο τους. Σε κάθε άτομο δόθηκε με τυχαιοποίηση ένας αριθμός για την κωδικοποίηση του, ώστε να διασφαλιστεί το απόρρητο των προσωπικών δεδομένων.

3.3. Στατιστική ανάλυση δεδομένων

Η επεξεργασία και η στατιστική ανάλυση του εμπειρικού υλικού της έρευνας έγινε με τη χρήση του λογισμικού πακέτου “SPSS (Statistical Package for the Social Science) 19.0 for Windows”, εφαρμόζοντας τις μεθόδους της Περιγραφικής (Descriptive) και της Επαγωγικής (Inferential) Στατιστικής.

Συγκεκριμένα για την Περιγραφική ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η κατανομή συχνοτήτων (απόλυτη και σχετική % συχνότητα) για τις ποιοτικές μεταβλητές και οι εκτιμήσεις των παραμέτρων θέσης και διασποράς (μέση τιμή, διάμεσος τιμή, σταθερή απόκλιση, ελάχιστη και μέγιστη τιμή) για τις ποσοτικές μεταβλητές. Το συνολικό ποσό οφειλών και η ύπαρξη προβλήματος υγείας χρησιμοποιήθηκαν ως μέτρα έκβασης (outcome),

δηλαδή εξαρτημένες μεταβλητές, των υπό διερεύνηση σχέσεων. Ειδικότερα η Επαγωγική ανάλυση για να διερευνηθούν πιθανές συσχετίσεις του συνολικού ποσού οφειλών (ποσοτική μεταβλητή) με τα χαρακτηριστικά του μελετώμενου πληθυσμού περιελάμβανε μη παραμετρικές στατιστικές δοκιμασίες, δηλαδή το Mann-Whitney test και το Kruskal-Wallis test για ανεξάρτητα δείγματα καθώς και τον Συντελεστή Συσχέτισης του Spearman (r_s), επειδή τα δείγματα δεν ακολουθούσαν την κανονική κατανομή. Επίσης για να διερευνηθούν πιθανές συσχετίσεις της ύπαρξης ή μη προβλήματος υγείας (διχοτόμος μεταβλητή) με τα χαρακτηριστικά του μελετώμενου πληθυσμού εφαρμόστηκε διμεταβλητή και πολυμεταβλητή ανάλυση, με τη χρήση του υποδείγματος της Λογιστικής Παλινδρόμησης (Logistic Regression) και υπολογίζοντας ως μέτρο σχέσης το Λόγο των Οτς (Odds Ratio). Τα επίπεδα σημαντικότητας (p value) ήταν αμφίπλευρα και το επίπεδο της αποδεκτής στατιστικής σημαντικότητας τέθηκε στην τιμή $p < 5\%$.

4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Α. ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Α.1 Δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά

Στον Πίνακα 1 παρουσιάζεται η κατανομή των 240 φυσικών προσώπων του Νομού Λακωνίας που είχαν ενταχθεί στο Ν. 3869/2010, ως προς τα δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά τους.

Πίνακας 1: Δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά των υπαχθέντων στο Ν. 3869/2010 του Νομού Λακωνίας ($n=240$).

Κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά	n	%
Φύλο		
Ανδρας	135	56,3%
Γυναίκα	105	43,8%
Ηλικία (έτη)		
18 – 44	94	39,2%
45 – 64	121	50,4%
≥ 65	25	10,4%

Mean ± St. Dev.	49,34 ± 11,61
Median	47,50
Min – Max	28 – 85
Οικογενειακή κατάσταση	
Άγαμος/η	26 10,8%
Έγγαμος/η	168 70,0%
Διαζευγμένος/η	38 15,8%
Χήρος/α	8 3,3%
Αριθμός παιδιών	
0	43 17,9%
1	47 19,6%
2	98 40,8%
3	38 15,8%
≥ 4	14 5,8%
Mean ± St. Dev.	1,76 ± 1,24
Median	2,00
Min – Max	0 – 8
Επαγγελματική κατάσταση	
Δημόσιος υπάλληλος	38 15,8%
Ιδιωτικός υπάλληλος	29 12,1%
Ελεύθερος επαγγελματίας	18 7,5%
Αγρότης	36 15,0%
Οικιακά	4 1,7%
Συνταξιούχος	53 22,1%
Περιστασιακά εργαζόμενος	13 5,4%
Άνεργος	49 20,4%

Από τον Πίνακα 1 σχετικά με το κοινωνικο-δημογραφικό προφίλ των υπαχθέντων στο Ν. 3869/2010 του Νομού Λακωνίας προκύπτει ότι, το 56,3% ήταν άνδρες και το 43,8% γυναίκες. Η ηλικία τους κυμαίνονταν από 28 έως 85 ετών με μέση τιμή τα 49,34 έτη (SD=11,61) και διάμεσο τιμή τα 47,50 έτη. Οι νέοι σε ηλικία (18 – 44 ετών) αποτελούσαν το 39,2% του πληθυσμού, οι μέσης ηλικίας (45 – 64 ετών) ήταν το 50,4% και οι ηλικιωμένοι τρίτης ηλικίας (≥ 65 ετών) το 10,4%.

Αναφορικά με την οικογενειακή τους κατάσταση το 10,8% ήταν άγαμοι, το 70,0% έγγαμοι και το 19,1% διαζευγμένοι / χήροι. Ο αριθμός των παιδιών τους κυμαίνονταν από 0 έως 8 με μέση τιμή τα 1,76 παιδιά (SD=1,24) και διάμεσο τιμή τα 2,00 παιδιά. Ειδικότερα η πλειονότητα, περίπου 6 στους 10 των υπαχθέντων στο Ν. 3869/2010, είχε 1 έως 2 παιδιά (60,4%), ενώ τρίτεκνοι ήταν το 15,8% και πολύτεκνοι το 5,8%.

Σχετικά με την επαγγελματική τους κατάσταση περίπου το ήμισυ του πληθυσμού, δηλαδή το 49,6% είτε δεν εργάζονταν (20,4%) ή δεν είχαν σταθερή εργασία (5,4%), είτε ήταν συνταξιούχοι (22,1%) ή ασχολούνταν με τα οικιακά (1,7%). Από τους λοιπούς το 15,8% ήταν δημόσιοι υπάλληλοι, το 15,0% αγρότες, το 12,1% ιδιωτικοί υπάλληλοι και το 7,5% ελεύθεροι επαγγελματίες.

A.2 Οικονομικά χαρακτηριστικά

Στον Πίνακα 2 παρουσιάζεται η κατανομή των 240 φυσικών προσώπων του Νομού Λακωνίας που είχαν ενταχθεί στο Ν. 3869/2010, ως προς τα οικονομικά χαρακτηριστικά τους.

Πίνακας 2: Οικονομικά χαρακτηριστικά των υπαχθέντων στο Ν. 3869/2010 του Νομού Λακωνίας (n=240).

Οικονομικά χαρακτηριστικά	n	%
Μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα (€)		
0 – 500	59	24,6%
501 – 1.000	86	35,8%
1.001 – 1.500	57	23,8%
1.501 – 2.000	23	9,6%
2.001 – 2.500	14	5,8%
≥ 2.501	1	0,4%
Mean ± St. Dev.	972,49 ± 785,35	
Median	895,00	
Min – Max	0,00 – 8.870,00	
Μείωση του εισοδήματος		
Ναι	236	98,3%
Όχι	4	1,7%

Κατοχή ακίνητης περιουσίας

Ναι	204	85,0%
Όχι	36	15,0%

Αν ναι, είδος ακίνητης περιουσίας (n=204)

Κύρια κατοικία	79	38,7%
Κύρια κατοικία και άλλα ακίνητα	99	48,5%
Άλλα ακίνητα	26	12,7%

Από τον Πίνακα 2 σχετικά με το οικονομικό προφίλ των υπαχθέντων στο Ν. 3869/2010 του Νομού Λακωνίας προκύπτει ότι, το μηνιαίο οικογενειακό τους εισόδημα κυμαίνονταν από 0,00 έως 8.870,00 ευρώ με μέση τιμή τα 972,49 ευρώ (SD=785,35) και διάμεσο τιμή τα 895,00 ευρώ. Ειδικότερα η πλειονότητα, περίπου 6 στους 10, είχε μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα κάτω από 1.000 ευρώ (60,4%) και περίπου το 1/3 από 1.000 έως 2.000 ευρώ (33,4%). Το υπόλοιπο ποσοστό 6,2% του πληθυσμού, δηλαδή 15 άτομα, εμφάνιζε μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα πάνω από 2.000 ευρώ, εκ των οποίων τα 14 άτομα δεν ξεπερνούσαν τα 2.500 ευρώ/μήνα ενώ 1 άτομο παρουσίαζε 8.870 ευρώ/μήνα.

Στην παράμετρο αν έχουν υποστεί μείωση των εισοδημάτων τους τα τελευταία χρόνια, η συντριπτική πλειονότητα 98,3% ισχυρίζεται κάτι τέτοιο ενώ το 1,7% όχι.

Όσον αφορά την κατοχή ακίνητης περιουσίας το 85,0% του πληθυσμού (204 άτομα) εμφάνιζε ακίνητη περιουσία ενώ το 15,0% (36 άτομα) όχι. Τα 79 άτομα (32,9% του συνολικού πληθυσμού ή 38,7% των κατόχων ακίνητης περιουσίας) είχαν μόνο κύρια κατοικία, τα 99 άτομα (41,3% του συνολικού πληθυσμού ή 48,5% των κατόχων ακίνητης περιουσίας) είχαν κύρια κατοικία και άλλα ακίνητα και τα 26 άτομα (10,8% του συνολικού πληθυσμού ή 12,7% των κατόχων ακίνητης περιουσίας) είχαν μόνο άλλα ακίνητα.

A.3 Κατάσταση οφειλών

Στον Πίνακα 3 παρουσιάζεται η κατανομή των 240 φυσικών προσώπων του Νομού Λακωνίας που είχαν ενταχθεί στο Ν. 3869/2010, ως προς την κατάσταση των οφειλών τους.

Πίνακας 3: Κατάσταση οφειλών των υπαχθέντων στο Ν. 3869/2010 του Νομού Λακωνίας (n=240).

Κατάσταση οφειλών	n	%
Αριθμός πιστωτών		
1	78	32,5%
2	50	20,8%
3	56	23,3%
4	27	11,3%
≥ 5	29	12,1%
Mean ± St. Dev.	2,68 ± 1,84	
Median	2,00	
Min – Max	1 – 12	
Αριθμός δανειακών συμβάσεων		
1 – 2	52	21,7%
3 – 4	71	29,6%
5 – 6	41	17,1%
7 – 8	28	11,7%
9 – 10	20	8,3%
≥ 11	28	11,7%
Mean ± St. Dev.	5,76 ± 4,45	
Median	4,00	
Min – Max	1 – 26	
Συνολικό ποσό οφειλών (€)		
≤ 50.000	43	17,9%
50.001 – 100.000	58	24,2%
100.001 – 150.000	45	18,8%
150.001 – 200.000	44	18,3%
200.001 – 250.000	18	7,5%
250.001 – 300.000	16	6,7%
≥ 300.001	16	6,7%
Mean ± St. Dev.	142.917,92 ± 107.956,19	
Median	128.683,10	
Min – Max	5.719,70 – 674.680,00	
Είδος τραπεζικού δανείου		
Καταναλωτικό	169	70,4%
Στεγαστικό	173	72,1%

Από τον Πίνακα 3 σχετικά με την κατάσταση οφειλών των υπαχθέντων στο Ν. 3869/2010 του Νομού Λακωνίας προκύπτει ότι, ο αριθμός των πιστωτών κυμαίνονταν από 1 έως 12 με μέση τιμή τους 2,68 πιστωτές (SD=1,84) και διάμεσο τιμή τους 2,00 πιστωτές. Ειδικότερα η πλειονότητα του πληθυσμού, δηλαδή το 53,3% εμφάνιζε 1 έως 2 πιστωτές, ενώ το 34,6% 3 έως 4 πιστωτές και το 12,1% 5 ή περισσότερους πιστωτές.

Σχετικά με τις δανειακές συμβάσεις ο αριθμός τους κυμαίνονταν από 1 έως 26 με μέση τιμή τις 5,76 συμβάσεις (SD=4,45) και διάμεσο τιμή τις 4,00 συμβάσεις. Ειδικότερα η πλειονότητα του πληθυσμού, δηλαδή το 51,3% εμφάνιζε 1 έως 4 δανειακές συμβάσεις, ενώ το 37,1% 5 έως 10 συμβάσεις και το 11,7% 11 ή περισσότερες συμβάσεις.

Αναφορικά με το συνολικό ποσό οφειλών των υπαχθέντων στο Ν. 3869/2010, η τιμή τους κυμαίνονταν από 5.719,70 έως 674.680,00 ευρώ με μέση τιμή τα 142.917,92 ευρώ και διάμεσο τιμή τα 128.683,10 ευρώ. Ειδικότερα στο 42,1% του πληθυσμού το σύνολο των οφειλών ήταν κάτω από 100.000 ευρώ, στο 37,1% από 100.000 έως 200.000 ευρώ, στο 14,2% από 200.000 έως 300.000 ευρώ και στο 6,7% πάνω από 300.000 ευρώ. Από τα 16 άτομα της τελευταίας κατηγορίας του πληθυσμού, τα 10 άτομα (4,2%) όφειλαν από 300.000 έως 400.000 ευρώ, τα 2 άτομα (0,8%) όφειλαν από 400.000 έως 500.000 ευρώ και τα 4 άτομα (1,7%) όφειλαν πάνω από 500.000 ευρώ.

Τέλος όσον αφορά το είδος του τραπεζικού δανείου, καταναλωτικό δάνειο εμφάνιζαν 169 άτομα (70,4%), στεγαστικό δάνειο εμφάνιζαν 173 άτομα (72,1%) και κάποιο άλλο είδος δανείου εμφάνιζαν 168 άτομα (70,0%).

A.4 Κατάσταση υγείας

Στον Πίνακα 4 παρουσιάζεται η κατανομή των 240 φυσικών προσώπων του Νομού Λακωνίας που είχαν ενταχθεί στο Ν. 3869/2010, ως προς την κατάσταση υγείας των ιδίων ή άλλου μέλους της οικογένειάς τους.

Πίνακας 4: Κατάσταση υγείας οικογενειών των υπαχθέντων στο Ν. 3869/2010 του Νομού Λακωνίας (n=240).

Κατάσταση υγείας	n	%
------------------	---	---

Πρόβλημα υγείας (αιτούντος ή/και μέλους της οικογένειας)		
Ναι	99	41,3%
Όχι	141	58,8%
Αν ναι, το πρόβλημα υγείας αφορά (n=99)		
Αιτούντα	38	38,4%
Αιτούντα και μέλος της οικογένειας	10	10,1%
Μέλος της οικογένειας	51	51,5%
Αν ναι, το πρόβλημα υγείας είναι (n=99)		
Καρκίνος	26	26,3%
Καρδιαγγειακά νοσήματα	29	29,3%
Ψυχιατρικά νοσήματα	23	23,2%
Άλλα νοσήματα	41	41,4%

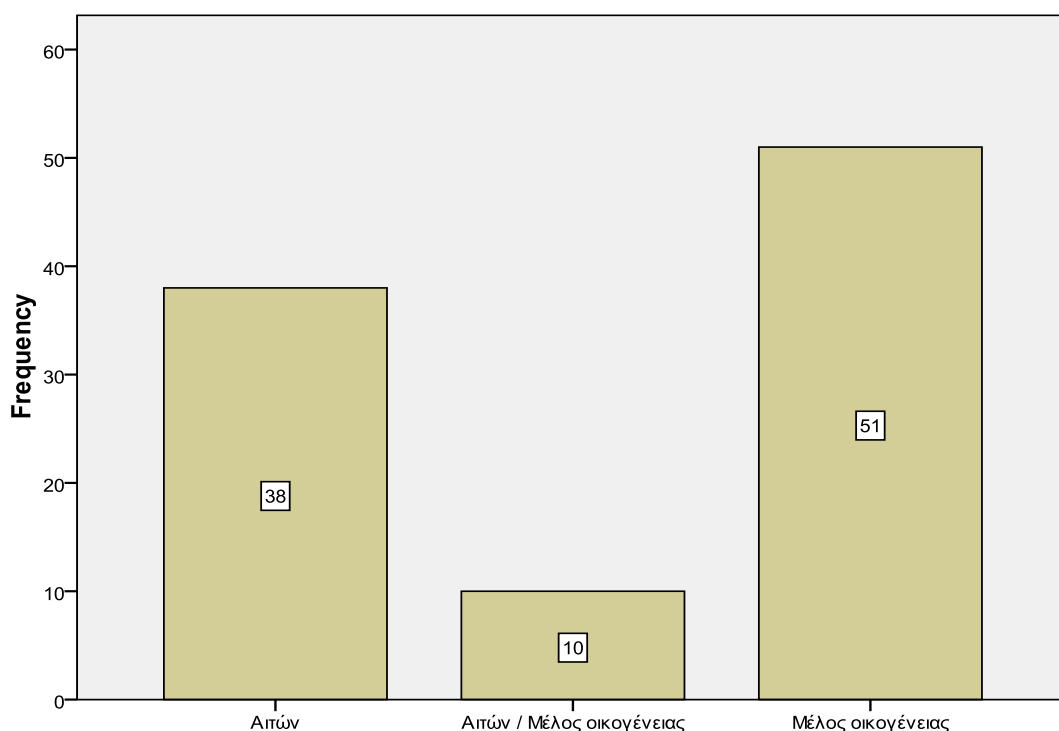
Από τον Πίνακα 4 σχετικά με την κατάσταση υγείας των οικογενειών των υπαχθέντων στο Ν. 3869/2010 του Νομού Λακωνίας προκύπτει ότι, στο 41,3% (99 άτομα) των αιτούντων υπήρχε κάποιο πρόβλημα υγείας των ιδίων ή/και άλλου μέλους της οικογένειάς τους ενώ στο 58,8% (141 άτομα) δεν υπήρχε πρόβλημα υγείας.

Το πρόβλημα υγείας αφορούσε κυρίως, σε ποσοστό κατά τι μεγαλύτερο από το ήμισυ των περιπτώσεων (51,5%), μόνο κάποιο άλλο μέλος της οικογένειάς του αιτούντα και όχι τον ίδιο. Συγκεκριμένα το πρόβλημα υγείας αφορούσε (Σχήμα 1):

α) σε 38 άτομα μόνο τον ίδιο (15,8% του συνολικού πληθυσμού ή 38,4% των περιπτώσεων με πρόβλημα υγείας),

β) σε 10 άτομα τον ίδιο και κάποιο άλλο μέλος της οικογένειάς του (4,2% του συνολικού πληθυσμού ή 10,1% των περιπτώσεων με πρόβλημα υγείας) και

γ) σε 51 άτομα μόνο κάποιο άλλο μέλος της οικογένειάς του (21,3% του συνολικού πληθυσμού ή 51,5% των περιπτώσεων με πρόβλημα υγείας).

Σχήμα 1: Πρόβλημα υγείας

Σχετικά με το είδος του προβλήματος υγείας, των ιδίων ή/και άλλου μέλους της οικογένειάς τους, η κατανομή εμφάνισης των νοσημάτων έχει ως εξής:

4. Καρκίνος σε 26 περιπτώσεις (26,3% των περιπτώσεων με πρόβλημα υγείας)
5. Καρδιαγγειακά νοσήματα σε 29 περιπτώσεις (29,3% των περιπτώσεων με πρόβλημα υγείας)
6. Ψυχιατρικά νοσήματα σε 23 περιπτώσεις (23,2% των περιπτώσεων με πρόβλημα υγείας)
7. Άλλα νοσήματα σε 41 περιπτώσεις (41,4% των περιπτώσεων με πρόβλημα υγείας)

Στον Πίνακα 5 παρουσιάζεται η συχνότητα, με τη μορφή του Επιπολασμού (Prevalence), των προβλημάτων - διαταραχών της υγείας ανεξαρτήτου αιτίας και κατά κατηγορία νοσημάτων των 240 φυσικών προσώπων του Νομού Λακωνίας που είχαν ενταχθεί στο Ν. 3869/2010.

Πίνακας 5: Επιπολασμός προβλημάτων υγείας ανεξαρτήτου αιτίας και κατά κατηγορία νοσημάτων των υπαχθέντων στο Ν. 3869/2010 του Νομού Λακωνίας (n=240).

Επιπολασμός προβλημάτων - διαταραχών υγείας	n	%
Πρόβλημα υγείας από όλες τις αιτίες		

Ναι	48	20,0%
Όχι	192	80,0%
Καρκίνος		
Ναι	14	5,8%
Όχι	226	94,2%
Καρδιαγγειακά νοσήματα		
Ναι	15	6,3%
Όχι	225	93,8%
Ψυχιατρικά νοσήματα		
Ναι	9	3,8%
Όχι	231	96,3%
Άλλα νοσήματα		
Ναι	16	6,7%
Όχι	224	93,3%

Από τον Πίνακα 5 σχετικά με τον Επιπολασμό των προβλημάτων - διαταραχών της υγείας των υπαχθέντων στο Ν. 3869/2010 του Νομού Λακωνίας, προκύπτουν τα εξής:

- Ο Επιπολασμός των προβλημάτων – διαταραχών της υγείας ανεξαρτήτου αιτίας (όλες οι αιτίες) ήταν 20,0% (48/240), δηλαδή με άλλα λόγια 1 στους 5 υπαχθέντες στο Ν. 3869/2010 του Νομού Λακωνίας αντιμετώπιζε ο ίδιος κάποιο πρόβλημα – διαταραχή της υγείας του.
- Ο Επιπολασμός του καρκίνου στους υπαχθέντες στο Ν. 3869/2010 του Νομού Λακωνίας ήταν 5,8% (14/240).
- Ο Επιπολασμός των καρδιαγγειακών νοσημάτων στους υπαχθέντες στο Ν. 3869/2010 του Νομού Λακωνίας ήταν 6,3% (15/240).
- Ο Επιπολασμός των ψυχιατρικών νοσημάτων στους υπαχθέντες στο Ν. 3869/2010 του Νομού Λακωνίας ήταν 3,8% (9/240).
- Ο Επιπολασμός των άλλων νοσημάτων στους υπαχθέντες στο Ν. 3869/2010 του Νομού Λακωνίας ήταν 6,7% (16/240).

A.5 Εκδοθείσα δικαστική απόφαση

Στον Πίνακα 6 παρουσιάζεται η κατανομή των 240 φυσικών προσώπων του Νομού Λακωνίας που είχαν ενταχθεί στο Ν. 3869/2010, ως προς το χρονικό διάστημα που μεσολάβησε από την κατάθεση της αίτησης μέχρι την έκδοση της δικαστικής απόφασης.

Πίνακας 6: Χρονικό διάστημα για την έκδοση της δικαστικής απόφασης των υπαχθέντων στο Ν. 3869/2010 του Νομού Λακωνίας (n=240).

Δικαστική απόφαση	n	%
Χρονικό διάστημα έκδοσης (μήνες)		
≤ 6	24	10,0%
7 – 12	85	35,4%
13 – 18	82	34,2%
19 – 24	40	16,7%
25 – 30	7	2,9%
31 – 36	2	0,8%
Mean ± St. Dev.	13,62 ± 5,96	
Median	13,00	
Min – Max	3 – 36	

Από τον Πίνακα 6 σχετικά με το χρονικό διάστημα για την έκδοση της δικαστικής απόφασης των υπαχθέντων στο Ν. 3869/2010 του Νομού Λακωνίας προκύπτει ότι, το χρονικό διάστημα που μεσολάβησε από την κατάθεση της αίτησης μέχρι την έκδοση της δικαστικής απόφασης κυμαίνονταν από 3 έως 36 μήνες με μέση τιμή τους 13,62 μήνες (SD=5,96) και διάμεσο τιμή τους 13,00 μήνες.

Ειδικότερα στο 45,4% των περιπτώσεων το χρονικό διάστημα δεν ξεπερνούσε το 1 έτος (με το 1/5 περίπου αυτών να εκδίδονται στο πρώτο εξάμηνο), στο 50,9% των περιπτώσεων το χρονικό διάστημα ήταν άνω του 1 έτους αλλά δεν ξεπερνούσε τα 2 έτη και στο υπόλοιπο 3,7% των περιπτώσεων το χρονικό διάστημα ήταν άνω των 2 ετών αλλά δεν ξεπερνούσε τα 3 έτη.

B. ΕΠΑΓΩΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

B.1 Σχέση συνολικού ποσού οφειλών και χαρακτηριστικών

Στον Πίνακα 7 παρουσιάζεται η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ του συνολικού ποσού οφειλών (εξαρτημένη μεταβλητή) των 240 φυσικών προσώπων του Νομού Λακωνίας που είχαν ενταχθεί στο Ν. 3869/2010 με τα χαρακτηριστικά τους (ανεξάρτητες μεταβλητές).

Πίνακας 7: Συσχέτιση του συνολικού ποσού οφειλών με τα χαρακτηριστικά των υπαχθέντων στο Ν. 3869/2010 του Νομού Λακωνίας (n=240).

Χαρακτηριστικά	Συνολικό ποσό οφειλών (€)		U / X ² / r _s	P value
	Mean	Median		
Φύλο			U=6.719,0	0,490
Ανδρας	145.295,12	129.546,83		
Γυναίκα	139.861,52	127.819,37		
Ηλικία (έτη)			r _s =-0,030	0,644
Οικογενειακή κατάσταση			X ² =3,196	0,202
Άγαμος/η	110.863,29	95.954,52		
Έγγαμος/η	149.544,78	134.085,17		
Διαζευγμένος/η, Χήρος/α	136.833,32	120.296,43		
Αριθμός παιδιών			r _s =0,183	0,004
Επαγγελματική κατάσταση			U=2.971,0	0,027
Δημόσιος υπάλληλος	161.358,88	153.652,33		
Μη δημόσιος υπάλληλος*	139.448,83	118.513,93		
Μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα (€)			r _s =0,248	<0,001
Κατοχή ακίνητης περιουσίας			U=2.168,0	<0,001
Ναι	149.666,93	136.174,67		
Όχι	104.673,53	60.558,91		
Ύπαρξη κύριας κατοικίας			U=3.813,0	<0,001
Ναι	152.123,82	137.201,91		
Όχι	116.488,07	80.801,67		
Ύπαρξη άλλων ακινήτων			U=6.088,5	0,041
Ναι	158.244,28	136.416,14		
Όχι	126.258,84	116.961,24		
Ύπαρξη κύριας κατοικίας & άλλων ακινήτων			U=5.679,5	0,014
Ναι	164.914,36	138.301,43		
Όχι	127.473,61	110.759,78		

Αριθμός πιστωτών			$r_s=0,204$	0,001
Αριθμός δανειακών συμβάσεων			$r_s=0,420$	<0,001
Ύπαρξη καταναλωτικού δανείου			$U=5.968,0$	0,949
Ναι	147.765,05	126.170,00		
Όχι	131.380,38	132.053,65		
Ύπαρξη στεγαστικού δανείου			$U=2.207,0$	<0,001
Ναι	167.804,19	148.071,16		
Όχι	78.659,35	49.714,51		
Ύπαρξη άλλου είδους δανείου			$U=4.113,0$	<0,001
Ναι	159.609,58	138.879,05		
Όχι	103.970,71	90.422,84		

Στατιστικές δοκιμασίες: Mann-Whitney test, Kruskal-Wallis test, Συντελεστής συσχέτισης Spearman (r_s)

* Η διάμεσος τιμή (median) του συνολικού ποσού οφειλών στις επιμέρους επαγγελματικές κατηγορίες που απαρτίζουν τον «Μη δημόσιο υπάλληλο» έχει ως εξής:

- Ιδιωτικός υπάλληλος: 135.324,06
- Ελεύθερος επαγγελματίας: 134.716,34
- Αγρότης: 120.932,19
- Περιστασιακά εργαζόμενος: 85.288,75
- Συνταξιούχος: 118.592,24
- Οικιακά: 85.177,75
- Άνεργος: 118.592,24

Από τον Πίνακα 7 αναφορικά με τη σχέση του συνολικού ποσού οφειλών και των χαρακτηριστικών των υπαχθέντων στο Ν. 3869/2010 του Νομού Λακωνίας, προκύπτουν τα εξής:

- Διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική ασθενής θετική σχέση του **αριθμού παιδιών** με το συνολικό ποσό οφειλών ($r_s=0,183$ και $p=0,004$). Συγκεκριμένα όσο αυξάνονταν (ή μειώνονταν) ο αριθμός παιδιών των υπαχθέντων στο Ν. 3869/2010 τόσο αυξάνονταν (ή μειώνονταν) το συνολικό ποσό οφειλών τους.
- Διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική σχέση της **επαγγελματικής κατάστασης** με το συνολικό ποσό οφειλών ($p=0,027$). Συγκεκριμένα οι υπαχθέντες στο Ν. 3869/2010 δημόσιοι υπάλληλοι εμφάνιζαν μεγαλύτερες τιμές συνολικού ποσού οφειλών από τους μη δημοσίους υπαλλήλους.
- Διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική ασθενής θετική σχέση του **μηνιαίου οικογενειακού εισοδήματος** με το συνολικό ποσό οφειλών ($r_s=0,248$ και $p<0,001$).

Συγκεκριμένα όσο αυξάνονταν (ή μειώνονταν) το μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα των υπαχθέντων στο Ν. 3869/2010 τόσο αυξάνονταν (ή μειώνονταν) το συνολικό ποσό οφειλών τους.

- Διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική σχέση της **κατοχής ακίνητης περιουσίας** με το συνολικό ποσό οφειλών ($p < 0,001$). Συγκεκριμένα οι υπαχθέντες στο Ν. 3869/2010 κάτοχοι ακίνητης περιουσίας εμφάνιζαν μεγαλύτερες τιμές συνολικού ποσού οφειλών από τους μη κατόχους ακίνητης περιουσίας.
- Διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική σχέση της **ύπαρξης κύριας κατοικίας** με το συνολικό ποσό οφειλών ($p < 0,001$). Συγκεκριμένα οι υπαχθέντες στο Ν. 3869/2010 κάτοχοι κύριας κατοικίας εμφάνιζαν μεγαλύτερες τιμές συνολικού ποσού οφειλών από τους μη κατόχους κύριας κατοικίας.
- Διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική σχέση της **ύπαρξης άλλων ακινήτων** με το συνολικό ποσό οφειλών ($p = 0,041$). Συγκεκριμένα οι υπαχθέντες στο Ν. 3869/2010 κάτοχοι άλλων ακινήτων εμφάνιζαν μεγαλύτερες τιμές συνολικού ποσού οφειλών από τους μη κατόχους άλλων ακινήτων.
- Διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική σχέση της **ύπαρξης κύριας κατοικίας και άλλων ακινήτων** με το συνολικό ποσό οφειλών ($p = 0,014$). Συγκεκριμένα οι υπαχθέντες στο Ν. 3869/2010 κάτοχοι κύριας κατοικίας και άλλων ακινήτων εμφάνιζαν μεγαλύτερες τιμές συνολικού ποσού οφειλών από τους μη κατόχους κύριας κατοικίας και άλλων ακινήτων.
- Διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική ασθενής θετική σχέση του **αριθμού πιστωτών** με το συνολικό ποσό οφειλών ($r_s = 0,204$ και $p = 0,001$). Συγκεκριμένα όσο αυξάνονταν (ή μειώνονταν) ο αριθμός πιστωτών των υπαχθέντων στο Ν. 3869/2010 τόσο αυξάνονταν (ή μειώνονταν) το συνολικό ποσό οφειλών τους.
- Διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική μέτρια θετική σχέση του **αριθμού δανειακών συμβάσεων** με το συνολικό ποσό οφειλών ($r_s = 0,420$ και $p < 0,001$). Συγκεκριμένα όσο αυξάνονταν (ή μειώνονταν) ο αριθμός δανειακών συμβάσεων των υπαχθέντων στο Ν. 3869/2010 τόσο αυξάνονταν (ή μειώνονταν) το συνολικό ποσό οφειλών τους.
- Διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική σχέση της **ύπαρξης στεγαστικού δανείου** με το συνολικό ποσό οφειλών ($p < 0,001$). Συγκεκριμένα οι υπαχθέντες στο Ν. 3869/2010 που είχαν στεγαστικό δάνειο εμφάνιζαν μεγαλύτερες τιμές συνολικού ποσού οφειλών από τους μη έχοντες στεγαστικό δάνειο.

- Διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική σχέση της **ύπαρξης άλλου είδους δανείου** με το συνολικό ποσό οφειλών ($p < 0,001$). Συγκεκριμένα οι υπαχθέντες στο Ν. 3869/2010 που είχαν άλλο είδους δάνειο εμφάνιζαν μεγαλύτερες τιμές συνολικού ποσού οφειλών από τους μη έχοντες άλλο είδους δάνειο.
- Δεν διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική σχέση των υπολοίπων χαρακτηριστικών των υπαχθέντων στο Ν. 3869/2010 με το συνολικό ποσό οφειλών τους.

B.2 Σχέση ύπαρξης προβλήματος υγείας και χαρακτηριστικών

Στους Πίνακες 8 και 9 παρουσιάζεται η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ της ύπαρξης προβλήματος - διαταραχής της υγείας ανεξαρτήτου αιτίας (*εξαρτημένη μεταβλητή*) των 240 φυσικών προσώπων του Νομού Λακωνίας που είχαν ενταχθεί στο Ν. 3869/2010 με τα χαρακτηριστικά τους (*ανεξάρτητες μεταβλητές*).

Διμεταβλητή ανάλυση

Πίνακας 8: Συσχέτιση της ύπαρξης ή μη προβλήματος υγείας με τα χαρακτηριστικά των υπαχθέντων στο Ν. 3869/2010 του Νομού Λακωνίας (n=240).

Χαρακτηριστικά	Παρουσία προβλήματος υγείας (n=48)	Απουσία προβλήματος υγείας (n=192)	COR (95% CI)	P value
Φύλο				
Άνδρας	23 (17,0%)	112 (83,0%)	1	
Γυναίκα	25 (23,8%)	80 (76,2%)	1,52 (0,81 – 2,87)	0,195
Ηλικία (έτη)				
18 – 44	9 (9,6%)	85 (90,4%)	1	
45 – 64	30 (24,8%)	91 (75,2%)	3,11 (1,40 – 6,94)	0,005
≥ 65	9 (36,0%)	16 (64,0%)	5,31 (1,83 – 15,45)	0,002
Οικογενειακή κατάσταση				
Άγαμος/η	4 (15,4%)	22 (84,6%)	1	
Έγγαμος/η	33 (19,6%)	135 (80,4%)	1,34 (0,43 – 4,17)	0,608
Διαζευγμένος/η, Χήρος/α	11 (23,9%)	35 (76,1%)	1,73 (0,49 – 6,11)	0,396
Αριθμός παιδιών				
0	11 (25,6%)	32 (74,4%)	1	
1 – 2	29 (20,0%)	116 (80,0%)	0,73 (0,33 – 1,61)	0,433

≥ 3	8 (15,4%)	44 (84,6%)	0,53 (0,19 – 1,46)	0,220
Επαγγελματική κατάσταση				
Ιδιωτικός τομέας*	6 (6,3%)	90 (93,8%)	0,07 (0,03 – 0,19)	<0,001
Δημόσιος υπάλληλος	7 (18,4%)	31 (81,6%)	0,23 (0,09 – 0,63)	0,004
Άνεργος / Οικιακά	9 (17,0%)	44 (83,0%)	0,21 (0,09 – 0,52)	0,001
Συνταξιούχος	26 (49,1%)	27 (50,9%)	1	
Μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα (€)				
≤ 500	14 (23,7%)	45 (76,3%)	0,87 (0,34 – 2,23)	0,773
501 – 1.000	15 (17,4%)	71 (82,6%)	0,59 (0,24 – 1,47)	0,259
1.001 – 1.500	9 (15,8%)	48 (84,2%)	0,53 (0,19 – 1,45)	0,213
≥ 1.501	10 (26,3%)	28 (73,7%)	1	
Κατοχή ακίνητης περιουσίας				
Ναι	40 (19,6%)	164 (80,4%)	1	
Όχι	8 (22,2%)	28 (77,8%)	1,17 (0,50 – 2,76)	0,718
Ύπαρξη κύριας κατοικίας				
Ναι	37 (20,8%)	141 (79,2%)	1	
Όχι	11 (17,7%)	51 (82,3%)	0,82 (0,39 – 1,73)	0,606
Ύπαρξη άλλων ακινήτων				
Ναι	27 (21,6%)	98 (78,4%)	1	
Όχι	21 (18,3%)	94 (81,7%)	0,81 (0,43 – 1,53)	0,519
Ύπαρξη κύριας κατοικίας & άλλων ακινήτων				
Ναι	24 (24,2%)	75 (75,8%)	1	
Όχι	24 (17,0%)	117 (83,0%)	0,64 (0,34 – 1,21)	0,170
Αριθμός πιστωτών				
1 – 2	27 (21,1%)	101 (78,9%)	1,28 (0,45 – 3,68)	0,643
3 – 4	16 (19,3%)	67 (80,7%)	1,15 (0,38 – 3,47)	0,809
≥ 5	5 (17,2%)	24 (82,8%)	1	
Αριθμός δανειακών συμβάσεων				
1 – 5	31 (21,4%)	114 (78,6%)	7,34 (0,96 – 56,19)	0,055
6 – 10	16 (23,9%)	51 (76,1%)	8,47 (1,07 – 67,36)	0,043
≥ 11	1 (3,6%)	27 (96,4%)	1	
Συνολικό ποσό οφειλών (€)				
≤ 50.000	11 (25,6%)	32 (74,4%)	5,16 (1,06 – 25,21)	0,043
50.001 – 150.000	26 (25,2%)	77 (74,8%)	5,07 (1,13 – 22,67)	0,034
150.001 – 250.000	9 (14,5%)	53 (85,5%)	2,55 (0,52 – 12,57)	0,251
≥ 250.001	2 (6,3%)	30 (93,8%)	1	
Ύπαρξη καταναλωτικού δανείου				

Ναι	32 (18,9%)	137 (81,1%)	1	
Όχι	16 (22,5%)	55 (77,5%)	1,25 (0,63 – 2,45)	0,525
Ύπαρξη στεγαστικού δανείου				
Ναι	32 (18,5%)	141 (81,5%)	1	
Όχι	16 (23,9%)	51 (76,1%)	1,38 (0,70 – 2,73)	0,351
Ύπαρξη άλλου είδους δανείου				
Ναι	32 (19,0%)	136 (81,0%)	1	
Όχι	16 (22,2%)	56 (77,8%)	1,21 (0,62 – 2,39)	0,573

Στατιστική δοκιμασία: Λογιστική παλινδρόμηση (Logistic regression)

Τα δεδομένα δίνονται ως n (%)

COR = Crude Odds Ratio (Αδρός Λόγος των Οτζ), CI = Confidence Interval (Διάστημα Εμπιστοσύνης)

* Στην κατηγορία «Ιδιωτικός τομέας» περιλαμβάνονται οι: Ιδιωτικός υπάλληλος, Ελεύθερος επαγγελματίας, Αγρότης, Περιστασιακά εργαζόμενος

Από τον Πίνακα 8 αναφορικά με τη σχέση της ύπαρξης προβλήματος - διαταραχής υγείας ανεξαρτήτου αιτίας των υπαχθέντων στο Ν. 3869/2010 του Νομού Λακωνίας και των χαρακτηριστικών τους, προκύπτουν τα εξής:

- Η **ηλικία** σχετίζονταν στατιστικά σημαντικά με την παρουσία ή μη προβλήματος υγείας στους υπαχθέντες στο Ν. 3869/2010. Ειδικότερα η συχνότητα παρουσίας προβλήματος υγείας ήταν 3,11 φορές μεγαλύτερη στους μέσης ηλικίας 45 – 64 ετών σε σχέση με τους νέους ηλικίας 18 – 44 ετών (αδρός OR=3,11 και p=0,005). Επίσης η συχνότητα παρουσίας προβλήματος υγείας ήταν 5,31 φορές μεγαλύτερη στους ηλικιωμένους ≥ 65 ετών σε σχέση με τους νέους ηλικίας 18 – 44 ετών (αδρός OR=5,31 και p=0,002). Με άλλα λόγια οι υπαχθέντες στο Ν. 3869/2010 ηλικίας άνω των 45 ετών παρουσίαζαν συχνότερα προβλήματα υγείας από τους νεώτερους σε ηλικία.
- Η **επαγγελματική κατάσταση** σχετίζονταν στατιστικά σημαντικά με την παρουσία ή μη προβλήματος υγείας στους υπαχθέντες στο Ν. 3869/2010. Ειδικότερα η συχνότητα παρουσίας προβλήματος υγείας ήταν κατά 93% μικρότερη στους εργαζόμενους στον ιδιωτικό τομέα σε σχέση με τους συνταξιούχους (αδρός OR=0,07 και p<0,001). Επίσης η συχνότητα παρουσίας προβλήματος υγείας ήταν κατά 77% μικρότερη στους δημοσίους υπαλλήλους σε σχέση με τους συνταξιούχους (αδρός OR=0,23 και p=0,004). Τέλος η συχνότητα παρουσίας προβλήματος υγείας ήταν κατά 79% μικρότερη στους άνεργους/οικιακά σε σχέση με τους συνταξιούχους (αδρός OR=0,21 και p=0,001). Με άλλα λόγια όλες οι επαγγελματικές κατηγορίες των υπαχθέντων στο Ν. 3869/2010 παρουσίαζαν λιγότερο συχνά προβλήματα υγείας από τους συνταξιούχους, κυρίως δε οι

εργαζόμενοι στον ιδιωτικό τομέα, μετά οι άνεργοι/οικιακά και τέλος οι δημόσιοι υπάλληλοι.

- Ο **αριθμός των δανειακών συμβάσεων** σχετίζονταν στατιστικά σημαντικά με την παρουσία ή μη προβλήματος υγείας στους υπαχθέντες στο N. 3869/2010. Ειδικότερα η συχνότητα παρουσίας προβλήματος υγείας ήταν 7,34 φορές μεγαλύτερη στους έχοντες 1 – 5 δανειακές συμβάσεις σε σχέση με τους έχοντες ≥ 11 δανειακές συμβάσεις (αδρός OR=7,34 και $p=0,055$). Επίσης η συχνότητα παρουσίας προβλήματος υγείας ήταν 8,47 φορές μεγαλύτερη στους έχοντες 6 – 10 δανειακές συμβάσεις σε σχέση με τους έχοντες ≥ 11 δανειακές συμβάσεις (αδρός OR=8,47 και $p=0,043$). Με άλλα λόγια οι υπαχθέντες στο N. 3869/2010 έχοντες αριθμό δανειακών συμβάσεων ≤ 10 παρουσίαζαν συχνότερα προβλήματα υγείας από τους έχοντες περισσότερες δανειακές συμβάσεις.
- Το **συνολικό ποσό οφειλών** σχετίζονταν στατιστικά σημαντικά με την παρουσία ή μη προβλήματος υγείας στους υπαχθέντες στο N. 3869/2010. Ειδικότερα η συχνότητα παρουσίας προβλήματος υγείας ήταν 5,16 φορές μεγαλύτερη στους έχοντες οφειλές ≤ 50.000 € σε σχέση με τους έχοντες οφειλές ≥ 250.001 € (αδρός OR=5,16 και $p=0,043$). Επίσης η συχνότητα παρουσίας προβλήματος υγείας ήταν 5,07 φορές μεγαλύτερη στους έχοντες οφειλές 50.001 – 150.000 € σε σχέση με τους έχοντες οφειλές ≥ 250.001 € (αδρός OR=5,07 και $p=0,034$). Τέλος δεν διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά ως προς τη συχνότητα παρουσίας προβλήματος υγείας στους έχοντες οφειλές 150.001 – 250.000 € σε σχέση με τους έχοντες οφειλές ≥ 250.001 € ($p=0,251$). Με άλλα λόγια οι υπαχθέντες στο N. 3869/2010 έχοντες συνολικές οφειλές ≤ 150.000 € παρουσίαζαν συχνότερα προβλήματα υγείας από τους έχοντες μεγαλύτερο ποσό συνολικών οφειλών.
- Δεν διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική σχέση των υπολοίπων χαρακτηριστικών των υπαχθέντων στο N. 3869/2010 με την ύπαρξη προβλήματος υγείας. Επισημαίνεται ότι το φύλο και η ύπαρξη κύριας κατοικίας & άλλων ακινήτων έχουν $p < 20\%$ και δύναται να χρησιμοποιηθούν σε πολυμεταβλητή ανάλυση.

Πολυμεταβλητή ανάλυση

Πίνακας 9: Βέλτιστο υπόδειγμα πολλαπλής λογιστικής παλινδρόμησης (forward method) με εξαρτημένη μεταβλητή την ύπαρξη ή μη προβλήματος υγείας των υπαχθέντων στο N. 3869/2010 του Νομού Λακωνίας (n=240).

Ανεξάρτητες μεταβλητές	Coefficient b	Std. Error	AOR	95% CI	P value
Συνολικό ποσό οφειλών (€)					
≤ 150.000	0,894	0,422	2,444	1,069 – 5,591	0,034
> 150.000			1		
Αριθμός δανειακών συμβάσεων					
≤ 10	2,291	1,074	9,881	1,204 – 81,108	0,033
> 10			1		
Επαγγελματική κατάσταση					
Ιδιωτικός τομέας	-2,832	0,522	0,059	0,021 – 0,164	<0,001
Δημόσιος υπάλληλος	-1,316	0,533	0,268	0,094 – 0,762	0,014
Άνεργος / Οικιακά	-1,806	0,480	0,164	0,064 – 0,421	<0,001
Συνταξιούχος			1		
Constant (b₀)	-2,695	1,084			0,013

Hosmer-Lemeshow test: p=0,968

Overall Predictive Ability = 83,8%

Nagelkerke R² = 30,7%

AOR = Adjusted Odds Ratio (Διορθωμένος Λόγος των Οτς), CI = Confidence Interval (Διάστημα Εμπιστοσύνης)

Για την ανάδειξη χαρακτηριστικών ως **προβλεπτικοί παράγοντες (predictors)** της ύπαρξης προβλήματος - διαταραχής της υγείας στα φυσικά πρόσωπα του Νομού Λακωνίας που είχαν ενταχθεί στο Ν. 3869/2010, εφαρμόστηκε πολυμεταβλητή ανάλυση με τη χρήση του υποδείγματος της πολλαπλής λογιστικής παλινδρόμησης (multiple logistic regression). Οι μεταβλητές – χαρακτηριστικά που εισήχθησαν στην ανάλυση ήταν: το φύλο, η ηλικία, η επαγγελματική κατάσταση, η ύπαρξη κύριας κατοικίας & άλλων ακινήτων, ο αριθμός των δανειακών συμβάσεων και το συνολικό ποσό των οφειλών.

Από τον Πίνακα 9 και την πολυμεταβλητή ανάλυση προκύπτουν τα εξής:

- Το πολυμεταβλητό υπόδειγμα παλινδρόμησης είναι κατάλληλο για τα δεδομένα της μελέτης καθώς από τον έλεγχο των Hosmer-Lemeshow προέκυψε $p > 0,05$, έχει Συνολική Προβλεπτική Ικανότητα (Overall Predictive Ability) 83,8% και περιλαμβάνει τρεις (3) ανεξάρτητες μεταβλητές ως προβλεπτικούς παράγοντες της εξαρτημένης μεταβλητής ύπαρξη ή μη προβλήματος υγείας.
- Το **συνολικό ποσό οφειλών** σχετίζονταν στατιστικά σημαντικά με την παρουσία ή μη προβλήματος υγείας στους υπαχθέντες στο Ν. 3869/2010. Ειδικότερα η συχνότητα παρουσίας προβλήματος υγείας ήταν περίπου 2,5 φορές μεγαλύτερη στους έχοντες

οφειλές ≤ 150.000 € σε σχέση με τους έχοντες μεγαλύτερο ποσό συνολικών οφειλών (διορθωμένος OR=2,444 με 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 1,069 έως 5,591).

- Ο **αριθμός των δανειακών συμβάσεων** σχετίζονταν στατιστικά σημαντικά με την παρουσία ή μη προβλήματος υγείας στους υπαχθέντες στο Ν. 3869/2010. Ειδικότερα η συχνότητα παρουσίας προβλήματος υγείας ήταν περίπου 10 φορές μεγαλύτερη στους έχοντες ≤ 10 δανειακές συμβάσεις σε σχέση με τους έχοντες μεγαλύτερο αριθμό δανειακών συμβάσεων (διορθωμένος OR=9,881 με 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 1,204 έως 81,108).
- Η **επαγγελματική κατάσταση** σχετίζονταν στατιστικά σημαντικά με την παρουσία ή μη προβλήματος υγείας στους υπαχθέντες στο Ν. 3869/2010. Ειδικότερα η συχνότητα παρουσίας προβλήματος υγείας ήταν περίπου: κατά 94% μικρότερη στους εργαζόμενους στον ιδιωτικό τομέα (διορθωμένος OR=0,059 με 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 0,021 έως 0,164), κατά 73% μικρότερη στους δημοσίους υπαλλήλους (διορθωμένος OR=0,268 με 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 0,094 έως 0,762) και κατά 84% μικρότερη στους άνεργους/οικιακά (διορθωμένος OR=0,164 με 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 0,064 έως 0,421) σε σχέση με τους συνταξιούχους (κατηγορία αναφοράς).
- Ο διορθωμένος συντελεστής πολλαπλού προσδιορισμού του Nagelkerke (Nagelkerke R^2) βρέθηκε 30,7%. Άρα οι αναφερόμενες ανεξάρτητες μεταβλητές του στατιστικού υποδείγματος, δηλαδή το συνολικό ποσό των οφειλών, ο αριθμός των δανειακών συμβάσεων και η επαγγελματική κατάσταση, μπορούν να ερμηνεύσουν περίπου το 31% της μεταβλητότητας της συχνότητας ύπαρξης προβλήματος υγείας στους υπαχθέντες στο Ν. 3869/2010 του Νομού Λακωνίας.

5. ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σχετικά με το κοινωνικο-δημογραφικό προφίλ των υπαχθέντων στο Ν. 3869/2010 του Νομού Λακωνίας προκύπτει ότι, το 56,3% ήταν άνδρες και το 43,8% γυναίκες. Το εύρημα αυτό συνάδει με μελέτη των Brunetti et al., (2012) όπου οι άντρες είναι πιο πιθανό να βιώσουν οικονομική αστάθεια, αλλά είναι αντίθετο με την πλειονότητα των μελετών όπου συγκλίνουν στο ότι τα νοικοκυριά που επικεφαλείς είναι γυναίκες είναι πιο πιθανό να είναι

υπερχρεωμένα από τα νοικοκυριά που επικεφαλείς είναι άντρες (Nyaruwata, 2009, Bryan et al., 2010, Russell et al., 2011).

Στην παρούσα εργασία οι νέοι σε ηλικία 18 – 44 ετών, αποτελούσαν το 39,2% του πληθυσμού, οι μέσης ηλικίας 45 – 64 ετών ήταν το 50,4% και οι ηλικιωμένοι τρίτης ηλικίας (≥ 65 ετών) το 10,4%. Ο Nyaruwata (2009) υποστηρίζει ότι, αν και στατιστικά ασήμαντη, η πιθανότητα της υπερχρέωσης αυξάνεται με την ηλικία - δεδομένου ότι τα νοικοκυριά που οι επικεφαλείς είναι σε μεγαλύτερη ηλικία έχουν και περισσότερα εξαρτώμενα άτομα για φροντίδα. Αντίθετα, πολλοί μελετητές επιβεβαιώνουν ότι τα προβλήματα χρέους μειώνονται με την ηλικία, δηλαδή τα νοικοκυριά με επικεφαλής νέους ενήλικες συνδέονται με υψηλότερο κίνδυνο οικονομικών δυσχερειών, ιδιαίτερα δε η ηλικιακή ομάδα των 25-35 ετών (Kempson, 2002, Kempson et al., 2004, Bryan et al., 2010).

Αναφορικά με την οικογενειακή τους κατάσταση στην πλειονότητά τους το 70,0% είναι έγγαμοι. Ενώ περίπου 6 στους 10 των υπαχθέντων, είχε 1 έως 2 παιδιά (60,4%). Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία ζευγάρια, χωρίς παιδιά, δεν είναι σχεδόν καθόλου υπερχρεωμένα (Haas, 2006) και η μεταβολή την οικογενειακή κατάσταση, όπως η απόκτηση μωρού, αυξάνουν την πιθανότητα της υπερχρέωσης (Kempson, 2002, Legge and Heynes, 2009). Στον αντίποδα αυτών, μελέτες παρουσιάζουν στοιχεία, ότι άνθρωποι που ποτέ δεν παντρεύτηκαν, αντιμετωπίζουν παρόμοιες οικονομικές δυσκολίες με παντρεμένα ζευγάρια (Davydoff et al., 2008) και πως οι διαζευγμένοι, όσοι ζουν σε διάσταση και οι μονογονεϊκές οικογένειες, έχουν μεγαλύτερη ροπή στην υπερχρέωση (Russell et al., 2011).

Σχετικά με την επαγγελματική τους κατάσταση οι υπαχθέντες στο νόμο, περίπου το ήμισυ του μελετώμενου πληθυσμού, δηλαδή το 49,6% είτε δεν εργάζονταν (20,4%) ή δεν είχαν σταθερή εργασία (5,4%), είτε ήταν συνταξιούχοι (22,1%) ή ασχολούνταν με τα οικιακά (1,7%). Αντίστοιχα ευρήματα παρουσιάζονται σε πλήθος μελετών μελέτες (Kempson, 2002, Kempson et al., 2004, Bryan et al., 2010, Russell et al., 2011) όπου η υπερχρέωση είναι επικρατούσα σε νοικοκυριά όπου οι επικεφαλής δεν εργάζονται.

Όσον αφορά οικονομικό προφίλ των υπαχθέντων στο Ν. 3869/2010 του Νομού Λακωνίας προκύπτει ότι, η πλειονότητα, περίπου 6 στους 10, είχε μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα κάτω

από 1.000 ευρώ (60,4%). Κοινό εύρημα αυτό, με ευρήματα πολλών μελετών, σύμφωνα με τις οποίες τα νοικοκυριά με χαμηλό εισόδημα είναι πιο πιθανό αντιμετωπίζουν υψηλά ποσοστά υπερχρέωσης (Kempson et al., 2004, Mashigo, 2006, Nyaruwata, 2009, Bryan et al., 2010).

Όσον αφορά την κατοχή ακίνητης περιουσίας το 32,9% του συνολικού είχαν μόνο κύρια κατοικία και το 41,3% του συνολικού πληθυσμού είχαν κύρια κατοικία και άλλα ακίνητα. Αντίστοιχα σε μελέτη του ο Nyaruwata (2009) διαπίστωσε ότι η ιδιοκτησία του σπιτιού συνδέεται με πολύ μεγαλύτερη πιθανότητα ύπαρξης υπερχρέωσης, από ότι η ενοικίαση. Αντίθετα, σύμφωνα με άλλες μελέτες, οι κάτοχοι ιδιόκτητων κατοικιών με οφειλές, έχουν λιγότερες οικονομικές δυσκολίες σε σχέση με όσους ενοικιάζουν την κατοικία τους (Kempson, 2002, Kempson et al., 2004, Russell et al., 2011).

Αναφορικά με το συνολικό ποσό οφειλών των υπαχθέντων στο Ν. 3869/2010 στο νομό Λακωνίας, στο 42,1% του πληθυσμού το σύνολο των οφειλών ήταν κάτω από 100.000 ευρώ, στο 37,1% από 100.000 έως 200.000 ευρώ, στο 14,2% από 200.000 έως 300.000 ευρώ και στο 6,7% πάνω από 300.000 ευρώ. Με μικρές αποκλίσεις ως προς το ύψος του δανεισμού, τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν σε έρευνα της ΕΚΠΟΙΖΩ, που αντικατοπτρίζει τα Ελληνικά δεδομένα, με 263 ερωτηματολόγια που μοιράστηκαν σε αντίστοιχα υπερχρεωμένα νοικοκυριά την περίοδο Μαρτίου- Ιουνίου 2011, όπου το 56% του πληθυσμού χρωστάει κάτω από 110.000 ευρώ, το 21,7% χρωστάει από 110.001 έως 200.000 ευρώ, το 14,5% από 200.001 έως 300.000 ευρώ, το 5,3% από 300.001 έως 500.000 ευρώ και τέλος πάνω από 500.001 ευρώ το 1,9%.

Στην παρούσα μελέτη η ηλικία σχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την παρουσία ή μη προβλήματος υγείας. Οι υπαχθέντες στο Ν. 3869/2010 ηλικίας άνω των 45 ετών παρουσίαζαν συχνότερα προβλήματα υγείας από τους νεότερους σε ηλικία. Σε έρευνα του Worthington (2006) το οικονομικό άγχος είναι υψηλότερο σε οικογένειες με ένα μεγαλύτερο ηλικιακά άτομο επικεφαλή του νοικοκυριού.

Το συνολικό ποσό οφειλών σχετίζονταν στατιστικά σημαντικά με την παρουσία ή μη προβλήματος υγείας στους υπαχθέντες στο Ν. 3869/2010 ειδικότερα οι έχοντες συνολικές

οφειλές ≤ 150.000 € παρουσίαζαν συχνότερα προβλήματα υγείας από τους έχοντες μεγαλύτερο ποσό συνολικών οφειλών. Συγκεκριμένα η συχνότητα παρουσίας προβλήματος υγείας ήταν περίπου 2,5 φορές μεγαλύτερη στους έχοντες οφειλές ≤ 150.000 € σε σχέση με τους έχοντες μεγαλύτερο ποσό συνολικών οφειλών. Αντίθετα πλήθος μελετών δείχνουν τη θετική συσχέτιση μεταξύ υγείας και υψηλού επιπέδου χρέους ή τη χρήση πιστώσεων υψηλού κινδύνου και κακής ψυχολογικής υγείας, τα οποία δεν εξηγούνται επαρκώς από άλλες μεταβλητές (Drentea, 2000, Brown et al., 2005, Lenton and Mosley, 2008). Υπάρχουν επίσης ενδείξεις ότι νοικοκυριά με υψηλά χρέη εμφανίζουν συμπεριφορές που έχουν δυσμενείς επιπτώσεις για την υγεία (Grafova, 2007). Οι Lenton and Mosley (2008) διαπίστωσαν επίσης ότι και η ψυχική και η σωματική υγεία επηρεάζονται από το χρέος. Δύο μεταβλητές επηρεάζουν: το υψηλό χρέος αποπληρωμής και οι ανησυχίες και οι δύο αυτές μεταβλητές επιδεινώνουν τα προβλήματα του χρέους και επηρεάζουν τη συμπεριφορά απέναντι στην υγεία.

Ο αριθμός των δανειακών συμβάσεων σχετίζονταν στατιστικά σημαντικά με την παρουσία ή μη προβλήματος υγείας στους υπαχθέντες στο Ν. 3869/2010. Ειδικότερα η συχνότητα παρουσίας προβλήματος υγείας ήταν 7,34 φορές μεγαλύτερη στους έχοντες 1 – 5 δανειακές συμβάσεις σε σχέση με τους έχοντες ≥ 11 δανειακές συμβάσεις. Επίσης η συχνότητα παρουσίας προβλήματος υγείας ήταν 8,47 φορές μεγαλύτερη στους έχοντες 6 – 10 δανειακές συμβάσεις σε σχέση με τους έχοντες ≥ 11 δανειακές συμβάσεις. Αντίθετα ευρήματα είχε η μελέτη των Jenkins et al., 2008 όπου βρέθηκε ότι τα άτομα με έξι ή περισσότερα χωριστά χρέη είχαν έξι φορές περισσότερες πιθανότητες για ψυχικές διαταραχές.

Η παρούσα εργασία σκιαγράφησε το οικονομικοκοινωνικό προφίλ των υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων που έχουν υπαχθεί στο Ν. 3869/2010 στο νομό Λακωνίας και διερεύνησε τη συχνότητα των προβλημάτων υγείας και αν αυτή σχετίζεται με δημογραφικά και οικονομικά χαρακτηριστικά. Διαπιστώθηκε ότι η υπερχρέωση είναι ένα πολυαιτιακό και πολυδιάστατο φαινόμενο που στη χώρα μας έχει αποκτήσει απειλητικές διαστάσεις. Έχει αρνητική επίδραση στην σωματική και ψυχική υγεία των υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων και βεβαίως, ως γενικευμένο φαινόμενο, απειλεί τη συνοχή της κοινωνίας και την υγεία του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Η εφαρμογή του Ν. 3869/2010 έχει συμβάλει καθοριστικά στην επανένταξη των υπερχρεωμένων προσώπων και στη συμμετοχή τους στον κοινωνικό και οικονομικό ιστό. Ωστόσο, είναι κοινός τόπος ότι απουσιάζουν οι πολιτικές και οι δράσεις προληπτικού χαρακτήρα, όπου θα αποτρέπουν την εμφάνιση του φαινομένου της υπερχρέωσης, θα παρέχουν υπηρεσίες συμβουλευτικού και υποστηρικτικού χαρακτήρα και θα προωθούν μια υγιή καταναλωτική κουλτούρα.

Χρήσιμη θα ήταν η διερεύνηση των επιπτώσεων της υπερχρέωσης στην υγεία των υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων στο σύνολο της ελληνικής επικράτειας, όπου θα δοθεί μια πιο σφαιρική εικόνα του φαινομένου και θα παρέχει στοιχεία που θα ανταποκρίνονται πιο πιστά στην ελληνική πραγματικότητα.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΞΕΝΗ

Alley, D.E., Lloyd, J., Pagan, J.A., Pollack, C.E., Shardell, M., Cannuscio, C., (2011), *Mortgage delinquency and changes in access to health resources and depressive symptoms in a nationally representative cohort of Americans older than 50 years.* Am J Public Health, 101(12):2293–2298.

Atkinson, A., Mckay, S., Kempson, E., Collard S. (2006), *Levels of financial capability in the UK: Results of a baseline survey.* Public Money and Management, 27(1): 29-36.

Averett, S., and Smith, J. (2014). Financial hardship and obesity. Economics and Human Biology, 15, 201-212.

Betti, G., Dourmashkin, N., Rossi, M., Yin, Y.P. (2007), *Consumer over-indebtedness in the EU: measurement and characteristics.* Journal of Economic Studies, Vol. 35 , pp.135-156

Betti, G., Dourmashkin, N., Rossi, M.C., Verma, V., Yin, Y. (2001), *Study of the problem of consumer indebtedness: statistical aspects, final report, submitted to commission of the European communities, directorate-general for health & consumer protection.* B5-1000/00/000197.

Boudriga, A., Taktak, N.B., and Jellouli, S., (2009), *Banking Supervision and Nonperforming Loans: a Cross-Country Analysis,* Journal of Financial Economic Policy Vol. 1 No.4

Braun, S., (2005), *German Insolvency Act :Special Provisions of Consumer Insolvency Proceedings and the Discharge of Residual Debts,* German Law Journal,vol 7 no 01 pp 59-70

Brown, S., Taylor, K., and Wheatley-Price, S., (2005). Debt and distress: evaluating the psychological cost of credit. Journal of Economic Psychology, 26(5), 642–63.

Bryan, M., Taylor, M., Veliziotis, M., (2010). *Over-indebtedness in Great Britain: An Analysis Using the Wealth and Assets Survey and Household Annual Debtors Survey.* London: Institute For Social and Economic Research.

Bridges, S., Disney, R., (2010) *Debt and depression.* J Health Econ, 29(3):388–403.

- Cannuscio, C.C., Alley, D.E., Pagán, J.A., Soldo, B., Krasny, S., Shardell, M., Asch, D.A., Lipman, T.H., (2012).** *Housing strain, mortgage foreclosure, and health.* *Nurs* , 60(3):134–142.
- Collins, D., (2008).** *Debt and household finance: Evidence from the financial diaries.* *Development Southern Africa*, 25(4): 469-479.
- Curak, M., Pepur, S., and Poposki, K., (2013),** *Determinants on Non-Performing loans - Evidence from Southeastern European Banking Systems, Banks and Bank Systems*, Volume 8, Issue 1.
- Council of the European Union,** *Draft Joint Report on Social Protection and Social Inclusion 2010*, Brussels, 15/2/2010
- Daniels, R.,** *Consumer Indebtedness Among Urban South African Households: A Descriptive Overview.* Development Policy Research Unit Working Papers No 01/55. Cape Town: University of Cape Town.
- D'Alessio, G., Lezzi, S., (2013),** *Household Over-indebtedness: Definition and Measurement with Italian Data.* Bank of Italy Occasional Papers Number 149.
- Davydoff, D., Naacke, G., Dessart, E., Jentzsch, N., Figueira, F., et al., (2008),** *Towards a Common Operational European Definition of Over-indebtedness.* CEPSOEE-PFRC, Brussels.
- De la Porte, C., (2002),** *Is the Open Method of Coordination appropriate for organizing activities at European level in sensitive policy areas?*, *European Law Journal*, Vol. 8 no1, pp. 38-38
- Disney, R., Bridges, S., Gathergood, J., (2008),** *Drivers of Over-indebtedness, Report to the Department for Business, Enterprise and Regulatory Reform*, CPE- The University of Nottingham, October.
- Drentea, P., Reynolds, J.R., (2012),** *Neither a borrower nor a lender be: The relative importance of debt and SES for mental health among older adults.* *J Aging Health*. 2012, 24 (4): 673-695. 10.1177/0898264311431304.

- Drentea, P., and Lavrakas, P. (2000).** *Over the limit: the association among health, race and debt.* Social Science and Medicine, 50, 517–29.
- Duygan-Bump, B. and Grant, C. (2009).** *Household Debt Repayment Behaviour: What Role do Institutions Play?* Economic Policy, 24(57), 107–40.
- European Commission (2008).** *Towards a common operational European definition of overindebtedness,* DG for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, European Commission, Brussels
- European Commission (2010).** *Over-indebtedness: New Evidence from the EU-SILC Special Module.* Research Note 4/2010, Brussels.
- Fitch, E., Harper, E., Skorcheva, I., Kurtz, S.E., & Blauvelt, A., (2007),** *Pathophysiology of Psoriasis: Recent Advances on IL-23 and Th17 Cytokines.* Current Rheumatology Reports, 9(6), 461–467.
- Gathergood, J., (2012)** *Debt and depression: causal links and social norm effects.* Econ. J. 122 (563), 1094-1114.
- Grafova, I.B., (2007),** *Your money or your life: managing health, managing money.* J Fam Econ Iss, 28(2):285–303.
- Guerin, I., (2012).** *Households' Over indebtedness and the Fallacy of Financial Education: Microfinance in Crisis: Insights From Economic Anthropology.* Working Paper 2012-1, Paris.
- Haas, O., (2006)** *Overindebtedness in Germany,* International Labour Office Geneva: Working Paper No. 44, Geneva
- Herman, P.M., Rissi, J.J., Walsh, M.E., (2011),** *Health insurance status, medical debt, and their impact on access to care in Arizona.* Am J Public Health 2011, 101(8):1437–1443.
- Hintikka, J., Kontula, O., Saarinen, P., Tanskanen, A., Koskela, K., Viinamäki, H., (1998):** *Debt and suicidal behaviour in the Finnish general population.* ActaPsychiatr Scand, 98(6):493–496.
- Jacoby, M.B., (2002):** *Does Indebtedness Influence Health? A Preliminary Inquiry.* J Law Med Ethics, 30(4):560–571.

Jenkins, R., Bhugra, D., Bebbington. P., Brugha, T., Farrell, M., Coid,J., Fryers, Weich, S., Singleton, N., Meltzer, H., (2008): *Debt, income and mental disorder in the general population.* Psychol Med., 38 (10): 1485-1493.

Karanikolos, M., Mladovsky, P., Cylus, J., Thomson, S., Basu, S., Stuckler, D., Mackenbach, JP., McKee, M.,: *Financial crisis, austerity, and health in Europe.* Lancet 2013, 381(9874):1323–1331.

Keese, M., Schmitz, H., (2014). Broke, ill, and obese: *is there an effect of household debt on health?* Rev. Income Wealth 60 (3), 525-5

Kelly, M., (2009), *The Irish Credit Bubble, Working paper series WP09/32,* Dublin, UCD Center for Economic Research.

Kempson, E., (2002) *Over-indebtedness in Britain, A Report to the Department of Trade and Industry.* London: Department of Trade and Industry.

Kempson, E., McKay, S., Willitts, M., (2004). *Characteristics of Families in Debt and the Nature of Indebtedness.* Research Report No 211, Leeds.

Kohte/Athens/Grote,   Verfahrenskostenstundung,   Restschuldbefreiung
Verbraucherinsolvenzverfahren Kommentar (4 2009)

Korzak, D., (2006) *Debt Amnesty: Amicable Agreements and statutory solutions- a discussion of the Dutch Model,* European Commission DG Employment, Social Affairs and Equal Opportunities (<http://www.peer-review-social-inclusion.eu/>)

Korzak, D., (2004) *The Money Advice and Budgeting Service Ireland: a service to help people with financial problems and to tackle overindebtedness-* Synthesis Report, DG Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, Brussels (<http://www.peer-review-social-inclusion.eu/>)

Korzak, D., (2004) *Money advice and budgeting service: A Synthesis Report on the peer review meeting held in Cork* European Commission DG Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, Brussels (<http://www.peer-review-social-inclusion.eu/>)

Krugman, PR., (2009): *The return of depression economics and the crisis of 2008.* New York: W. Norton & Company

- Lee, Y.G., Brown, S., (2007):** Financial distress and depressive symptoms: *How Do older women and Men differ?*. *Hallym Int J Aging.*, 9 (2): 125-144. 10.2190/HA.9.2.d.
- Legge, J., Heynes, A., (2009).** Beyond reasonable debt: *A background report on the indebtedness of New Zealand families.* *Social Policy Journal of New Zealand*, 35: 27-42.
- Lenton, P., Mosley, P., (2008)** *Debt and Health.* In Sheffield Economic Research Paper Series No. 2008004. Sheffield: The University of Sheffield;1–22.
- Lee, Y.G., Brown, S., (2007):** Financial distress and depressive symptoms: *How Do older women and Men differ?*. *Hallym Int J Aging.* 9 (2): 125-144. 10.2190/HA.9.2.d.
- Louzis, P.D., Vouldis, T.A. and Metaxas, L.V., (2010)** Macroeconomic and Bank-Specific Determinants of non-Performing Loans in Greece: *a Comparative Study of Mortgage, Business and Consumer Loans Portfolios*, Bank of Greece, Working Paper 118
- Lusardi, A., and Tufano. P., (2009),** Debt Literacy, *Financial Experiences and over indebtedness.* NBER working Papers 14808, National Bureau of Economic Research.
- Makri, V., and Papadatos, K., (2014),** *How accounting information and macroeconomic environment determine credit risk? Evidence from Greece,* *International Journal of Economic Sciences and Applied Research* 7 (1)
- Martin, KR., Shreffler, J., Schoster, B., Callahan, L.F., (2012):** Coping with prescription medication costs: *a cross-sectional look at strategies used and associations with the physical and psychosocial health of individuals with arthritis.* *Ann Behav Med*, 44(2):236–247.
- Mashigo, P., (2006).** *The debt spiral in the poor households in South Africa.* *The International Indigenous Journal of Entrepreneurship, Advancement, Strategy, and Education*, 2(2): 1-9.
- McLaughlin, K.A., Nandi, A., Keyes, K.M., Uddin, M., Aiello, A.E., Galea, S., Koenen, K.C.,(2012):** *Home foreclosure and risk of psychiatric morbidity during the recent financial crisis.* *Psychol Med*, 42(7):1441–1448.
- Messai, A.S., and Jouini, F., (2013),** *Micro and Macro Determinants of Non-performing Loans.* *International Journal of Economics and Financial Issues*, Vol.3, No. 4.

- Mitrakos, T., Simigiannis, G., Tzamourani, P., (2005)** *Indebtedness of Greek Households: evidence from a survey*, *Bank of Greece Economic Bulletin* 25, pp 13-35
- Münster, E., Ruger, H., Ochsmann, E., Letzel, S., Toschke, A.M., (2009):** *Over-indebtedness as a marker of socioeconomic status and its association with obesity: a cross-sectional study*. *BMC Public Health*, 9(286):1–6.
- National Integrated Debt Counselling Platform/ StimulanSZ (2004):** *Integrated Debt Counselling : handbook for municipalities and implementing organizations*, Utrecht
- Nelson, M.C., Lust, K., Story, M., Ehlinger, E.,(2008):** *Credit card debt, stress and Key health risk behaviors among college students*. *Am J Health Promot* ,22(6):400–407.
- Nettleton, S., Burrows, R., (1998):** *Mortgage debt, insecure home ownership and health: an exploratory analysis*. *Sociol Health Illn* , 20(5):731–753.
- Nkusu, M., (2011):** “*Nonperforming Loans and Macrofinancial Vulnerabilities in Advanced Economies*”, IMF Working Paper 11/161,
- Nyaruwata, G., (2009).** *Addressing Over-indebtedness in South Africa: What Role Should Supply-side and Demand-side Interventions Play?* Masters Thesis, Unpublished. Cape Town: University of Cape Town.
- Ochsmann, E., Rueger, H., Letzel, S., Drexler. H., Münster. E., (2009):** *Over-indebtedness and its association with the prevalence of back pain*. *BMC Public Health*, 9(451):1–8.
- Russell, H., Maitre, B., Donnelly, N., (2011).** *Financial Exclusion and Over-indebtedness in Irish Households*. Social Inclusion Research Report No. 1, Dublin.
- Sweet, E., Nandi, A., Adam, E.K., McDade, T.W., (2013).** *The high price of debt: household financial debt and its impact on mental and physical health*. *Soc. Sci. Med.* 91, 94-100.
- Taylor, M.P., Pevalin, D.J., Todd, J., (2007):** *The psychological costs of unsustainable housing commitments*. *Psychol Med*, 37(7):1027–1036.
- Taylor, M.,(2011).** *Measuring financial capability and its determinants using survey data*. *Social Indicators Research*, 102: 297-314.

Wang, Y., Sareen, J., Affi, T.O., Bolton, S.L., and Johnson, E.A. (2012). *Recent stressful life events and suicide attempt.* *Psychiatric Annals*, 42(3), 101-108.

Wardle, J., Chida, Y., Gibson, E. L., Whitaker, K. L., and Steptoe, A. (2012). *Stress and Adiposity: A Meta Analysis of Longitudinal Studies.* *Obesity*, 19(4), 771-778.

Wollmann, H., (2000), Local Government Modernization in Germany: Between incrementalism and reform waves, *Public Administration*, Vol. no 4, pp. 915-936 88

Worthington, A.C., (2006): *Debt as a source of financial stress in Australian households.* *Int J Consum Stud*, 30(1):2–15.

Zimmerman, F.J., Katon, W., (2005): *Socioeconomic status, depression disparities, and financial strain: what lies behind the income-depression relationship?.* *Health Econ*, 14 (12): 1197-1215.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Αλεξίου, Τ., Καρανίκα, Κ., Πλάκα, Ε., Χαρπαντίδου, Γ., (2012) *"Κοινωνικές διαστάσεις της υπερχρέωσης"* Έρευνα της ΕΚΠΟΙΖΩ.

Βενιέρης Ιάκωβος – Κατσάς Θεόδωρος (2011) *Εφαρμογή του Ν. 3869/2010 για τα Υπερχρεωμένα Φυσικά Πρόσωπα*, πρώτη έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη

Βενιέρης Ιάκωβος – Κατσάς Θεόδωρος (2013) *Εφαρμογή του Ν. 3869/2010 για τα Υπερχρεωμένα Φυσικά Πρόσωπα*, δεύτερη έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη

Κατηφόρης Νικόλαος (2013) *Η δικονομία της ρύθμισης οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων*, εκδ. Σάκκουλα.

Κρητικός Αθανάσιος (2014) *Ρύθμιση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων με βάση τον Ν. 3869/2010 όπως ισχύει με τις επελθούσες νομοθετικές μεταβολές*, – Ερμηνεία κατ' άρθρο, γ' έκδοση, Σάκκουλα,

Μακρής Δημήτριος (2010), *Ερμηνεία του Ν.3869/2010 για ρυθμίσεις υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων*, εκδ. Τσίμος.

Νούλας, Γ.Α., (2005) *Χρήμα και Τραπεζές*, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Παπαρσενίου, Π., (2011), Η υπερχρέωση των ιδιωτών κατά τον ν.3869/2010, Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Αστικού Δικονομικού Δίκαιου, Τεύχος 10, Οκτώβριος.

Σπυριδάκης Ι. - Γεωργιακάκης Ε., (2011) Ρύθμιση οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων (Ν. 3869/2010), Αντ. Σάκκουλα,

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

Άρθρο: Ο οδικός χάρτης του Στουρνάρα για την οικονομία και την έξοδο από την κρίση, HuffPost Greece | Newsroom Δημοσιεύθηκε: 24/09/2016 9:06 πμ EEST
http://www.huffingtonpost.gr/2016/09/24/oikonomia_n_12165398.html

Εθνικό Τυπογραφείο <http://www.et.gr/> Νομοθεσία:

- Αιτιολογική έκθεση του Ν. 3869/2010 στο σχέδιο νόμου για «τη ρύθμιση των οφειλών υπερχρεωμένων προσώπων»
- ΚΥΑ Ζ1-699/ΦΕΚ Β`917/2010 «Προσαρμογή της Ελληνικής νομοθεσίας προς την οδηγία 2008/48/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Απριλίου 2008 για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και την Κατάργηση της οδηγίας 87/102/ΕΟΚ του Συμβουλίου που δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα των ΕΚ, αριθμ. L 133 της 22.5.2008» των Υπουργών Οικονομικών -Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας και Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.
- Νόμος 3869/2010 (ΦΕΚ 130/Α/03.08.2010) - Ρύθμιση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων και άλλες διατάξεις.
- Νόμος 3996/2011 (ΦΕΚ 170/Α/05.08.2011) - Αναμόρφωση του Σώματος Επιθεωρητών Εργασίας, ρυθμίσεις θεμάτων Κοινωνικής Ασφάλισης και άλλες διατάξεις (άρθρο 85)
- Νόμος 4161/2013 (ΦΕΚ 143/Α/14.06.2013) - Πρόγραμμα διευκόλυνσης για ενήμερους δανειολήπτες, τροποποιήσεις στο ν. 3869/2010 και άλλες διατάξεις.
- Νόμος 4336/2015 (ΦΕΚ 94/Α/14.08.2015) - Συνταξιοδοτικές διατάξεις – Κύρωση του Σχεδίου Σύμ- βασης Οικονομικής Ενίσχυσης από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας και ρυθμίσεις για την υλοποίηση της

Συμφωνίας Χρηματοδότησης (άρθρα 1 έως 4 του Κεφαλαίου Α της υποπαραγράφου Α4 της παραγράφου Α΄ του Μέρους Β΄).

- Νόμος 4346/2015 (ΦΕΚ 152/Α/20.11.2015) - Επείγουσες ρυθμίσεις για την εφαρμογή της Συμφωνίας Δημοσιονομικών Στόχων και Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων και άλλες διατάξεις (άρθρο 14 του Κεφαλαίου Β).

Ένωση Καταναλωτών “Η Ποιότητα της Ζωής”, <http://www.ekpizo.gr>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Εργασίας, Κοινωνικών Θεμάτων και Ένταξης:
<http://ec.europa.eu/social/home.jsp?langId=en>

Ομιλία του Υποδιοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος κ. Θεόδωρου Μητράκου στη 17th PRODEXPO με θέμα: "NPL Management and Transfer: the Real Estate Case" Ομιλητής: Θεόδωρος Μητράκος “Athens Real Estate Conference” Ξενοδοχείο Μεγάλη Βρετανία 20-21 Οκτωβρίου 2016.

[http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Bank/News/Speeches/DispItem.aspx?Item_ID=380
&List_ID=b2e9402e-db05-4166-9f09-e1b26a1c6f1b](http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Bank/News/Speeches/DispItem.aspx?Item_ID=380&List_ID=b2e9402e-db05-4166-9f09-e1b26a1c6f1b)

T.N.Π. Nomos , https://lawdb.intrasoftnet.com/nomos/nomos_frame.html

Τράπεζα της Ελλάδος, (Φεβρουάριος 2016) Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2015.
<http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/ekthdkth2015.pdf>

Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων - Διαδικτυακός Τόπος Διαβουλεύσεων, <http://www.opengov.gr/ministryofjustice>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι: Έντυπο συλλογής στοιχείων

ΘΕΜΑ: Οικονομική κρίση και Ν. 3869/2010. Σκιαγράφηση οικονομικοκοινωνικού προφίλ και διερεύνηση της ύπαρξης προβλημάτων υγείας στα φυσικά πρόσωπα που έχουν υπαχθεί στο Ν. 3869/2010 στο Νομό Λακωνίας.

Α. Δημογραφικά –Οικονομικά στοιχεία

1. Φύλο: Άνδρας Γυναίκα

2. Ηλικία σε έτη:

3. Οικογενειακή κατάσταση: άγαμος έγγαμος διαζευγμένος χήρος

4. Αριθμός τέκνων (σύνολο):

5. Επαγγελματική κατάσταση:

άνεργος	☐	δημόσιος υπάλληλος	☐
ιδιωτικός υπάλληλος	☐	περιστασιακά εργαζόμενος	☐
αγρότης	☐	συνταξιούχος	☐
ελεύθερος επαγγελματίας	☐	ελεύθερος επαγγελματίας επιστήμων	☐
οικιακά	☐	άλλο	☐

6. Μηνιαίο καθαρό οικογενειακό εισόδημα:

B. Κατάσταση Οφειλών Ακίνητης Περιουσίας

7.Σύνολο πιστωτών:

8. Σύνολο δανειακών συμβάσεων:

9.Συνολικό ποσό οφειλών:

10.Υπάρχει καταναλωτικό δάνειο;

ΝΑΙ ΟΧΙ

11.Υπάρχει Στεγαστικό δάνειο;

ΝΑΙ ΟΧΙ

12. Υπάρχει άλλου είδος δάνειο;

ΝΑΙ ΟΧΙ

13.Κάτοχος ακίνητης περιουσίας;

ΝΑΙ ΟΧΙ

13.α. Αν υπάρχει ακίνητη περιουσία:

υπάρχει κύρια κατοικία

υπάρχουν άλλα ακίνητα

υπάρχει κύρια κατοικία και άλλα ακίνητα

14. Έχει υποστεί μείωση στα εισοδήματά του; ΝΑΙ ΟΧΙ

14. Έχει απολέσει την εργασία που είχε το χρόνο λήψης των δανείων; ΝΑΙ ΟΧΙ

Γ. Προβλήματα Υγείας

15. Ύπαρξη προβλημάτων υγείας του αιτούντος ή της οικογένειάς του; ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν δεν υπάρχουν προβλήματα υγείας συνεχίζουμε στην υποενότητα Δ.

16. Τα προβλήματα υγείας: αφορούν τον αιτούντα

αφορούν άλλο μέλος της οικογένειάς του

αφορούν τον αιτούντα και άλλο μέλος της οικογένειάς του

17. Το πρόβλημα που αναφέρονται είναι : Καρκίνος

Καρδιαγγειακά

Ψυχιατρικές διαταραχές

άλλο

Δ. Στοιχεία Εκδοθείσας Απόφασης

18. Χρονικό διάστημα από την κατάθεση της αίτησης μέχρι την έκδοση απόφασης κατά προσέγγιση σε έτη και μήνες: έτη μήνες

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ,
ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ
& ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ
ΕΙΡΗΝΟΔΙΚΕΙΟ ΣΠΑΡΤΗΣ

Ταχ.Δ/ση: Σπάρτη Λακωνίας
Τ.Κ. 231 00
Πληροφορίες: Χριστίνα Καλογεράκου
Τηλέφωνο/Fax: 27310 93953

Σπάρτη 27-3-2017

Αριθμ. Πρωτ. 136

Προς: Κ. Μαρία Νικολούδη

Θέμα: ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΣΧΕΤ: Η από 24-3-2017 αίτηση αδειας διεξαγωγής έρευνας.

Σε συνέχεια του ανωτέρω σχετικού εγγράφου σας, σας χορηγούμε την άδεια που αιτήσατε υπό τους όρους και τις προϋποθέσεις που αναφέρονται στο ανωτέρω σχετικό έγγραφό σας.

Η Προϊσταμένη του Ειρηνοδικείου Σπάρτης

Α. Παπαβασιλείου

Άννα Παπαβασιλείου

Ακριβές Αντίγραφο *Ναρκ/ο*

Σπάρτη 5/4/2017

Χριστίνα Καλογεράκου
Δικαστική Υπάλληλος

Μολάοι 2 Ιουνίου 2017

Αριθμ. Πρωτ. 57

Προς: Κ. Μαρία Νικολούδη

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ, ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ
& ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ
ΕΙΡΗΝΟΔΙΚΕΙΟ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ ΛΙΜΗΡΑΣ

Τηλέφωνο/Fax: 2732022426

Θέμα: ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΣΧΕΤ: Η από 43-2017 αίτηση αδείας διεξαγωγής έρευνας.

Σε συνέχεια του ανωτέρω σχετικού εγγράφου σας, σας χορηγούμε την άδεια που αιτήστε υπό τους όρους και τις προϋποθέσεις που αναφέρονται στο ανωτέρω σχετικό έγγραφό σας.

Η Προϊσταμένη του Ειρηνοδικείου Επιδαύρου Λιμηράς

Αικατερίνη Ατματζίδου

Μολάοι 2/6/2017
Ακριβές αντίγραφο
Γραμματεία

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΕΙΡΗΝΟΔΙΚΕΙΟ ΓΥΘΕΙΟΥ**

Γύθειο 30 Μαΐου 2017

Αριθμ. Πρωτ. 100

Ταχ. Δ/ση: Γύθειο Λακωνίας

Ταχ. Κώδικας: 232 00

Πληροφορίες: Πέτρου Γαρυφαλλιά

Τηλέφωνο: 2733 0 21744

Fax: 2733.0. 22239

E-mail: eirinodikeiogythiou@gmail.com

Προς

Την κ. Μαρία Νικολούδη

Σπάρτη Λακωνίας

ΘΕΜΑ: ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΣΧΕΤ.: Η από 24-3-2017 αίτηση αδείας διεξαγωγής έρευνας.

Σε συνέχεια του ανωτέρω σχετικού σας εγγράφου, σας χορηγούμε την άδεια αιτείστε υπό τους όρους και τις προϋποθέσεις που αναφέρονται στο ανωτέρω σχετικό έγγραφό σας.

Η ΕΙΡΗΝΟΔΙΚΗΣ ΓΥΘΕΙΟΥ

Τ.γ.

ΣΟΦΙΑ ΛΙΝΑΡΔΗ

Αμφίβες αντίγραφο υπηρεσιακό

Γύθειο 30-5-2017

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΕΙΡΗΝΟΔΙΚΕΙΟ ΝΕΑΠΟΛΗΣ
ΒΟΙΩΝ ΛΑΚΩΝΙΑΣ**

Νεάπολη 15-5-2017
Αριθμ. Πρωτ. 165

Ταχ. Δ/ση: Νεάπολη Λακωνίας
Ταχ. Κώδικας: 230 53
Πληροφορίες: Σταθάκης Νικόλαος
Τηλέφωνο: 2734022082
Fax: 2734022082

Προς
την κ. Μαρία Νικολούδη
Δικαστική Υπάλληλο
Σπάρτη Λακωνίας.

ΘΕΜΑ: ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΣΧΕΤ.: Η από 24-3-2017 αίτηση αδειάς διεξαγωγής έρευνας.

Σε συνέχεια του ανωτέρω σχετικού σας εγγράφου, σας χορηγούμε την άδεια που αιτείστε υπό τους όρους και τις προϋποθέσεις που αναφέρονται στο ανωτέρω σχετικό έγγραφό σας.

Η Δ.ΕΙΡΗΝΟΔΙΚΗΣ ΝΕΑΠΟΛΗΣ

ΜΑΡΙΑ ΠΕΓΙΑΖΟΓΛΟΥ

